

MÛSİKÎ VE EDEBİYAT DERGİSİ KADEM

ÜÇ AYLIK MÛSİKÎ VE EDEBİYAT DERGİSİ / 21 / SONBAHAR 2015 / 15 ₺

KEN'ÂN RİFÂÎ DÎVÂNI'NDAN SEÇMELERLE BAŞ BAŞA-6 NEDEN ŞEKVA / HAZIRLAYAN: GÜLMİSAL GÜR SOY
DERLEMELER "ÇOCUKLARIMIZ" / NEVNIHAL BAYAR • NAĞMELER ŞEHİRİ ELHÂNÂBÂD / DR. SAVAŞ Ş. BARKÇİN
LEM'Î ATLI HAKKINDA YAZILANLAR VE ESERLERİ-2 / HAZIRLAYAN: ÜMİT YAZICI • AHMET AVNİ KONUK HAYATI,
ESERLERİ, SANATÇI KİŞİLİĞİ HAKKINDA / PINAR COŞKUN • ORTAK MİRASIN BİLİNMEYEN VÂRİSLERİ-II
DOÇ. DR. MURAT SÂLİM TOKAÇ • BİR KÜLTÜRÜN IŞIĞINDA; DUA, BÜYÜ VE... ÜFÜR PÜFÜR TÜKÜR / GÜLMİSAL GÜR SOY
BİR SESİN SEYRİ / DOÇ. DR. CENK GÜR AY • ABDÜLKÂDİR BELHÎ (K.S.) HÂL TERCEMESİ / ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI
SEMA VE SEMAH'IN XIII. YÜZYIL ÖNCESİ TEMELLERİ / DOÇ. DR. CENK GÜR AY • AŞK SÖYLETİR... / MUSTAFA TATCI
YOLCU, ZAHİRÎ VE BATİNÎ DURAKLARDA OYLANMAMALI / EMRAH ALTUNTECİM • MEVLÛT TEVŞİHLERİ

EDITÖRLERDEN...

Yağmur bir hayli hızlanmıştı. Bu sefer her zaman gittiği Selâtin Camiler yerine mahallesindeki küçük bir camide kılacaktı Cuma namazını. Yol boyunca yağın yağmuru, son zamanlarda haberlerden hiç eksik olmayan cenaze törenlerindeki şehit ailelerinin gözyaşlarına benzetti bir an. Zihninde bu fikirlerle yoluna devam ediyorken caminin kapısına geldiğini fark etti. Şemsiyesini kapattı ve içeri girmek üzere kapıyı açtı. Tam karşısında, mihrabın önüne koyduğu rahlesinin başında ve bir elini Kur’ân-ı Kerîm’in üzerine koymuş olarak imam; “Kim?” diyordu, “Kardeşi kardeşe kırdıran bu zâlimler kim?...”

Orta yaşı çoktan geçmiş ve hemen her hâliyle çelebi bir insan olduğu anlaşılan hoca, bu sözlerinin ardından bir gözü insanlarda, bir gözü Kur’ân-ı Kerîm’de şu âyeti okumaya başladı: “*Velâ tekülû limen yuktelû fi sebîlillâhi emvât bel ahyâüv ve lâkil lâ teş’urûn.*” (Bakara: 154) ve devam etti: “Allah yolunda öldürülenler için ölü demeyin. Bildiğiniz gibi değil! Onlar diri, ancak sizler bunu duyamazsınız.”

Vakit ilerliyordu fakat hocanın her hâliyle daha söylemek istediği şeyler olduğu belliydi. Gözlerini vaktin yaklaşmasından bir hayli kalabalıklaşmış cemaate bir kez daha çevirdi ve meâlen Âl-i İmrân Sûresi’nin 103. âyetini okumaya başladı: “*Gelin, hepiniz birden O’nun gönderdiği râbitaya sımsıkı tutunun, hem sakın birbirinizden ayrılmayın. Allah’ın üzerinizdeki nimetini anın. Hani sizler, birbirinizin hasmı iken kalplerinizi barıştırmıştı da sırf O’nun keremiyle kardeş olmuştunuz. Hani sizler, cehennem uçurumunun tâ kenarında bulunuyorken O sizleri oradan kurtarmıştı. İşte doğru yolu tutabilmeniz için Allah u Zülcelâl âyetlerini böylece sarîh olarak sizlere bildiriyor.*”

Hocanın çözümü tek ve en doğru kaynağa dayandırdığını anlamıştı. Hakk’ın keremine olan ihtiyaç zihnine dolarken, kulağı iç ezanda gözü ise biraz evvel gözyaşlarını andıran yağmur damlalarındaydı...

...

Değerli Okurlarımız;

Yukarıdaki hikâyeyi daha önce Kadem’in 9. sayısında sizlerle paylaşmış ve şehitlerimize ithaf etmiştik. Gönül isterdi ki bir daha aynı vesileyle bu hikâyeyi yayımlamayalım. Takdîr-i ilahî... Vatan ve milletimizin birliği adına son günlerde çok sayıda şehit verdik. Ruhları şâd, mekânları cennet olsun. Zaman, birlik ve beraberlik zamanıdır. Bir olmaktan, beraber olmaktan asla vazgeçmeyelim. Güçlü olalım. Allah bu vatana bir daha böyle kara günler göstermesin inşaallah...

Bu sayımızda; gönülümüze dokunan Ken’ân Rifâi Dîvânî’ndan Seçmeler’le, canımız, he şeyimiz olan çocuklarımızın terbiyesi ile ilgili Sâmîha Ayverdi Hanımefendi’nin söyledikleriyle, kültürümüzün köşe taşlarından olan Abdülkâdir Belhî, Lem’î Atlı ve Ahmed Avni Konuk gibi büyük üstadların hakkında yazılanlarla, kitaplığımızla, nota arşivimizle yine dolu dolu huzurlarımızdayız.

İyi okumalar...

içindekiler

04

32

45

04 | **KEN'ÂN RIFÂÎ DÎVÂNİ'NDAN
SEÇMELERLE BAŞ BAŞA- 6
NEDEN ŞEKVÂ**

Hazırlayan: Gülmisal GÜRSOY

32 | **AHMET AVNİ KONUK
HAYATI, ESERLERİ,
SANATÇI KİŞİLİĞİ HAKKINDA**

Pınar COŞKUN

16 | **DERLEMELER
"ÇOCUKLARIMIZ"**

Yrd. Doç. Dr. Nevnihal BAYAR

35 | **ORTAK MİRASIN
BİLİNMEYEN VÂRİSLERİ -II**

Doç. Dr. Murat Sâlim TOKAÇ

18 | **NAĞMELER ŞEHİRİ
ELHÂNÂBÂD**

Dr. Savaş Ş. BARKÇİN

45 | **BİR KÜLTÜRÜN IŞIĞINDA;
DUA, BÜYÜ VE...
ÜFÜR PÜFÜR TÜKÜR**

Gülmisal GÜRSOY

20 | **LEM'Î ATLI
HAKKINDA YAZILANLAR VE
ESERLERİ-2**

Hazırlayan: Ümit YAZICI

50 | **BİR SESİN SEYRİ**

Doç. Dr. Cenk GÜRAY

ISSN: 1309-9795

Atatürk Caddesi Adile Naşit Sokak
No: 8/A Sahrayıcedit - İstanbul
www.kadem.org
www.musikiveedebiyat.com
e-posta: bilgikadem.org

Araştırma Kültür Düşünce Eğitim ve Müsiki Derneği
(AKDEM) İktisâdi İşletmesi adına Sahibi
Yrd. Doç. Dr. Fahrünnisa BİLECİK
(fbilecik@kadem.org)

Editör ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürleri
Yrd. Doç. Dr. Nevnihal BAYAR
(nevbayar@kadem.org)
Yüce GÜMÜŞ (yucegumus@kadem.org)

Yayın Kurulu
(Sıralama soyadlara göre alfabetik olarak yapılmıştır.)

Prof. Rûhi AYANGİL (Müsikî)
Dr. Savaş Ş. BARKÇIN (Müsikî)
Yrd. Doç. Dr. Nevnihal BAYAR (Dil)
Yrd. Doç. Dr. Fahrünnisa BİLECİK (Dil)
Yrd. Doç. Dr. Gülberk BİLECİK
(Sanat Tarihi)
Prof. Dr. Osman BİLEN (Felsefe)
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU
(Sanat Tarihi)
Prof. Erol DERAN (Müsikî)
Yüce GÜMÜŞ (Müsikî)
Niyâzi KÜLAHLI (Mîmârî)
Yrd. Doç. Dr. Ünal ŞENEL (Edebiyat)
Doç. Dr. Murat Sâlim TOKAÇ (Müsikî)
Prof. Dr. Mutlu TORUN (Müsikî)
Prof. Dr. M. Baha TANMAN (Sanat Tarihi)
Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN (Gelenekli Sanatlar)
E. Seval YARDIM (Edebiyat)

Metin Yazarı
Doç. Dr. Cenk GÜRAY

Redaksiyon
Dr. Ayşe SADIKOĞLU, Yüce GÜMÜŞ

Nota Yazım
Yüce GÜMÜŞ

Görsel Yönetmen
Tekin ÖZTÜRK

Dağıtım Organizasyonu ve Abonelik Servisi
Atakan DİNÇ
(0 534 467 58 18)

Grafik Tasarım
PROJESANAT
www.projesanat.com.tr

Şekil Ofset
Matbaa San. ve Tic. Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit.
2BB 3 Topkapı / İST.
Tel: (212) 565 77 01

Fiyatı
Tek Sayı: **15 ₺**
1 Yıllık (4 Sayı) Abone: **60 ₺**

Yerel süreli yayın.

54

54 | **ABDÜLKÂDİR BELHÎ (K.S.)
HÂL TERCEMESİ**

Abdülbâki GÖLPINARLI

56 | **SEMA VE SEMAH'IN
XIII. YÜZYIL ÖNCESİ TEMELLERİ**

Doç. Dr. Cenk GÜRAY

57 | **AŞK SÖYLETİR...**

Mustafa TATCI

58 | **YOLCU, ZAHİRÎ VE BATİNÎ DURAKLARDA
OYALANMAMALI**

Emrah ALTUNTECİM

64 | **KİTAPLIK**

Osman DURSUN

67 | **NOTA ARŞİVİ
MEVLÛT TEVŞİHLERİ**

*Ken'ân Rifâî Dîvânı'ndan
Seçmelerle Baş Başa 6 . Bölüm*

Neden Şekvâ

Yayına Hazırlayan: Gülmisal GÜRSOY*

“İnsan, neden şikâyet eder?” İşine gelmedik bir durum vardır, isteyip de elde edememiştir, hakkı yenmiştir -en azından buna inanmaktadır-, canı yanmıştır, murâdı yarım kalmıştır, yoluna çıkana “çile” der ve ondan şikâyet eder. Bunu siz de yaşıyorsunuz, ben de yaşıyorum, herkes de yaşıyor ama işin ilginç yanı şu ki; kiminin eline kıymık batıyor: “Aman ne büyük çilem var!” deyip feryat ediyor, kiminin yüreği dağlansa da: “Aman Allah’ım ne büyük lütuf!” deyip sevinebiliyor. Hatta şükür namazına duranların bile olduğunu duyuyoruz. Bu nasıl iş! Üstelik mesele bununla da kalmıyor ki... Artık ben bile teşhis edebiliyorum; çileye, gama düşmenin sebebi nefis... Nefis tatmin edilemeyince feryadı basıyor. Yaşıyorum. Çile doğuyor, gözyaşı dökülüyor. Yaşıyorum. Hele bir de nefisler çarpışıp nefis dumanı etrafı sarınca, ne göz gözü görüyor ne de söyleneni kulak duyuyor. Savaş çıkmış gibi, bir şu taraf, bir bu taraf derken birbiri ardına bombalar patlıyor. O zaman da insan ister istemez soruyor; “Özü kıymetli olsa bile ne fark eder ki, bu dünya üzerinde yaşanmıyor mu?” O hâlde acılar yaşatan, karmasalara sebep olan nefis, nasıl olup da kıymetli oluyor?.. Esasen “Nefis, en azgın hâliyle dahi kıymetlidir.” diye ısrarla söyleyen pek çok kişiyi de biliyorum, ama niçin böyle söylendiğine akıl sır erdiremiyorum.

Anlaşıldı ki yine ben, bilemeyenlerdenim. Anlaşıldı ki yine bu işin içinde ne iş olduğunu çözemeyenlerdenim. Ama yine nefes aldırmayan cahilliğime, güzelliğe bakacak yüz bırakmayan günahlarım, kusurlarıma,

eksikliklerime rağmen, Ken'ân Rifâî Hazretleri'nin yoluna çıkıp da *-onunla yeni tanışmış olsam dahi-* o gönül dostuna inşaallah danışanlardanım. Onu işitebilme, anlayabilme, idrak edebilme gayretini inşaallah kuşanarlardanım. Ve O, nefis hakkındaki sorularımı *-tabii kendimce-* keşfettirdiği gibi mısralarından seslenerek şöyle diyor:

O diyor ki;
Kemâl Nefis Sâyesinde Bulunur
Olgunluk Nefis Sayesinde Bulunur

Neden şekvâ bu nefisinden, revâ mı bilmemek kıymet?
Hudâ-yı Zülcelâl'dendir sana, o pek büyük nimet!
Neden nefisinden şikâyet ediyorsun, nefsinin kıymetini bilmemek revâ mı?

Celâl sâhibi Allah'ımdandır o pek büyük nîmet!
Refikindir sakın hor görme âni, hoşça kullan sen!
Bilen nefsin bilir Hakk'ı, nedir hem lezzet-i vahdet.
O sana yol arkadaşıdır, onu hoşça kullan, hor görme sen!
Eğer nefsini bilirsen Rabbini bilirsin, birlik deryasının lezzetine, nefsin sayesinde varırsın.

Nefis olmazsa mümkün mi yetişmek bâb-ı maksûda
Ömür âhir olunca, o sana çektirmez hiç hasret.
Nefis olmazsa, maksat olan kapıya varmak mümkün değil,
Ömür son bulunca, o sana hasret çektirecek de değil.

Bilip kadrin onu ilm ü edebden hiç ayırma sen,
Şikâyet etmesin senden, nasıl mümkünse et hizmet!
Kadrini bil ve onu edep ilminden hiç ayırma sen,
O senden hiç şikâyet etmesin, mümkün olduğunca ona
hizmet et sen!

Fakat bu sözlerim terbiyeden sonra olur makbûl,
Olur insan, eden islâha nefsin, Ken'ân'a himmet.
Fakat sözlerimin kıymeti, terbiye ile eğitildikçe anlaşılır,
Nefisini terbiyeye soyunup da ıslah eden, insanlığına
kavuşur.
Yâ Rabbi Ken'ân'a (lütfet, nasip et bu hâli) himmet buyur.

***

Ken'ân Rifâi Hazretleri'nin alçak gönüllülüğüne bir kez daha tanıklık ettiğimiz yukarıdaki şiiri, gördüğünüz üzere önceki bölümlerimizden de âşina olduğumuz “nefis” kavramı üzerinde derinleşmeye bizi teşvik etmekte. Derinliklere yol alma gayretine soyunduğumuzda ise; öncelikle karşımıza “*İnsan Olma*” veya başka bir deyişle de “*Yaşama Sanatı*” adını verdiğimiz bir sanat çıkıyor. Bu sanat öyle bir sanat ki tasavvuf kültürünün de çekirdek yapısını oluşturmakta. Zira tasavvuf kültüründe (bildiğiniz üzere), doğru bilgiye ulaşmak son derece önemli, ancak edinilen doğru bilgiyle şekilleniş söz konusu olmaz ise bilgi sadece hamallık. Dolayısıyla bilgiyle şekilleniş kendini gösterdiği alan, nefis... Nefis, hem doğru bilgiyi tespit edip ona yönlenebiliyor hem de edindiği bilgiyle yontuluyor, törpüleniyor, şekilleniyor hatta şekilden şekle girebiliyor ve bu gerçekleşebildiği ölçüde ise adına “*İnsan*” denilen eser doğuyor. Nefsin şekillenışı, aslı boyutuna yönelişi söz konusu olmaz ise doğrusu pek de insan oluştan bahsetmeye de imkân olmuyor.

Dilerseniz, her zaman yapmaya çalıştığımız gibi Ken'ân Rifâi Hazretleri'nin mısralarına tutunalım ve yukarıdaki şiirini vesile kılarak adım adım ilerleyip, sizlerin bizlerin sorularıyla, şiirdeki mânâ ufuklarına karınca kararınca dokunabilmenin keyfini yaşayalım. Bakalım şiir bizlere nefis hakkında neler söylemekte, hangi düşünce duraklarıyla bizi buluşturup da nasıl bir seyrana davet etmekte.

Öncelikle zihinleri çok kurcalayan bir soru: “Neden şekvâ bu nefsinden, revâ mı bilmemek kıymet?” denildiğine göre, nefis ne kadar azgın olursa olsun onda sevilecek, beğenilecek, kıymetli bulunacak bir taraf var, öyle mi? Bu cümleden -bu mısradan- bunu mu anlamak gerekir?

Bir merdivende üst basamaklara çıkmak istiyorsanız, önce bir merdivenin başında bulunmanız gerekir.

“

Derinliklere yol alma gayretine soyunduğumuzda ise; öncelikle karşımıza “*İnsan Olma*” veya başka bir deyişle de “*Yaşama Sanatı*” adını verdiğimiz bir sanat çıkıyor. Bu sanat öyle bir sanat ki tasavvuf kültürünün de çekirdek yapısını oluşturmakta. Zira tasavvuf kültüründe (bildiğiniz üzere), doğru bilgiye ulaşmak son derece önemli, ancak edinilen doğru bilgiyle şekilleniş söz konusu olmaz ise bilgi sadece hamallık. Dolayısıyla bilgiyle şekilleniş kendini gösterdiği alan, nefis...

”

Ardından, alt basamakları bir şekilde aşmaya başladıkça bu merdivende üst basamaklara çıkabilirsiniz. Tıpkı bunun gibi Şayet yaratılmamışsanız yani nefis sahibi kılınmamışsanız, nasıl nefis merdivenini çıkacaksınız da bir seyrana yaşayacaksınız? Ortada çıkılacak bir merdiven yok ki! Bu sebeple yaratılmak, -nefis sahibi kılınmaktır, kıymettir, fırsattır ancak nefis ne kadar sığ seviyelerde -alt basamaklarında- ise o kadar da şikâyet hâli onda hâkimdir. Yukarıdaki ifadede de geçtiği üzere elbette şikâyet nefsin feryadıdır ancak basamaklar aşıldıkça, şikâyet de üzerindeki nefis kabuğunu atmaya ister ve atar ve atabildiği ölçüde de hakikatine koşar.

Şikâyetlerimizin hakikatine koşması ne demektir?

Nefis basamaklarında hareketlendikçe şikâyetlerimiz de doğal olarak farklılaşır ve kabuk değiştirir. Zira nefsin sığılıkları söz konusu ise bencillikler şâha kalkar ve bencillik yaparak doymak için çırpınır. Hâl bu olduğunda bencilce düşünür ve bencilce bir üslubu hayat yolunda tavır hâline getiririz. Bu durumda ezmek, biçmek, sağa sola saldırmak içinde bulunduğumuz seviyenin bir göstergesidir. Üstelik bu noktada onu bunu suçlar, ondan, bundan hatta Allah'tan şikâyet de ederiz ve hatta somut da ifade etmek gerekirse -Allah dedirtmesin fakat- bizden şöyle sesler de yükselebilir: “Onun var da benim yok. Neden benim yok? Onun yüzünden yok. O sebep oldu. O böyle yaptı, bu böyle yaptı. Allah hiç hak etmediğim hâlde böyle böyle yaptı vs.” Böyle bir ruh hâlini taşımak kimi yıpratır? Şüphesiz bizi. Üstelik bu, dünyayı kendimize zindan etmek demek değil midir? Akıntıya kürek çekmenin neticesi hüsrandan başka ne olabilir? O hâlde öncelikle bu yapıdan kurtulmayı istemek gerekir. Şayet bu istek olursa, nefsin sığılıklarından öte, bir de aslı yapısının var olduğu fark edilir. Bu fark edilebildiği ölçüde

çüde de nefis basamaklarında ileri doğru adım atmak üzere hareketlenir.

Nefsin aslı yapısına yol alırken, takdir edersiniz ki şikâyetlerin görünüşü, sıhıklarındaki görünüş ile aynı olmaz. Zîra sıhıklardan uzaklaşmanın zevkini aldığımız anda nefis, özünü fark etmeye başlayarak onu ortaya koymak ister, kendini gerçekleştirmek üzere bir çırpınış dönemi başlar. Bu sefer çırpındıkça kendini *-yeterince, gereğince-* gerçekleştirememekten yana şikâyet doğar. Bu seviyede nefis, kendini beğenmez ve değiştirmek ister. Kini, öfkeyi, bencillikleri, hırsı, aç gözlülüğü... kendisine yakıştırmaz iter. Aslı yapısından farklı özellikleriyle mücadelesinde başarı sağlayabildiği ölçüde ise, birimin içi ve dışı bir olur. Böylece özdeki yapının hâkimiyeti belirecektir. Ancak öz dediğimiz de nedir? Bu sorgulanmaya başlandığında, kendimizde keşfettiklerimizin kaynağına yönelik gerçekleşir. Allah bilinci *-Yaradan kavramı-* gelişir. Artık, bir üst basamak daha karşımızda belirir. Bizi bir var eden olmalıdır.

Bütün yaratılmışlar şüphesiz ki teklik noktasi-ndan zuhura gelir. Allah tektir ve o teklikte kendinden başka olmadığına göre Allah, kendinden var eden ve kendinden zerrelere bezeyendir. O hâlde birim, Allah'ın eseri olduğu gibi Allah'tan aldığı yansıtarak varlık iddiasına bürünür. (*Zîra belli bir bilinç seviyesinden bakıldığında yaratılmışım, Yaradan'dan âzat varlığı zaten söz konusu değil. Yaratılmış sadece aldığı aktarır. O hâlde yaratılmış ancak Yaradan ile vardır. Üstelik Allah'ın murâdının dışında da hiçbir şey zuhur bulmaz, gönle dahi düşmez.*) Bu hâl idrak edilebildiği ölçüde önce; her zerreden Hakk'ın nuru yansıyor, o hâlde şikâyet kimden kime denilirken abes görmemek o kadar gelişir, karakterleşir ki başta şikâyet ve şikâyetsizlik olmak üzere cümle zerrede, Cenâb-ı Hak seyredilir... Hâl bu olduğunda, Cenâb-ı Hakk'ın varlığında, yok olunduğu idrak edilir. Dolayısıyla nefsin sıhıklarındaki şikâyet, nefsin hakikatine yol aldıkça yerini şikâyetsizliğe ve teslimiyete, oradan da yokluğun idrakine ve yok oluşa, yokluk ile mânâ buluşa bırakır. Bununla birlikte seviyede şikâyet veya nefsin görünüşü söz konusu olursa olsun, unutmamak gerekir ki; bu bir mahkûmiyet değildir.

Nefis sahibi kılınmakla dâimi fırsatla iç içe olduğumuz gibi, dâimi içinde bulunduğumuz seviyeyi kaybetme tehlikesiyle de iç içeyizdir. Bu sebeple nefis; zindelik, uyanıklık, tetikte oluş ister. Ancak bunu Cenâb-ı Hakk'a bağlılığının farkında oldukça ger-

çekleştirir. Zîra hep söylediğimiz gibi nefis, Allah bilinciyle şekillendikçe ve şekillenebildiği ölçüde özüne yolculuk fırsatı doğar. Özdeki yapının bilincine varıldıkça hakikati seyran gerçekleşir. (*Her birimin özüne Cenâb-ı Hakk'ın o biriminden bildirmek istediği hakikati gizlenir.*) Her bir seyran kademesinin bildirdikleriyle, öğrettikleriyle, kattıklarıyla ise insan olma (yaşama) sanatının tâlimleri yapılırken bu aynı zamanda da Hakk'a muhabbet ve dolayısıyla da Cenâb-ı Hakk'ı tahsil imkânı verir.

“Nefis” ne demektir, kısaca hatırlamak mümkün olabilir mi?

Sözlük anlamı olarak “nefis”; bir kimsenin kendi, öz varlığı, öz benliği, kişiliği demektir. Bununla birlikte tasavvuf kültüründe; bir kimsenin kötü, beğenilmeyen, bayağı ve hayvanî arzularını, huy ve fiillerini, kibir, gazap, kin, haset, hırs, tahammülsüzlük, cimrilik, dedikodu, şehvet, ihtiras gibi zaafalarını anlatır. Yaratılmışlık için nefis sahibi kılınış ise; daha önce de izaha çalışıldığı üzere, yaratılışın başlangıç noktasına dayanır. Zîra sadece Yaradan var iken, artık bir de (*belli bir bilinç seviyesinden bakıldığında varsayımdan ibaret olsa da*) yaratılan söz konusudur. Şüphesiz ki Allah tektir ve Allah, o tekliğinden bildirmek istediği hakikatini zuhura erdirerek yaratılmışlık için nefisleşme sürecini başlatır. Bununla birlikte Hicr sûresi 29. âyette de geçtiği üzere; Allah, ruhundan ruh üfleşiyle yarattığı birimine -insana-, o biriminden bildirmek istediği hakikatini giydirdir. Ruh, Allah'ın vucutta ki elçisidir. Dolayısıyla, yaratılmışlık için nefisleşme süreci, Cenâb-ı Hakk'ın birliğine dayanır ancak; insan, Allah'ın ruhundan ruh üflediği boyut üzerinden Cenâb-ı Hakk'ın birliği ile kucaklaşır ve yaratılmış bütün birimler, bu boyut altında yer alır. (*Hicr sûresi, 29. âyet: “Onu (insanı) amaçlanan düzgünlüğe ulaştırıp öz ruhumdan içine üflediğim zaman, önünde hemen secdeye kapanın.”*)

Nefsimizin dünyaya bakan cephesinin önemi ne olabilir ve acaba neden bu cephe bize bu kadar tatlı kılınmış?

Küllî hakikat, bildirmek istediği hakikatini belirleyerek cüzî yapısını meydana getirir. Cüzî yapının birimleşmesi ise her bir birimin özüne bahşedilmiş hakikat zerrelere varlığını bildirir. Zîra sizin de bildiğiniz gibi parça, daima parçalığı nispetinde bütüne ait özellikleri taşır. Birimin esas olan bu çekirdek yapı (*ana parça payı*), mülk âlemine düştükçe

kabuğa bürünür. Kabuğa bürünmek sayesinde ise mülk âleminde, mülk âlemince yaşanabilir.

Bencillikler, hırslar, şehvet düşkünlüğü vs. elbette kabuğa ait özelliklerdir. Özdeki aslı yapı nefis engeline çarparak dışa yansıdığı için bu tarz görünüşler belirir. Ancak bunlar ne kadar kabuğa has özellikler olarak algılansa da onların sayesinde Cenâb-ı Hakk'ı bilme, tanıma, idrake yol alabilme imkânı doğar. Zira her şeyin başında bilmeliyiz ki; nefis kabuğu kaybedilirse veya nefisleşme söz konusu olmazsa, olmamışsa; birim oluşumuz söz konusu olmadığı gibi, birim oluşumuzdan açığa çıkmakta olan isim ve sıfat zerrelere âleme taşmaz. İsim ve sıfat zerrelere zühuru için nefise bürünmüşlük dünya planında şarttır. Her yapıp ettiğimizle her nefes bir isim, sıfat zerresine ait bir boyut ortaya gelir. Dolayısıyla da yaratılmış Hakk'ın mülk âlemine nüzûlüne (*inişine*) âlettir. (*Hak'tan aldığı aktarır.*) Bu yapının sürdürülebilmesi için ise daldan meyve de kopartılacak, toprağa da basıp geçilecek, akla gelir gelmez her türlü konuda nefsanî de gözüke yaşamı sürdürebilmek adına mücadele de verilecek. Unutmayalım; vücutta kalp de var, beyin de, bağırsak da. Siz “Bağırsak kötüdür.” deyip onu devre dışı bırakırsanız, yaşamınızı sürdürmezsiniz. O hâlde bütün isim ve sıfatlar her şeyde olduğu gibi bir hikmet üzere yaratılmıştır. Bunu bilmek gerekir. Onlar arasındaki denge ve uyum yol aldırır. Üstelik düşünün ki fırtınalı bir denizin orta yerinde bir sandal içindesiniz. Kürek çekmezseniz nasıl kıyıya varacaksınız? O hâlde nefis dalgalarıyla mücadele etmek gerekir ki yol alınabilsin. Bu ise dengeyi kurmakla mümkün olur. Birime bahşedilmiş isim ve sıfatlar dengeye geldikçe özdeki yapı belirir (*kıyıya doğru yol alınır*). Ancak gayret göstermeden kıyıya varılacağını hayal etmek, başka bir deyişle de basamaklar aşmadan üst basamaklara uçup da konmaya kalkışmak, bir aldatmaca değil midir? Rehavete kapılıp kofluktan, uyuşukluktan, miskinlikten dirayet gösteremez bir hâle gelirsek; düşmek, boğulmak kaçınılmazdır. Dolayısıyla denizin orta yerinde durup da nefsimize hayran hayran kör bakacak, onu doğru teşhis etmek gibi bir derdi tanımayacak ve dolayısıyla da mücadele edilecek herhangi bir şey fark edemeyip de rehavete kapılacak lüks yoktur.

Peygamberimiz ise şöyle buyurur; Lâ râhate fi'd-dünyâ! (Dünyada rahat yoktur.) İnsan, pek çok ismin yanı sıra kendisinden gayret ismi açığa çıkartandır ve yaşamı boyunca istese de istemese de nefis mücadelesiyle muhataptır. Bu mücadelede zayıf ka-

lırsa yolda kapaklanır düşer, bu mücadelede gayret gösterir de adım atabilirse hakikati idrak yolunda ufuklar aşar ve böylece de kendini bildikçe Rabbine koşar.

Acıyı yaşamadan da Rabbimizi bilmek mümkün değil mi? Nefsin feryat edişinin hatta çileyi, gamı yaşatışının ve bütün bunların bizde acı hissi uyandırışının hikmeti ne olabilir?

Dilerseniz bu soruya Ken'ân Rifâi Hazretleri'nin sohbet meclislerinden bir alıntıyla cevap vermeye çalışalım.

Ken'ân Rifâi Hazretleri der ki; “Altın bir maden değil midir? Yeraltından çıktığı vakitte de bunun altın olduğunda şüphe yoktur. Fakat toprakla karışık bir altındır. İçindeki lüzumsuz maddeleri çıkarmak için potaya koyuyor, ayıklıyorsun. Ancak bu muameleden sonradır ki darphaneye yollayıp damga vuruluyor, sikke hâline koyuluyor.

Keza bir pırlanta, yakut, zümrüt için de bu budur. Fakat meselâ bir çakıl taşıyı yontsan, potada kaynatırsan mücevher yapabilir misin? Ne türlü muameleye maruz bırakırsan, taş yine taştır. Resûlullah Efendimiz “İnsanlar, altın ve demir gibidir.” buyurur. Fakat bir pırlanta nasıl lâzımsa, gümüş de lâzımdır. Yani; hiçbir şey abes halk olunmamıştır.

Görüyorsunuz ya, aslında mücevher olan nesnelere bile, içlerindeki temizlenmesi gereken maddeleri atmak için türlü çilelere tâbi tutuluyorlar. Demek oluyor ki; ezelde saadet damgasını taşıyan vücutların da burada riyâzat ve mücadelelere tâbi tutulmaları, lüzumsuz fazlalıklarından kurtulmaları içindir.” (*Ken'ân Rifâi, Sohbetler, İstanbul, 2000, s. 571.*)

Ken'ân Rifâi Hazretleri'nin yukarıdaki şiirinde “Hudâ-yı Zülcelâl'dendir sana, o pek büyük nimet!” denilmekte. “Hudâ-yı Zülcelâl” ifadesinin vurguladığı özel bir anlam olabilir mi?

“Zülcelâl-i ve'l-ikrâm” Allah'ın bir esmâsıdır (*ismidir*). Bu isim ile Allah'ın, hem yüceliği, azameti, hem de fazl u kerem (*ihsan, cömertlik, olgunluk*) sâhibi oluşu ifade edilir. Burada ilginç olan, celâlî tecellinin (*görünüşün*), cemâlî tecellinin doğuşuna vesile olduğuna vurgudur.

“Celâl” kelimesi yücelik, ululuk, azamet ifade ettiği gibi öfke, kızgınlık, hiddet, hışım gibi mânâlar da taşır. Bu bağlamda dinî açıdan “celâl”, Allah'ın kahredici sıfatı ile tecellisi de demektir. Bir yerde kahr var ise orada Allah'ın azametini sergileyişi sonucu

“

Kul şüphesiz âcizdir. Allah kolaylıklar, güzellikler nasip etse, hazinesinden herhangi bir şeyin eksileceği nasıl düşünülür! Allah'ın hazinesi geniştir (*Allah, her an yeni bir şandadır*) ve Allah'tan daima kolaylıklar, lütuflar, mutluluklar dilenir. Ancak yaratılmış, hep bir imtihan içinde değil midir? Nefsimize ağır gelse de çile, gam karşımıza bir fırsat olarak *-bir sınav olarak-* çıkar. Sınavdaki gaye, ileri doğru adım atılabilmektir. Şayet sınava tâbi tutulmazsanız ileri doğru adım atabilme şansınız olmaz. Dolayısıyla çile, gam fırsattır ancak sınav sorusu ne kadar kolay olursa olsun, biz cevabı bilmedikçe o sınav hep zordur. Doğru bilgiye ve doğru tatbik ulaşmak ise kendimize emek vermeyi icap ettirir.

”

celâli bir tecellî vardır. Bu celâli tecellî, şiddetiyle bulunduğu yeri âdeta yerle bir edip, cemâlin doğması için vesile oluşturur. Dolayısıyla çile, gam da (*celâli bir tecellî olup*) kahredici olarak algılanarak, vücutta depresyon tesiri yaratabilir ancak celâli tecellînin boşalttığı *-yıkıp parçaladığı alana-* cemâlî tecellî dolar. Cemâl, bildiğiniz üzere Allah'ın güzelliğini, ikramını, ihsanını anlatır.

Öte yandan unutulmamalıdır ki Allah, murat ettiği sürece her gecenin bir sabahı vardır. Kahırın arkasından lütfu zuhur bulur. Bu yüzden kahır, lütfun müjdeleyicisi kabul edilir. Bu sebeple Allah'ın Zülcelâl-i ve'l-ikrâm oluşuna vurgu, sistemin hem bünyedeki hem de dünya üzerindeki işleyişine de bir vurgudur. Mülk âlemine has bu işleyiş ise yaratılışa dair esasen pek çok işaretler de içerir. Zîra cüzün, küllî hakikatinden kopuşu *-yaratılmış için nefisleşmenin söz konusu oluşu-* celâli bir tecellî olarak yorumlanır (*ayrılık, kahırdır*) ancak bu hâl cemâlin doğuşuna vesile değil midir? Yaratılışla, (*Cenâb-ı Hakk'ın kendinden kendini seyranı ile birlikte yaratılmışı*) Yarıdan'ı bilmek, tanımak, sevmek fırsatı sunulmuştur ve bu da cemâlî bir tecellî olarak kabul edilir. O hâlde ortada bize kendini kahır olarak algılatan bir yapı varsa, bilinmelidir ki bu cemâlin ayak sesidir. Celâlin arkasından ikram gelir.

İnsan, kahır yaşarken doğrusu şu ki pek de olgun düşünemiyor, olgun davranamıyor. Zira hayatlarımızın öyle dönemleri var ki ve tabii öyle hayatlar da var ki çilenin biri bitiyor biri başlıyor ve kahırdan baş kaldırıp da hiç nefes alınamayabiliyor. Öyle değil mi?

Kul şüphesiz âcizdir. Allah kolaylıklar, güzellikler nasip etse, hazinesinden herhangi bir şeyin eksileceği

nasıl düşünülür! Allah'ın hazinesi geniştir (*Allah, her an yeni bir şandadır*) ve Allah'tan daima kolaylıklar, lütuflar, mutluluklar dilenir. Ancak yaratılmış, hep bir imtihan içinde değil midir? Nefsimize ağır gelse de çile, gam karşımıza bir fırsat olarak *-bir sınav olarak-* çıkar. Sınavdaki gaye, ileri doğru adım atılabilmektir. Şayet sınava tâbi tutulmazsanız ileri doğru adım atabilme şansınız olmaz. Dolayısıyla çile, gam fırsattır ancak sınav sorusu ne kadar kolay olursa olsun, biz cevabı bilmedikçe o sınav hep zordur. Doğru bilgiye ve doğru tatbik ulaşmak ise kendimize emek vermeyi icap ettirir.

Bununla birlikte belki kendinizce çok büyük bir çile yaşıyorsunuz fakat bir başkasının da eline kıymık batmış, o da kendince büyük çile yaşadığını söylüyor. Üstelik belki de sizin feryatlarınızın yanında onun kıymık hikâyesi büyük felaket, sizinle kıyas kabul etmeyecek derecede üzüntü vesilesi ve büyük isyan sebebi. O hâlde meselenin ne olduğundan çok, meseleyi nasıl ele aldığımız, nasıl algıladığımızdır önemli olan. Meselelerimizi olgunlukla göğüsleyebilmek, meselelerin, çilelerin üstesinden olgunlukla gelebilmek, “Bu hadise bana ne öğretti?” diye sorabilmek ve bunu tespit edip kendimizi geliştirebilmek, elbette ki büyük nasip, büyük marifet, büyük erdem. Fakat doğrusu kendimize pek de haksızlık etmesek iyi olur. Zîra bu iş görüldüğü kadar *-izahında da olduğu kadar-* kolay bir iş değil. Kul âciz, kul çaresiz, kul zayıf, kul eksik... Üstelik bu noktada dikkatlerimizden kaçmaması gereken de bir husus var; isyanla geçen zaman, hayatı iskalamaktan başka bir işe yaramaz. Kulun isyanla kaybedecek zamanı yok, düştüğündeyse bir şekilde kalkacak. Yoksa hayattaki nice güzellikler elden kaçacak. Buna mukabil, şartlar ne ise onunla barışık olmak ve aynı ölçüde de gayretten

geri durmamak bize ânın kıymetini bildirir. Olan olmuş, ne geçmişe ne de geleceğe söz geçebiliyor. O hâlde tek yapılacak şey, ânın kıymetini mümkün olduğunca en doğru şekilde bilebilmektir.

Sırt şayet Cenâb-ı Hakk'a yaslanırsa (*ve yaslanabildiği ölçüde de*) "Rabbim benim için neyin iyi olduğunu benden şüphesiz ki daha iyi bilir." denilir ve nefsin isyanlarından yavaş yavaş Cenâb-ı Hakk'a teslimiyetle uzaklaşılır. Bu hâlin getirdiği ve getireceği rahatlıkla meselelere bakıldığında, şu üç günlük dünyada bize biçilmiş rol her ne olursa olsun ballanır, tatlanır. Hatta Allah'ı idrak yolunda adım attığı için çileye, gama dolayısıyla da nefsimizin feryatlarına teşekkür bile edilecek hâl alınır. Ancak tekrar başa dönelim; mükemmel olan, kudret sahibi olan yalnız Allah'tır. Kul ise daima Allah'ın lütfuna sığınır, sığınmalıdır. Allah'ın güzellikler bahşediciliğine avuç açılır ve açılmalıdır. Fakat âşık odur ki sevgiliden ne gelirse gelsin odan bal tadı alır. Dolayısıyla ne kadar Hakk'a âşıklık söz konusu ise o kadar kahır algısı silinmiştir. Ancak kahırdan bal tadı almak öyle bir mertebedir ki pek çok kişide heves uyandırır da ufak bir hayat sınavıyla, bu mertebeden genellikle ne kadar da uzak olduğu hemen ortaya çıkarılır. Ancak bu mertebe öyle bir mertebedir ki ehline de cennetten de âlâsını bildirir ve yaşatır. Bununla birlikte her ne kadar kahır algısı silinse dahi, dikkat edin bakın, araştırın, görün hiçbir Hak âşığı Allah'ın lütfuna sığınmaktan baş çevirmemiştir. Allah'ın kudretinin ve mükemmelliğinin önünde baş eğilir, aşkı yaşayabilmek, koruyabilmek için Allah'ın vericiliğine, lütfediciliğine avuç açılır. Vermek, lütfetmek Allah'ın şânındandır. İstemek, ihtiyaç sahibi olmak, Allah'ın lütfuna, keremine, ihsanına avuç açmak ise kulluğun icabı olmakla birlikte, kula ve kulluğa yakışandır.

Hayatın bir imtihan alanı olarak değerlendirilişinin Kur'ân-ı Kerim'de yeri nedir?

Kur'ân-ı Kerim de şöyle buyrulmaktadır:

"İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanıyor?" (Kıyâmet sûresi, 36. âyet)

"And olsun, içinizden gayret gösterip didinenlerle sabredenleri bilinceye kadar, sizi belalarla imtihan edeceğiz. Haberlerinizi de eleyip tarayacağız." (Muhammed sûresi, 31. âyet)

"Yemin olsun ki sizi korku, açlık; mallardan, canlardan - meyvelerden eksiltme türünden bir şeyle mutlaka imtihan edeceğiz. Sabredenlere müjdele." (Bakara sûresi, 155. âyet)

Şiirde de geçmekte olan nefsin yol arkadaşlığı hakkında ne söylenebilir?

Yukarıda da geçtiği üzere, yaratılmış her birim, bir nefistir. Nefsin, özü (*ruhî boyutu*) bulunduğu gibi bu özün dünyaya bakan cephesi olan kabuğu da bulunur. Bu yapı, nefsin sâfiyet taşıyan boyutuna, nefsin sığılıklarının *-kabuğunun-* bineklik ettiği gerçeğiyle bizi yüz yüze bırakır. O hâlde (*yapısı gereği*) nefsin dünyaya bakan cephesi bizi dünyaya çekerken, özü olan ruhî boyut bizi Cenâb-ı Hakk'a çekecektir. Bu ise şüphesiz ki zıddiyet sebebidir. Ancak zıtların birbiri ile çarpışmasıyla ileriye veya geriye adım atılır. İleri doğru adım atılabildikçe (*nefsin esas hâlinde farklılıkları bertaraf edilebildikçe*) öz, nefsin kabuğuna *-sığılıklarına-* hâkim olur ve o zaman hiçbir kırılmaya uğramadan kendini gerçek hâliyle bildirir.

Bununla birlikte nefis kabuğunun, ruhî boyutuna bineklik vazifesi gördüğü gerçeği, aynı zamanda ruha seyir imkânı da getirmektedir. Zîra nefis bineğindeki ruh, bu binekte olmakla Hakk'ı, yaratılmış her zerrede seyretmek, onun azametini, şanını görmek, türlü tecellilerini, isimlerini, sıfatlarını idrak edebilmek fırsatı yakalar. Bunun gerçekleşiyor olması ise ruha kendisini bildirir. Cüz, cüzlüğünü idrak ettikçe (*kendini bildikçe*) küllî hakikatine yönelir. (*Karşımızdaki ancak kendimizce tanırız. Bizim için ne ifade ettiği noktasından hareketle yol alırız.*) Nefis kabuğu aman verdiğinde ise öz olan ruhî boyuta, nefse bürünmüş olmasına rağmen dünya âleminde perdesiz seyir imkânı doğar. Nefis kabuğuna ait perdelenmeden âzat bu seyir, aynı zamanda özde ne varsa dışa da onun gerçek hâliyle taşmasına sebeptir. Zîra artık ruh, bu boyutta hem sâfiyetle görür, hem de sâfiyetiyle de görünür.

Maksadın zuhûru için nefse doğru muamele etmek ne demek?

Bilirsiniz ya, çocuk şeker yemek ister ama sürekli şeker yiyerek büyüyeceği nasıl düşünülür? Çocuktan gelişip serpilmesi beklenir ama takdir edersiniz ki herhalde şeker yiyerek değil! O hâlde ne ile doyduğumuzu, ne ile büyüüp gelişebileceğimizi görmemiz gerekir. Bu ise karşımıza *edep ilmini* çıkarır. Zira nefsin sığıklarından uzaklaşmaya başladığımızda, içinde yer aldığımız nefis seviyesini bencillik yaparak besleyemeyiz. Bencilliklerimizden uzaklaşmaya başladığımızda ise nefsimizin sığıklarının görünüşü olan edepsizlik, üzerimizden kayıp gider ve o edepsizliğin yerini (*edepsizliğin de içinde yer aldığı*) edep skalasındaki üst derecelerle doldurma ihtiyacı belirir. Böylece edepsizlikten edepliliğe doğru bir tırmanış başlar. Doğru bilgiye ulaştıkça, edinilen doğru bilgiyi tatbik gayreti doğar. Böylece edep ilmiyle yoğunlaşma söz konusu olur. Bununla birlikte edep, hem içinde yer alınan seviyenin göstergesidir hem de edep ve edebi ziyadeleştirme, doğru bilgiyle besleyip geliştirme gayreti, içinde yer alınan seviyeyi de yükselişe geçirir.

“Edep” kavramının tasavvuf kültüründeki yeri hakkında ne söylenebilir?

Edep; eline, diline, beline sahip olmak demekle birlikte tasavvufta edep “kalbiyle ve hâliyle Allah’tan gafil olmamak.” anlamı taşır. Haktan, hukuktan ayrılmamak, kul hakkı yememek, her şeyi Hak bilip fiili, fâili, mevcûdu hep Hak görmek, abes görmemek, Allah’ın rızasını kazanacak işlerle meşgul olmak, vefasızlık ve sadakatsizlikten uzak olmak vs. bunların hepsi kişiyi Allah’tan gafil olmamak noktasına götürür ki bu yolculuk bizlere edepli olma hâlini anlatır.

Ken’ân Rifâi Hazretleri’nin edep kavramını ikiye ayırdığı söylenmekte. Bu konu hakkında acaba bilgi verilebilir mi?

Dilerseniz yine ufak bir alıntı yapalım. Ken’ân Rifâi Hazretleri der ki:

“Zâhirî Edep (dış edebi): Namaz, oruç, hac, zekât vs. gibi şeylerdir. Bâtınî Edep (öz -iç edebi): İnsanın hayvan sıfatlarından kurtulması, elinden, dilinden kimsenin rencide olmaması ve kalbinin hile ve fesat gibi kötülüklerden arınmış olması ve böylece Allah’ın cemâlini seyretmesidir.

Zâhir Edebi, Hz. Muhammed’in (s.a.v.) kaidelelerine uymaktır. Bâtın Edebi ise Cenâb-ı Hakk’ın tasarrufunu abes görmemektir. Yani şu sarhoştur, şu kötüydü, şu çirkinde dememektir. Hâsılı hiçbir şeye abes gözüyle bakmayıp itiraz etmemek ve her şeyin Cenâb-ı Hak’tan olduğunu bilmek edeptir.” (*Ken’ân Rifâi, Sohbetler, İstanbul, 2000, s. 524-525.*)

“Nefsini bilen Rabbini bilir.” deniliyor. Acaba bu hâli biraz açmak mümkün olabilir mi? Ne düşünce ile böyle söylenmekte ve bu bilise Cenâb-ı Hakk’ın birliğinin lezzeti gizlenir, deniliyor. Acaba bu ifade ile de nasıl bir hâl dile getirilmekte?

“Beni benden daha iyi mi bileceksin?” her hâlde zaman zaman kullandığımız, zaman zaman da duyduğumuz bir cümle olsa gerek. İşte bu noktadan hareketle, mâdem biz bizi biliyoruz o hâlde kendimizde keşfettiğimiz isim ve sıfatların bize ait olmadıklarını da biliyoruz. Zira biz ölünce onlar ölmeyecek, biz onları dilediğimiz ölçüde, dilediğimize miras bırakamayacağız vs. Dolayısıyla biz, kendimizde keşfettiklerimiz üzerinde kontrol sahibi bile değiliz. O hâlde biz kimiz? Var oluşumuza bir anlam yüklemek gerekirse, inançsızlıkla bu anlamı yükleyemeyiz. Tek olan hakikatten gelerek varlık iddiası kazanıldığını dolayısıyla da o tek olan hakikat ile ancak var olunabilindiğini idrak etmemiz gerekir. Hâl bu olunca, nefsin sığıklarından derinliklerine, idrakimiz ölçüsünde bir seyran kaçınılmaz olandır. Kendimizde -nefsimizde- keşfettiğimiz her ne var ise onun kaynağı -esas-ı aranır. Böylece Yaradan fikrine ulaşılır ki artık bu noktada kendimizi bildikçe, bizi var kılan bir Allah’ımız vardır.

Bir sonraki düşünce durağında ise Allah vardır ve birdir, denildiği gibi o birliğin bir parçası oluş ve -bununla birlikte- esasen o birlikte yok olduğunu idrak ortaya çıkışıdır. Böylece kendimizi nefis sahibi olarak niteleyişimizin ardındaki hakikati fark etme

dönemi doğar ve o zaman görürüz ki birimden açığa çıkan aslı yapıda, Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin lezzeti gizlidir. Çünkü her şey, esasen o birliğin eseridir ve o birlik noktasından zuhura gelir. Bu noktada müsaadenizle küçük bir ayrıntının da altını çizmeden geçmeyelim: Halk arasında “Seni Allah'ımın birliğine emanet ettim.” sözü sıklıkla kullanılır. Bu bile esasen birlik idrakinin halk diline, zihnine oturmuşluğunu anlatır. Fakat biz bize yabancılaştıkça bu ve benzeri cümleler ancak bir kültür hazinesinin ifadesi olarak yorumlanır.

“Ömür âhir olunca, o sana çektirmez hiç hasret.” ifadesiyle kasıt nedir?

Bilgilerimizi hatırlarsak ve onlara da ufak bir derinlik katmaya çalışırsak şunlar söylenebilir:

Bakara sûresi, 156. âyette buyrulur ki; “...Allah'tan geldik ve Allah'a döneceğiz.” Hâl bu olunca anlarsınız ki hayat emanetini aldık ve bu emaneti zamanı gelince teslim edeceğiz. Peki bu emanetle ne yaptık? Nefsimizin sığıklarına mahkûm olup bir ömrü böylece harcamış olsak dahi, esasen hep (*kabiliyetimizce*) Cenâb-ı Hakk'a doğru yol aldık. Neden böyle söylüyorduk? Çünkü her neye elimizi uzatırsak uzatalım, ondan açığa çıkmakta olan isim ve sıfat zerrelere koştuk. O isim sıfat zerrelere ise Allah'ın yarattığı biriminden açığa çıkarmayı diledikleriydi. O hâlde biz karşımızdakine yönelmekle, farkında olsak da olmasak da hep Cenâb-ı Hakk'a yöneldik. Üstelik karşımızdakini ancak kendimizce bilebileceğimize göre, karşımızdan yansıyanın bizim için ne ifade ettiği noktasından hareketle de özümüze bir seyran gerçekleştirmeye çalıştık. Özümüzdeki hakikat zerreligine yönelişle de Cenâb-ı Hakk'a *-Cenâb-ı Hakk'ı idrake-* yol aldık.

Öte yandan doğum kapısıyla girdiğimiz dünya hayatında var kılınmakla, Allah'tan gelmişliği açığa çıkartırken, Allah'ın birim oluşumuzdan açığa çıkardıklarıyla hem yüzümüzü Allah'a dönmüş, hem Allah'tan aldıklarımızı *-alabdiklerimizi-* aktararak varlık iddiasına bürünmüştük. O hâlde biz, öz itibarıyla hep Allah ile bir ve beraberdik. Ancak dünya hayatını doğru değerlendirebildiğimiz ölçüde bu hâli idrak edip, bu hâlin hakikatini *-bu hâlin gereğini-* yaşamaya çalıştık. Böylece dünya hayatında her ne ile meşgul olursak olalım *-idrak skalasının alt basamaklarında yer alsak dahi netice itibarıyla-* Hakk'ı tahsil etme gayretindeydik. Ömür nihayete erip, emaneti teslim vakti geldiğinde ise içinde bulunduğumuz

seviye üzerinden Cenâb-ı Hak'a kavuşmak umulur. Zira insan, dünyanın mânâ boyutu olan âhireti, dünya planında yapıp ettikleriyle inşa eder. İnsanoğlu kendisinden açığa çıkan donanımın zenginliği ile Cenâb-ı Hakk'a kavuşmanın sığılarında kalırsa, bu kendisine sunulmuş cevherin kıymetini bilememeyi anlatır. Oysa ölüm, evet *-idrakimiz ölçüsünde söyleyelim ki-* hasretin bitişidir, sevgiliye kavuşmadır ama bu kavuşmanın sığılarında kalmak, insan olarak yaratılmışa, insanlık vasıflarıyla donatılmışa nasıl yakışır?

Nefis terbiyesinin Kur'ân-ı Kerim'deki yeri hakkında ne söylenebilir?

Kur'ân-ı Kerim, şüphesiz okunup veya çoğu zaman da okunmayıp bir köşeye konulacak bir kitap değildir. (*Estağfurullah.*) Kur'ân-ı Kerim, vâir oluşumuz hakkında bilgi verir, bizi kimin var ettiğini anlatır. Cenâb-ı Hakk'ın zâtını, sıfatlarını Cenâb-ı Hakk'ın bildirmek istediği ölçüde açıklar. Ahlakımızın nasıl olması gerektiğini, birtakım kâidelerle varlığımızı nasıl sürdürmemizin uygun olduğunu söyler. Estetik olarak -söz gelişi oruçtan, namazdan bahsedip- kulluğumuzu fiili olarak nasıl ifadelendireceğimizi vurgular. Güneş, ay, pozitif ilimler hakkındaki bu gün için çözülebilmemiş veya daha içinde nice sırlar barındıran pek çok izahlar içerir. Dolayısıyla bütün bunlar insanoğlunun nasıl davranması, nasıl bir inanç içinde olup da Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğunu kazanabilmek adına nasıl yaşaması gerektiğini anlatmaktadır. *Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerim, baştan sona nefsin terbiyesi ve nefsin nasıl şekillenmesi, nasıl bir idrak seviyesine koşması gerektiğini ifade eder.* Bu da sadece bilgiyle bilmeyi değil, uygulama gayretini ve sorumluluğunu da beraberinde getirir. Bu gerçekle birlikte doğrudan nefsin terbiyesine temas eden Kur'ân-ı Kerim âyetlerinden birkaçı ise şöyledir:

Şems sûresi, 9. âyet: “Benliği temizleyip arındıran gerçekten kurtulmuştur.”

Ahkâf sûresi, 13. âyet: “Rabbimiz Allah'tır, deyip sonra da dosdoğru yol alanlar var ya onlar için hiçbir korku yoktur, onlar tasalanmayacaklardır da...”

Alâ sûresi, 14. âyet: “Benliğini arındıran / zekât veren, kurtuluşa gerçekten ermiştir.”

Kehf sûresi, 107. âyet: “İman edip barışa yönelik işler yapanlara gelince, onların konuquevleri, Firdevs cennetleri olacaktır.”

“Fakat bu sözlerim terbiyeden sonra olur makbül,” diye acaba neden söylenmekte? Nasıl bir terbiye süreci kast ediliyor?

Hayatında hiç nefsin fark etmeyen, hatta nefsinin dizginlenmesi gerektiğini hiç düşünmemiş olan, emin olalım ki pek çok kişi vardır. Oysa insan; hayvan mıdır, bitki midir, taş mıdır, toprak mıdır? En azından; “Ne yapıyorum ben, bu bana yakışır mı?” diye kendimize sormaktan bile acaba neden ısrarla kaçınılır? Hemen cevap verelim. Çünkü bu ve benzeri soruları cevaplamak bir takım zorlukları ve zorunlulukları beraberinde getirir. Bu sebeple bu ve benzeri soruları çoğu kez hiç sormamak yeğlenir. Oysa hayat bir bu-meranga benzemez mi? Er ya da geç, biz fark edelim veya etmeyelim herkes ektiğini biçer. (*Yapıp ettiklerinin yansımasını görür.*) Dolayısıyla nefis savaşları içerisinde yer alıyorsak (*ki dünyada yaşıyoruz bu kaçınılmaz*) hem bir bomba bizizdir hem de bir bomba er ya da geç bizim başımıza da düşer. Bu noktada öyle bir eğitim sürecinden geçilmelidir ki bu eğitim süreci neticesinde, nefsin sığıklarından uzaklaşmak zevk hâlini almalı ve bu bir prensip hâline gelip bir hayat tarzı oluşturabilmelidir. Bunun gerçekleşebilmesi için kâmil insan ile yakınlık büyük önem taşır. Kâmil insandaki Allah aşkı ve bu uğurda nasıl şekillenildiği, hayatın içinde nasıl yer alıp mevcudiyetin sürdürüldüğü örnek olur ve nasıl bir yolun izlenmesi gerektiği, bu örnek yapı üzerinden bizlere bildirilir.

Kâmil insanın terbiyesine teslimiyetle takdir edersiniz ki önce Allah muhabbeti fark edilir. Bu muhabbet fark edildiği ölçüde, kötü huyların yakışmadığı idrak edilir ve kötü huyları teşhiste derinleşilir, onlarla mücadeleye başlanır ve kin, kibir, bencillik, hırs, zalimlik vs. den zevk alış biter ve özdeki yapının zuhura erdirilebilmesi gayreti, zevk olur. Tasavvuf kültürü, geçmiş dönemlerde bu hâlin zuhuru için talebi olanı “*riyâzat*” ile yoğurmuştur. Kısaca hatırlarsak “*Riyâzat*”; Allah muhabbeti ile kötü huyları atıp gelişim gösterebilmek için dünya zevklerinden kaçınma ve nefsin isteklerini yenme çabasıdır. Bu sayede ruh ve dolayısıyla da ruhun yansıması olan hâlde, tavırda, ahlakta, nefsin ıslahında, imanın kuvvetlenmesinde... ilerleme sağlanması umulmuştur. “*Riyâzat*” ile Allah muhabbeti üzerinde yoğunlaşılması ve ibadet ile de bu hâlin desteklenişi, pekiştirilişi, kişiye bir üslup ve bir disiplin kazandırabilmelidir. “*Riyâzat*” ile nefsin arzularını vermeyerek Allah muhabbetinin ziyadeleşmesi ve hadiselerin doğru okunuşuna dair bir etüt çalışması, bir alıştırma dönemi gerçekleşir. Mesele hayata hazırlık ve hayatı insanca, insan onuruna yaraşırca yaşayabilmektir ve böylece kulluk bilinci doğar, gelişir, âhiret de bu doğrultuda şekil-

lenir. Ancak, geçmişte belli bir dönem için yapılan “*riyâzat*”, günümüzde hayatın bize sunduklarıyla her daim yaşanmaktadır.

Günümüzde, maalesef genellikle nefsin sığıkları ile baş başa oluş, daimi bir çileyi de beraberinde getirir ve yaşanan çilenin yapısındaki terbiye edicilik *-şekillendiriş-* devamlı işler ve şekilden şekle sokar. Ancak o çilenin nasıl algılanacağı ve ondan nasıl istifade edilebileceği meselesi bir eğitim, bir görgü meselesi olduğu kadar, dost desteğini de gerekli kılar. Şayet dosta rastlarsanız (*insân-ı kâmile hiç rastlayamamış bile olsanız, dost dediğinizin dostluğu nispetinde size kattıklarıyla*) algınız değişir ve hayatta rahat yol alırsınız. Hazreti Muhammed (s.a.v.) buyurur ki; “Kişi dostunun dini üzeredir.” Halk arasında da bildiğiniz üzere sıklıkla “Bana dostunu söyle sana kim olduğunu söyleyeyim.” denilir. Bu ifadeler de bize bildirir ki dost, son derece kıymetli ve kişi üzerinde de etkilidir. Gel gelelim karşımızdakinden dostluk bekliyorsak, önce bizim dost olmayı bilmemiz gerekir. Biz bize düşeni yapma gayretine soyunalım da karşımızdaki de elbet bizim hâlimize uygun şekillenir. (*Şekillenmiyorsa da dikkat edin bakın, gözleyin görün, zaten biz ona hitap etmiyoruzdur, o da çekip gider veya biz onun seviyesinden uzak olduğumuz için o da bizden uzaklaşır, gözden ve hayatımızdan kaybolur, silinir, biter.*) Biz bize düşeni yapma gayretine giriştiğimizde ise Allah için yaşamak, Allah dostluğunu kazanmak hedef seçilir. Şayet hâl bu ise, böyle kişilerin dostluğu, kuvvetli olduğu kadar yol aldırıcı, kıymetli ve keyiflidir.

Bu konuda ufak ama önemli bir ayrıntıyı da müsaadenizle paylaşmadan geçmeyelim: Nasıl ki okula giden her öğrenci mezun olamaz ise, tasavvuf alanında da başarısızlar, başarısızlıklar karşımıza çıkabilir. Tasavvuf kültürüne yakın veya uzak olduğunu iddia eden her kimse; şayet Allah bilincinden uzaksa, nefsin yeniliyor ve bu yenilgiden bir türlü baş kaldırmıyorsa, kendisine *-dolayısıyla da özüne-* çevresine dost olmak gibi bir endişeyi hiç taşımamışsa, Allah muhabbeti ile yol alma gayretine hiç soyunmamışsa böyle kimselerin tasavvuf kültürünü bilmeleri ya da bilmemeleri bir şey ifade etmez. Hep söylediğimiz gibi tasavvuf, doğru bilgi ve edinilen doğru bilgiyi doğru tatbik edebildikçe zuhura gelen bir yapıdır. Ancak yukarıda da denildiği gibi okula giden her öğrenciden başarı bekleyemezsiniz. Bunu, bu doğallık içinde görmek gerekir. Bununla birlikte takdir edersiniz ki kurt kuzuyla gezmez. Dolayısıyla da tasavvuf

kültürünün de yanına çektikleri ve yanından uzaklaştırdıkları arasında fark vardır. Zira dikkat edin bakın, cins cinsine meyledip kayıp gider. Bu, doğal olandır.

Kâmil insanın etrafına toplanmış olanlar genelinde insanlık adına belli bir kabiliyet seviyesinin üstünde olanlar mıdır?

İnsanlar, sahip kıldıkları -kendilerinden açığa çıkmakta olan- erdemler üzerinden değerlendirilir ancak neye göre, kime göre? Şüphesiz her şeyin en doğrusunu Allah bilir ve Allah dilerse o çok güvendiğimiz özelliklerimizi de alaşağı ediverir. O hâlde hiç aklımızdan çıkmamalıdır ki Allah neyi nasıl murat ediyorsa, yaratılanın gönlüne de bahtına da o düşer. Dolayısıyla tasavvufa meyil, isim ve sıfatların uygun oluşuyla evet bağlantılıdır, ancak her şeyin başında bu bir nasip işidir. Zira kusurlarına, hatalarına, günahlarına rağmen kemâl sahibine koşan, onu arayıp onu bulma gayretine soyunan, onun disipline hayranlık duyan ve bunun neticesinde de tâbiri câizse kâmil âgûşuna (*kucağına*) davet gören, kendilerince kâmilden yansıyanlarla şekillenme gayretine girişen ve böylece kâmil eteğine tutunan öyle kimseler vardır ki onlar kocaman yürekleri, fakat belki de ufacık idrakleriyle, ufacık kabiliyetleriyle mestlik içindedirler. Bu mestlik ise kapı açar ve onların bütün hatalarına hatta günahlarına vs. rağmen kâmil insanla yakın olmalarına vesile olur. Zira onları kâmile bağlayan, kâmilden aldıkları Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin lezzetidir. (*Kâmil insandan, birimliğine lütfedilmiş hakikat zerresi (sâfiyet boyutuyla) zuhur eder.*) Bunca kusurumuza, bunca günahımıza rağmen bu lezzeti kendimizce de olsa algılayabilmek dahi, Cenâb-ı Hakk'ın tenezzül buyurup da bize el uzatışı değil midir? Bu hâlin *-ben böyleyim, ben bu kadarım demekten ötesükrünü* ifa etmek gerekir.

Kâmil ile yakınlık kuruldukça sorumluluklar daha da belirir (*Dolayısıyla da başarısızlık abes değildir ama öğrenciden başarı beklenir.*) ve nefis ile amansız bir mücadeleye "Rabbim Allah!" deyip kâmil ışığından alınan feyz ile girişilir. Böylece gönülde âdeta bir karakol oluşur ve daima nefsin başında nöbet beklenir. Hâl bu oldukça da birimliğimize bahsedilmiş kemâl seviyesine koşulduğu ve bu kemâl ile sarıp sarmalanıldığı fark edilir. (*Karşımızdakinin bizim için ne ifade ettiği noktasından hareketle kendimizde derinleşilir.*)

“

İnsan kime denir? Cenâb-ı Hakk'ın ruhundan ruh üflediğine denir. Âyet-i kerîme-yi hatırlarsanız, meleklere hitapla şöyleydi: Hicr sûresi, 29. âyet: Allah buyurur ki; "*Onu (insanı) amaçlanan düzgünlüğe ulaştırıp öz ruhumdan içine üflediğim zaman, önünde hemen secdeye kapanın.*" Nefsin sığıklarını ne kadar kendimize yakıştırmasak da sanırım biz, bu sığıklarını oldukça yakından tanıyoruz fakat derûnuna yol alabildikçe görüyoruz ki âyet-i kerîmede geçen hakikat ile yoğrulmuşuz ve dolayısıyla da bu hakikati özümüzde taşıyoruz, bu hakikat ile de muhatabız. O hâlde insan; âyet-i kerîme ile bildirilen hakikati giyindirilmiş olandır.

”

Öte yandan dikkatlerden kaçmamalıdır ki kâmil insan, kendisine bahşedilmiş kabiliyet nispetinde (*insanlığın kemâlinden hissedar olmakla*), Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) yaşanan yüzyıldaki temsilcisidir. Kâmil insana rastlamak şüphesiz ki büyük nimettir. Ancak görmemiz gerekir ki; en sıradan bir dost bile, kendince Allah'ın dostluğundan, Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) Allah dostu oluşundan ve dolayısıyla da bu yapının alt boyutu kâmilden açığa çıkmakta olan dostluk vasfından hissedardır. Zira her zaman yapmaya çalıştığımız gibi bir skala hayal etmekte fayda vardır. Bu dostluk skalasının hangi noktasında yer alırsanız alın, dostluğa dair bir hisse taşırsınız. Bu hissenin yüceliği ve nefsin sığıklarından arınmışlığı nispetinde ise birimden birim oluşa lütfedilen sâfiyet, âleme akar gelir. Bu noktada yine halk arasında kullanılan bir tâbire yer verelim: "Seni Allah söyledi." denilir. Zira dost, dost vasfı kazandıkça saflaşır ve özündeki hakikat zerresi, sesini en saf hâliyle duyurmaya başlar. Halk arasında kullanılan bu tâbir de, kültürümüzün hayatımıza nakış gibi işli oluşunun bir göstergesidir. Herkesten kendince *-kendisine sunulmuş kabiliyetçe-* dostluk vasfı beklenir. Bu ise Allah dost bilindikçe gerçekleşir.

Nefsin ıslahı ile insan olmak arasında nasıl bir bağlantı var?

İnsan kime denir? Cenâb-ı Hakk'ın ruhundan ruh üflediğine denir. Âyet-i kerîmeyi hatırlarsanız, meleklerle hitapla şöyleydi: Hicr sûresi, 29. âyet: Allah buyurur ki; “*Onu (insanı) amaçlanan düzgünlüğe ulaştırıp öz ruhumdan içine üflediğim zaman, önünde hemen secdeye kapanın.*” Nefsin sığıklarını ne kadar kendimize yakıştırmamız da sanırım biz, bu sığıklarını oldukça yakından tanıyoruz fakat derûnuna yol alabildikçe görüyoruz ki âyet-i kerîmede geçen hakikat ile yoğrulmuşuz ve dolayısıyla da bu hakikati özümüzde taşıyoruz, bu hakikat ile de muhatabız. O hâlde insan; âyet-i kerîme ile bildirilen hakikati giyindirilmiş olandır. Ancak aslî yapının nefis kabuğu ile gölgelenişi, esas hâlden farklı görüntülerin mülk âleminde ortaya çıkmasına sebep. Oysa yaratılmış birim, aslî yapısındaki (âyet-i kerîmede bildirilen) hakikate istinaden insan. O hâlde nefis terbiyesi keyfi bir mesele değil. Kur’ân-ı Kerim’le bildirilen bir zorunluluk olmakla birlikte, kendimizi insan olarak niteleyebilmemiz için gerekli olan bir durum. Nefis, aman verip ne kadar özünü âleme yansıtabiliyorsa o kadar insanlık söz konusu. Bunun için de özün üzerine serilmiş dünyevî örtünün aralanması gerek. Bu örtü nasıl aralanır? Kur’ân ahlâkına büründükçe aralanır. Tasavvuf kültürü, Kur’ân ahlâkını anlatır, Kur’ân ahlâkını yaşamaya teşvik eder, Kur’ân ahlâkını yaşama gayretinde olduklarının farkında bile olmayan nicelerine de kendilerini keşfettirir.

Himmet ne demektir? Himmet ve şiirde de geçmekte olan Ken’ân Rifâî Hazretleri’nin himmet niyazı hakkında ne söylenebilir?

Himmet; yardım, kayırma demek olmakla birlikte, gücü, kudreti Allah’tan bilmek ve böylece Cenâb-ı Hakk’ın takdirine avuç açmak demektir. Ken’ân Rifâî Hazretleri, şiirinde himmet niyazında bulunmakla Cenâb-ı Hakk’ın yardımına, merhametine, kayırcılığına sığınır. Her şey şüphesiz ki Cenâb-ı Hakk’ın gücü, kudreti altındadır. Kul ise elbette ki âciz olandır. Kul her ne yaptığını düşünürse düşünsün, netice olarak Allah’ın muradına sadece âlettir. Kul, kendisinden açığa çıkartılanlarla nefis mücadelesi gerçekleştirebildikçe, birimliğine bahşedilmiş insanlığı ortaya konulandır. Ken’ân Rifâî Hazretleri şiirinde, insanlığının ortaya konulabilmesi için dolayısıyla da nefsinin ıslahı için himmet niyazında bulunmaktadır.

Ancak bu sığınmış, bu niyaz, şiirin bütününe baktığınızda da gördüğünüz üzere, gayret ile mücadele neticesi varılan noktadır. O hâlde şiirde de yer aldığı gibi gayret ile nefis mücadelesinin veriliyor olması, Allah’tan himmet dilemenin nasıl olacağını ifadelendirir. Şayet gayret yoksa himmet nasıl dilenir? Şayet gayret yoksa, başta peygamberimiz olmak üzere Allah sevgililerinin el uzatması, Allah’ın o sevdiği aşkına himmet buyurması nasıl talep edilebilir?

Ken’ân Rifâî Hazretleri’nin himmet niyazı acaba yine her zamanki gibi bize yolu gösterebilmek için soyunulmuş bir çileyi mi ifadelendirmekte?

Büyük şahsiyetler gerek eserleri gerekse şahsiyetleriyle çevresindekiler üzerinde etki yaratır. Ken’ân Rifâî Hazretleri de böyle biridir. Bu etki, kişinin özünde ne varsa onu hareketlendirir. Bu sebeple kimi bakar hayranlık duyar, kimi öfkeye kapılır. İçinde ne varsa onu kusar. Fakat ne söz konusu olursa olsun bir gerçek vardır ki kemâl sahibi (insân-ı kâmil) doğasını yaşar, üstelik biz onu fark etsek de etmesek de onun doğası bize rehber olan, ışık olandır. Bizim yapımızın uygunluğu ölçüsünde biz bu ışığı alırız ve yolumuza aydınlatırız. Bununla birlikte kemâl sahibi, verme, öğretme hazzını yaşamaktan dahi uzaktır. Dolayısıyla bizim anladığımız anlamda kemâl sahibinde nefsanî endişe ve doyum aranmaz.

Peki öğretme, eğitime, terbiye ediş mücadelesi bir çile midir? Bizim açımızdan bakarsanız bu bizim için soyunulmuş bir çiledir ancak Hakk’a aşıklık ve dolayısıyla da kemâle ermişlik açısından bakmaya çalışırsak, bu bir aşk hikâyesi ve sevgilinin hoşnutlu-

ğunu kazanabilme sevdasını bildirir. Nisa sûresi, 30. âyette Allah buyurur ki: “*Kendilerine ilim ve hidâyet verdiğimiz kimseler, ilimlerini insanlardan saklarlarsa, Allah'ın ve lânet edenlerin lânetleri bunların üzerine olsun.*” Ken'ân Rifâi Hazretleri, içinde yer aldığı sevda hikâyesiyle İslâmiyet'i yaşayan ve bu uğurda aşk ile gayret kemeri kuşandırılan, sevgilinin hoşnutluğunu kazanmaya koşan ve koştukça da onda yok olduğunun idrakini yaşayan ve yaşatandır.

Kâmil insan sadece Hak yolunun bir rehberi olarak mı düşünülmelidir?

Kâmil insana (insân-ı kâmile) her ne kadar rehberlik görevi (*yolu aydınlatma, önder olma*) yüklenmiş olursa olsun, o kendisinden feyz almak isteyenlere, doğallığıyla, varılacak noktayı da bildirir. Zira kâmil insan, aslî yapısına zemin olmakla bir derya kesilir. Kâmilin deryası, Cenâb-ı Hakk'ın yarattığı ve kemâl vashyla bezediği biriminden bildirmek istedikleridir. (*Cenâb-ı Hakk'ın birliğinin lezzeti kâmilde bulunduğu (sezildiği, hissedildiği) için kâmile çekiliş gerçekleşir.*) Kâmil insandan açığa çıkan kemâl seviyesiyle şekillenmiş, kâmil insandan feyz almak isteyenleri kâmilin deryasında eritir. Dolayısıyla her birim, önderinden aldığı ışıkla kendini gerçekleştirmek üzere şekillenir. (*İsra sûresi, 71. âyet: Allah buyurur ki; “Gün olur insan gruplarından her birini kendi önderleriyle çağırırız. O gün kitabı kendisine sağdan verilenler, kitaplarını okuyacaklar ve bir kıl kadar haksızlığa uğratılmayacaklar.*)

O hâlde kâmil insana rastlamak bir son değildir. Kâmil ışığıyla bizim ne yaptığımız veya neyi ne kadar yapabildiğimiz önemlidir. Lakin kul kusurludur, kul âcizdir. Ancak aşk ile gayret kemeri kuşanılır ve Cenâb-ı Hakk'ın lütfuna, merhametine, tenezzülüne sığınılır, yokluğumuzu idrakte yol alabilmek ve bu bilinçte oluşu yaşama aktarabilmek ümidiyle secdeye varılır. Kâmil insandan açığa çıkan hakikat zerrelerinde yok oluş (*farklılıkların bertaraf edilişi*) tıpkı nehirlerin denizlere, denizlerin okyanuslara açılması gibi Cenâb-ı Hakk'a yol aldırır.

Bitirirken;

Ken'ân Rifâi Hazretleri'nin “Kemâl, Nefis Sâyesinde Bulunur” başlığıyla yayımlanan şiiri, “Hüseyinî” makamında “İzzeddin Hümâyî Bey” tarafından “Düyek” üslûde bestelenmiştir. Eser, “*insan olma*” başka bir deyişle de “*yaşama sanatı*” ile bizleri buluştururken takdir edersiniz ki hepimizi düşündürmektedir.

Zira elbet bir gün sorulacaktır; doğumumuzla düştüğümüz bu dünya hayatı mâdem bir sanat diyârı, o hâlde biz bu yapı içerisinde nasıl bir ruh hâliyle yer almalıyız?

Mâdem yaratılmış, Allah'ın sanatına âlet, o hâlde biz kendimizde hazır bulduğumuz ve bizden açığa çıkmakta olan isim ve sıfatlarla acaba ne yapmalıyız veya ne yapmamalıyız?

Mâdem adımıza insan deniliyor, o hâlde biraz daha insanca yaşamak var iken, niye hayvanlık, bitkilik, taşlık, topraklık bu kadar cazip olsun ki?

Bir gün gelecek, bütün bu sorular mâkul ve mantıklı cevaplar isteyecek ve o zaman nefsin sığıklarını besleyebilmek için yaşamak câzibesini kaybedecek. Kim bilir belki de o gün bugün. Dilerseniz yeni bir bölüme daha geçelim ve nefsimize dikkat ettikçe, ufuklardan ufuklara seyranın dahi farklılaştığına gelin hep birlikte tanıklık edelim.

***

LUGATÇE:

Âhir: Son, sonunda.

Bâb: Kapı; mesele, konu.

Himmet: Yardım, manevî yardım.

Hudâ: Allah.

İslah: Düzeltilmiş.

Kemâl: Olgunluk, tam olma hâli.

Makbûl: Kabul edilen.

Maksûd: Gaye, istenilen, hedeflenen.

Revâ: Lâyük, uygun.

Şekvâ: Şikâyet.

Vahdet: Birlik, Allah'ın varlığının tek olması.

Zülcelâl: Celâl sâhibi.

KAYNAKÇA:

İlahiyât-ı Ken'ân: Hazırlayan: Yusuf Ömürlü - Dinçer Dalkılıç, Hulbe Yayıncılık, 1988.

İlahiyât-ı Ken'ân: Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Mustafa Tahralı, Cenân Eğitim, Kültür ve Sağlık Vakfı yayını, 2013, s.139.

İlahiyât-ı Ken'ân Müzik Cd'si: Cenân Eğitim, Kültür ve Sağlık Vakfı yayını. Solist: Ahmet Özhan.

Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık: Yazarlar: Samiha Ayverdi, Nezihe Araz, Sofi Huri, Safiye Erol, Kubbealtı Neşriyatı, 2000.

Ken'ân Rifâi - Sohbetler: Hazırlayan: Sâmiha Ayverdi, Kubbealtı Neşriyatı, 2000.

Ken'ân Rifâi - Şerhli Mesnevi-i Şerif: Kubbealtı Neşriyatı, 2000.

Zerredeki Okyanus/Ken'ân Rifâi ile Kendinden Kendine Yolculuk: Derleyen: Gülmisal Gürsoy, 2003.

Ey İnsan: Derleyen: Cemalnur Sargut, 2007.

Bakara - âyet / 1-10: Derleyen: Cemalnur Sargut, 2009.

Kur-ân'ı Kerim Meali: Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, 1994.

Misalli Büyük Türkçe Sözlük: İlhan Ayverdi, Kubbealtı Neşriyatı, 2010.

<http://tr.wikipedia.org>

DERLEMELER “Çocuklarımız”

Nevnihal Bayar

Son zamanlarda çalıştığım fakültede, gittiğim dost meclislerinde, gezdiğim, gördüğüm pek çok yerde dikkatimi çeken, beni rahatsız eden ve aslında çoğunuzun da sıkıntısı olduğuna inandığım bir mesele var: Çocuklarımız... Çocuklarımızın terbiyesi, aile ilişkileri, eğitimleri, manevî dünyaları, arkadaşları, seçecekleri veya seçtikleri meslekleri vs. Bu meseleler üzerinde kafa yormaya başladığım zaman bana yol göstermesi için; büyük mütefekkir, mutasavvıf ve gönüllerin sultanı Sâmîha Ayverdi Hanımefendi'nin konuyla ilgili kitaplarını ve sohbetlerini tekrar tekrar okudum. Hayata dair sayısız meseleyle beraber bizlere emanet çocuklarımızla ilgili o kadar mühim şeyler yazmışlar ki sizlerle paylaşmak istedim.

Çoğumuz için çocuklarımız; bizim istediğimiz mesleği, eşi, arkadaşları, uğraşları seçmesi gereken, hatta bizim yapamadığımız şeyleri yapacak olan, kazanamadığımız paraları kazanması, gelemediğimiz makamlara gelmesi ve çok daha zengin olması kısacası bizim her istediğimizi yapması gereken varlıklarımız... Acaba gerçekte böyle mi? Bakın Sâmîha Ayverdi Hanımefendi bu konuda neler söylüyor:

“Evlât, ne bir müstemlekedir ne de bir çiftlik. Ancak, Allah'ın emânetidir ve ana babanın vazîfesi de bu emâneti en iyi şekilde yetiştirmektir.

Aşırı tasarruf, baskı ve müdâhale, şahsiyet yapısının teşekkülünü zorlaştırır ve iradeyi zayıflatır.”

Öyle bir zamanda yaşıyoruz ki ne anneler anne gibi ne de babalar baba gibi. Neden? Çünkü yaş önemli değil. Bizler yaşı olmayan insanlarız. Çocuklarımızla arkadaş gibiyiz. Onlarla hoplar, zıplar, küfürleşir, argo konuşur yeri geldiğinde arkadaşı gibi kavga ederiz. Tanıdık geldi mi? Bu noktada sözü gene büyüğümüze bırakıyoruz:

“Çocukların yetişmelerinde en müessir ve başarılı taktik, onlara hem arkadaş olmak hem de araya bir saygı mesafesi koymaktır.

Çocuklarınızı kontrol edin, fakat bunu onlara, mümkün olduğu kadar hissettirmeden ve ezmeden yapın.

Evlâtlarınıza öğretmek istediğiniz değerleri, hikâye, hâtıra ve mecazlar içinde, bilhassa, sıcak aile toplantıları arasında söyleyin.

Çocukların isteklerine ne her zaman ‘evet’ ne her zaman ‘hayır’ deyin. Mâkul olanları yapmak vazifemiz olduğu gibi, tehlikeli, zararlı ve aşırı istekleri yolunca reddetmek de vazifemizdir.”

Pek çok aile görüyorum veya işitiyorum; Çocuğumu inançları, hayat görüşü hakkında serbest bıraktım! Büyünce istediğine inanır, istediği şekilde yaşar. Bizde zorlama yok. Ben ona şu doğru, bu yanlış diyemem. Kendi özgür iradesiyle seçsin efendim! Tabii, tabii. Bu şekilde bomboş çocuklar yetişsin, isteyen bu körpe beyinlere istediğini yazsın, çizsin, karalasin...

“Çocuk, daha çevresini tanımadığı bebeklik zamanlarında bile çıplak bir egonun temsilcisidir. Aç kalmaya, uykusunun şaşmasına, yaşama şartlarındaki en küçük bir aksaklığa tahammülü yoktur. Hemen şirretleşir, ağlar, bağırır, tepinir. Yaşı büyüdüğü ölçüde de egosu ihtiyaçlarına göre tarz değiştirir fakat devam eyleyler.

Ama tabii sayabileceğimiz bu beşerî insiyakların yanı sıra, derinlerde yatan ve yüze çıkmak için çevreden yardım bekleyen ulvî ve insanî vasıflar da vardır.

Her ne kadar bir kısım materyalist ve sosyalist anlayış, insan yavrusunun, tıpkı hayvanlarda olduğu gibi, kontrolsüz, muhâbesiz, bir ruhî düzen ve törpülenmeden uzak yetişmesine taraftarsa da bu

mânevî başıboşluğun meyve ve semeresi, dünyanın bugünkü yürekler acısı hâlini meydana getirmiş bulunmakla materyalist terbiye sistemine iflâs davulu çalmaktadır.

Hâlbuki insanlar dünyaya yaratılışlarıyla beraber getirdikleri fazlalıklarını atmak, eksiklerini tamamlamak böylece de kontrollü ve düzenli olmak seviyesine varıp egolarının esaretinden kurtularak mânevî hürriyete erişmek için gelirler. İnsanoğlu için ferahlık ve huzur ancak buna bağlıdır.

Misâl olarak bir atasözünü ele alalım: ‘Öfke gelir göz karartır, öfke gider yüz karartır’ demişlerdir. Bu, kendi kendinin kontrolünden çıkmış insanın, sükûnet göstereceği veya sabredebceği yerde hiddet ve şiddete kapılması, sonunda ise mahcûb olması demektir.

Yerinde söylemeyi ve yerinde susmayı bilmek için bir iç tabiat terbiyesinin şart olmasına ne güzel örnek. Eline ayağına, gözüne kulağına, duygu ve düşüncelerine hükmedemeyen insan kendini ne kadar hür zannetse de bir esirden başka bir şey değildir.”

Hatırlıyorum da ben çocukken, her akşam annem ve babam kardeşlerimle beraber bizle sohbet ederlerdi. Hayatta hangi mesleği seçersek seçelim o işte en iyisi olmamız gerektiğini, her şeyden önce bir idealimizin, bir amacımızın olmasını gerektiğini anlatırlardı. Şimdi öyle mi? Çocuklarımızın en büyük idealeri neler, haydi hep beraber düşünelim: Son model bir telefon, markalı kıyafetler, pahalı bir araba, çok güzel, manken gibi bir kız veya bebek yüzlü bir erkek arkadaş, okulun olmadığı bir dünya, bol paralı, mümkünse fazla yorulmadan yapacağı bir iş ... Liste devam edip gider değil mi? Bakın Sâmiha Ayverdi bu durum için neler söylüyor:

“Onlara, en körpe çağlarında, gene misaller ve hikâyeler yâhut da yaşanmış hayat mâcerâları yolu ile harâmî helâli, günâhı sevâbı, maddî manevî mânâda cömert, fedâkâr, vefâkâr ve ferâgatli olmayı, vatan ve iman aşkı öğretin.

Çocuğu, bir ideale ve kıymetler sisteminin garantisine bağlamak, gençliğinde kendisini bekleyen buhranlara karşı, onu peşinen sigortalamak demektir.

Bu sûretle, tehlikelere karşı silahlı ve mücehhez (donanımlı) olarak olgunluk yaşına tırmanan genç, enerjisi kanalize olmamış yaşitlarının düştüğü sakat ideolojilerin ağına yakalanmaktan ve ahlâk fesadının girdabına düşmekten, yersiz isyanlarla değer hükümlerini tepelemekten, zevk adına işleyeceği aşırı ve ahlâk dışı hareketlerden korunmuş, kendine ve çevresine karşı mükellef bulunduğu hamle ve hareketlerinde, at koşturacağı sâha, engellerden arınmış demektir.

Zîra, sırasında baş koyacağı bir ideali vardır. Enerjisinin büyük kısmını, o idealin gerçekleşmesi uğruna harcamakla, menfî istikametlere sapacak bu gençlik hızı, gideceği yolu da varacağı hedefi de bileceğinden, cemiyetin baştacı ve vazgeçilmez bir unsuru olacaktır.”

Bu şekilde yetiştirilmeyen çocuklarımızın sonu da âşikâr: Hiç bir ölçü ve sınır tanımadan yetiştirdiğimiz evlâtlarımız büyük bir başıboşluğun içine düşecekler, çeşitli guruplar hatta ideolojik baskılar yüzünden de bu karmaşanın içinde hapsolacaklardır.

Artık kendinden önce başkasını düşünmek, sabırlı, iyi niyetli, bağışlayıcı ve hoşgörülü olmak geçer akçe değil. Çoğu âile de çocuklarını yetiştirirken onlara bu değerleri vermek yerine; her şeyden önce sen geliyorsun, dünyanın merkezi sensin, sana kötülük yapanı sakın unutma, zafere giden yolda her şey muhtaktır, iyi niyetli olmak bu devirde enayilik, hak edene iyilik yaparsın vs. gibi sözde prensipleri aşıyor.

“Çocuklarınıza muktedir oldukları kadar etraflarına iyilik yapmayı, şefkat ve muhabbet göstermeyi, hoş görmeyi ve affetmeyi, akıllarından ve duygularından pay çıkarmayı ve keseleriyle de iyilik etmeyi kendi yaşadığınız hayat yoluyla bizzat gösterip örnek olmayı kezâ, kendi çektiğiniz ızdırıp ve acıları başkalarına çektirmemenin insanoğlunun varabileceği ulvî duraklardan biri olduğunu da gene siz gösterin.

Bir kimsenin istemeyerek avurdunu, dilini ısırtıp canını acıttığı çok defa vâkidir. İnsanlar bunun gibi gene istemeyerek karşılardakine de kıracak veya gücendirecek bir harekette bulunabilir. Bunu tatlılık ve güzellekle geçiştirmek bilhassa evlâtlara aksettirmek çocuk terbiyesinde üzerinde en fazla durulacak noktalardan biridir.

Âile içinde olsun, akraba taallûkat, eş ve dost arasında olsun insanların birbiriyle yüzgöz olmaması huzur ve selâmetin başlıca kaynağıdır.”

Gelelim sözün sonuna: Hepimiz mutlaka “Ölünce çocuğuma, çocuklarıma miras olarak ne bırakacağım?” diye düşünmüşüzdür. Cevapları duyar gibiyim. “Ev, araba, bankada biraz para, küçük bir arsa, eh daha ne olsun canım?” Bakın Sâmiha Ayverdi miras için ne diyorlar:

“Ananın babanın evlâtlarına bırakacakları tükenmez miras ise maddî varlıklardan çok pek çok değerli olan, âileyi, cemiyeti ve memleketi hayra ve selâmete götüren prensiplerdir ki, çalınması, kaybolması, yaması yıkılması, tükenip iflâs eylemesi olmayan tek ve gerçek varlık işte budur.”

“Dil ne kadar güzel söylerse söylesin, fil ve hareketlerin tesiri ile asla yarışamaz.” Allah hepimize böyle âilelerden olmayı nasip etsin vessalam...

Nağmeler Şebri Elhânâbâd

Dr. Savaş Ş. BARKÇİN*

*“Haydi yavrum, aç o güzel gözünü
Bismillah diyerek
Hak kelâmıyla aç Hakk’a özünü
Bismillah diyerek...”*

Elhânâbâd’da yeni, güzel bir gün doğmuştu...

Bu şehirde anneler çocuklarını her sabah bu şarkı ile uyandırırdı.

Bu şehrin güneşi sanki daha parlak, mehtâbi sanki daha ışıltılıydı.

Elhânâbâd dört kapılı bir şehirdi. Kırk mahallesi vardı.

Burada Allah’ın adının anılmadığı bir zaman, bir mekân yoktu. Sadece huzur ve barış vardı.

Tuhaf bir şehirdi burası... Kim ne konuşsa muhakkak bir nağmeyle söylerdi.

Sevgi cümleleri nağmelerle anlatılırdı: Adam “Seni çok seviyorum.” derken de, kadın “Ben de seni.” derken de... Çocuk “Bayramın mübârek olsun babacığım.” derken de, babası onu alnından öpüp “Allah nice bayramlara kavuştursun yavrum.” derken de...

Müşteri “Elma kaçça?” derken de, esnaf “İki lira ağabey.” diye cevap verirken de, müşteri “Niye o kadar pahalı yahu?” diye mukabele ederken de nağmeyle konuşurlardı. Hatta “En son kaçça olur?” derken bile...

Kavga yoktu bu şehirde. Hatta çirkin fiilleri anlatan kelimeler bile unutulmuştu. Sözlüklerden bakarlardı “kavga”, “hır-gür”, “küfür” ne demek diye...

Birisi birazcık sinirlense bile karşındakine güzel bir nağmeyle “Lütfen beni kırma.” derdi, öteki de hemen “Kusuruma bakma, affet Allah için.” diye cevap verirdi. Ama yine nağmeyeydi bu...

Elhânâbâd’da sükût bile bir makamdaydı. İnsanlar susarken bile gözleri nice güfteler, nice nağmeler yayardı. Buradaki halkın kalpleri o kadar incelmışti ki, çoğu kez konuşmadan karşındakinin hâlini, ne düşündüğünü gözlerinden anlarılardı. Bir tebessüm, bir el sallamayla anlaşılırdı. Ama o tebessüm, o el sallama bile bir makamdaydı.

Halk râst olduğu için şehir de râst idi. Şehir mustakîm olduğu için halk da mustakîm idi. Bu yüzden şehrin planı Râst makamında yapılmıştı. Her şey yerli yerindeydi. Yolda yürürken hiçbir engele rastlamazdınız. Rastladığımız tek şey güzel insan yüzleri, ağaçlar, sular ve cıvıldaşan kuşlardı.

Elhânâbâd’da semt isimleri de makamlardan alınmıştı. Kabristan yöresi Hüzâm, dergâhların olduğu semt Uşşâk, çarşı tarafları Acemaşîrân, mektep semti Nihâvend idi...

Elhânâbâd’daki evler Beyâtî makamındaydı. O yüzden evlerin kapısı açılır açılmaz içeriden huzurlu bir şevk akardı insanın yüreğine...

Elhânâbâd’da yarı kapalı mektepler vardı. Talebeler yağmur-kar, soğuk-çamur olursa büyük pencereli, aydınlık sınıflarına giderlerdi. Hava güzelse cennet gibi bahçelerde ve su kenarlarında oturup üstadlarını dinlerlerdi. Dersin başladığını zil sesinden değil, o günkü sınıf nöbetçisinin okuduğu Nihâvend bir şarkıdan anlarılardı:

* Araştırmacı, Yazar.

“ Elhânâbâd bir selâm şehriydi.
Herkes birbirine kendi makamınca selâm verirdi.
Kimi Muhayyer'den, kimi Evc'den, kimi Yegâh'dan...”

**Bize iki dünyayı bilen gerek
İlimden irfâna giden gerek
Bil ki her şey Mevlâ'dandır
Akli aşkla söyleten gerek.**

Başka yerlerde soğuk ve abus çehreli olan devlet binaları bile Elhânâbâd'da şenlikli yerlerdi. Şehrin valisinin makamı Hicâzkâr idi. Toplantılar da bu makamda yapılırdı. Herkes o nağmeye iştirak eder, sonra neşeyle vazifelerinin başına koşarlardı. Toplantılar hem ağırbaşlı, hem de şevkliydi bunun için...

Elhânâbâd bir selâm şehriydi. Herkes birbirine kendi makamınca selâm verirdi. Kimi Muhayyer'den, kimi Evc'den, kimi Yegâh'dan...

Fakat şehrin ordusu yok anlamına gelmiyordu bu... Ordu tüzüğü Mâhûr makamında bestelenmişti. Bütün askerlerin kıyafetleri sanki savaş için değil de seyredilmek için yapılmıştı. Askerler her gün bondonun eşliğinde talim yaparlardı. Savaş talimlerini Aksak, resmi geçit talimlerini Düyek usulünde yaparlardı. Sefere giderken ise Devr-i Revân usulünde yürürlerdi.

Bando her gün öğlen, ikinci ve akşam namazlarından sonra şehir meydanında üç kerre konser verirdi. Halk onların nağmelerini iştince coşardı. Meydana gelemeyenler bile

buldukları dükkânlardan ve evlerden çalınan havalara iştirak ederlerdi.

Fırıncılar fırına Semâi usulünde ekmek atarlardı. Kunduracılar ellerindeki ayakkabılarını çivilerken bile Türk Aksağı usulünde yaparlardı. Bakkallar kepenklerini besmele ile Nîm Sofyân usulünde açarlardı.

Çocuklar küçüklükten beri nağmelere, makamlara ve usüllere alışkın olduklarında hepsi büyüdüklerinde hürmetli, ölçülü ve güzel insanlar olurdu. Yürüdüklerinde, oturduklarında, iş yaptıklarında insanı rahatsız edecek hiçbir şey görülmezdi.

Elhânâbâd'da her şey müziğin içindeydi. Ama müzik de her şeyin içindeydi. Her şey makamında, usulünde yapılırdı. Usülsüz konuşma ve iş yapma görülemezdi. Her şeyin bir ölçüsü vardı, ama bu insanı boğan kuralcı bir hayat demek değildi. Herkes kendi iç ölçüsüyle hareket eder, bencillik, kibir, husumet, nizâ olmazdı. Zîra Elhânâbâd bir fitrat, bir ahlâk şehriydi.

Bu şehre bir kerre gelen oradan asla ayrılmak istemezdi. Çünkü her insanın aradığı her şey buradaydı.

Müzik gibi güzelin, iyinin, doğrunun şehriydi Elhânâbâd.

Lem'î Atlı**

Hakkında Yazılanlar ve Eserleri

2. Bölüm

Hazırlayan: Ümit YAZICI*

-2-

LEM'Î ATLI

İzzettin ÖKTE

(Türk Müsıkîsi Dergisi, Sayı: 18, 1 Nisan 1949)

Bugün çok haklı olarak büyük Türk bestekârları arasına katılan Lem'î Bey merhumu ilk defa bundan yirmi sene evvel bir dost evinde tanıştım.

Aldığı yüksek terbiyenin icâbı ve hakiki bir Türk sanatkârında vücudu elzem bulunan teşvik edici ve yetiştirici duygularıyla naçiz sanatım hakkında çok sevindirici iltifatlarda bulunmuş ve kendisine karşı kalbimde ebediyen yaşayacak bir şükran duygusu hâsil olmuştu.

Kendisini tanıdığım gece Suadiye'deki evine kadar beraberce gittik, kilometreleri metreye indiren otomobilden o gece nefret ettim. Yolda bana birçok hâtıraları

larını ve hüsrânlarını nakletti. O tarihte memurdum, memuriyet ile sanatın bir arada bulunabilmesi için dairedeki âmirlerin sanatı sevmesi ve sanatkârı anlaması lâzım geldiğini yana yakıla anlattı.

Üstâd, İzmir deniz ticaret müdürlüğünde memurken bu yüzden pek çok acılar çektiğini ve hatta hicaz makamından çok sevilen:

Sine-i süzânıma âhım yeter

Pek perişân oldum Allah'ım yeter

Ye'sime feryâd-ı cângâhım yeter

Pek perişân oldum Allah'ım yeter

güfteli şarkısını bu gamlı günlerinde bestelediğini anlatmıştı. Bundan sonra kendisi ile birçok defalar buluşmak ve yüksek meziyetlerinden ders almak fırsatını buldum. Aramızdan ayrılalı dört sene oluyor. Onun sanatının, efendiliğinin, inceliğinin hasretini gün geçtikçe daha fazla hissediyoruz.

Bestekâr Lem'î Bey 1870 yılında (1869 M.D.) ve yaz aylarında Üsküdar Sultantepesi'nde dünyaya gelmiştir. Pederi Çerkez beylerinden İbrahim Bey, annesi Dilber hanımdır. Üstâd, bir haftalık minicik bir bebek iken annesini kaybetmek bedbahtlığına uğramış ve kendisini ablası büyük bir şefkatle büyütüştür.

İki yaşında babasını da kaybeden Lem'î Bey bundan sonra, Fatih belediye dairesi muhasebecisi bulunan eniştesinin vesayeti altında büyümüşür.

Büyük bir kadirşinaslık eseri olarak "Türkiye Yayınevi" neşriyatının otuzuncu sayısını teşkil eden Lem'î

İzzettin Ökte

* Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korusu Sanatçısı.

** Eser kitap olarak basıldığı için tashih yapılmamıştır. İmlâsı orijinaldir.

Atlı isimli eserden öğrendiğimize göre Lem'î Bey, İskender hocadan Türkçe ve Arabça, bir İtalyan madamdan Fransızca dersi almış ve evvelâ Fatih Rüştiye mektebine girmiş ve oradan Soğukçeşme Rüştiyesine naklederek 1887 yılında mezun olmuş ve bundan sonra mülkiye mektebinde okumuştur.

Lem'î Bey ilk mûsikî dersini 1882 yılında on iki yaşında iken devrin meşhur üstadlarından hafız Yusuf Efendi'den almıştır.

Üstad kendi hâtıralarında ilk dersi şu şekilde anlatmaktadır. “Eniştem mûsikîye fevkâlâde muhip olmakla lâakal ayda bir gece evinde, zamanın benam üstadlarından mürekkep bir saz, daha doğrusu küme faslı erkânı tecemmu ederdi. Huzuru mutad olan kemâni meşhur Fenerli Mike, kanûni Solak Mihal, Santûri Ethem Efendi, Tanbûri Garbis, Giriftzen Harbiye Nezâretinden meşhur Rıza Bey, okuyucu Beylerbeyli Hakkı ve Domates Ahmet beylerle Fatih rüştiye-i askeriyesindeki ezanlarının hayranı olan eniştemin ehibbasından Beylikcizâde Sadık Bey'in tavsiyesiyle bana muallim tayin edilen Vezneciler'de Zeynep Hatun konağı karşısında ufak bir tütüncü dükkanında tütüncülükle meşgul iştilig eden o zamanın mûsikî muallimlerinden Hafız Yusuf Efendi'den ibaretti. Bu Hâfız Yusuf Efendi'nin bana muallim olarak tahsis edilmesine ve tütüncü dükânı ile evimizin pek yakın olmasına binaen sıkça meşk etmeğe gelir ve ekseri, gecede kalırdı. Kendisinden ilk defa temessül ettiğim şarkı, hicazkâr Kürdî makamı eserlerinden curcuna usûlünde:

*Taliim düşkün, gamum efzûn, kalbi yâreyim
Rahme şâyânım, esîr-i gurbetim, bî-çâreyim
Hançer-i hicr-i elemle sinesi sad-pâreyim
Ben anamdan doğmadan tâ böyle bahtı kâreyim*

idi. Bu şarkıyı beş defa hocamın tekrarı üzerine yalnızca okuyunca gerek hocam gerek hemşiremin gözyaşlarını tutamadıklarını hatırlıyorum.”

İşte koca Lem'î Atlı mûsikîye böyle başlamış ve Hafız Yusuf Efendi'den sonra Hacı Ârif Bey'in rahle-i tedrisine geçmiştir. Üstad bu hadiseyi şöyle anlatıyor. “Evvelâ abd-i âciz Ârif beyin ufak bir yoklamasından geçtik. Santûri Ethem Efendi sazı refakatiyle şaheserlerinden biri olan:

*Hûmârî yok bozulmaz meclisi meyhâne-i aşkın
Ayılmaz haşredeki mestânesi peymâne-i aşkın
Harîmi kâbe-i aşkı tavaf eyler dil-i cibrîl
Yeri kerrü beyân mebnâsıdır kâşâne-i aşkın*

muhayyer şarkısını okudum. Bu şarkının kararında hançeremin taannüd ettiği bir değişik fakat latif nağmeyi ibka ettim. Buna karşı bir hoşnutsuzluk ve itiraz eseri göstermedikten mâadâ:

- Aferin evlâdım, ufak bir nağme ile tenvir etmişsin. İnşallah zamanın en büyük bestekârı olacaksın, hitabında bulundu.

Hacı Ârif Bey merhumun sevgi ve takdirini kazandığım cihetle onbeş yirmi günde bir defa tayin ettiği günde erkence gelir ve o gece için tertip olunan toplantıdan evvel dersimizi yaptıktan, bunları bir saz refâkatinde tatbik ettikten sonra fasla girişilirdi.”

Lem'î Bey ilk eseri olan Karcıgar makamından:

*Hûsnüne etvâr-ı nâzın şân senin
Bende tâkat kalmadı fermân senin*

Güfteli şarkısını 1888 senesinde bestelemiştir. Bu şarkıyı muhtelif makamlardan bestelediği eserler takip etmiştir. Selâhaddin Pınar'dan öğrendiğimize göre şarkılarının adedi 300'ü mütecâviz olduğu halde kendisi azlığından şikâyet edermiş.

Mûsikîde şarkı tarzını benimseyen ve bu vâdide şaheserler yaratan Lem'î Atlı güfte taksimatında pek az bestekâra nasib olan bir mertebeye varmıştır. Eserlerinde âdeta melodi konuşuyor zannedilir. Çok velûd bir bestekâr olan Lem'î Bey'in bu vâdideki kabiliyetine “Lem'î Atlı” isimli ve “Vecdi Bingöl” imzalı eserden nakledeceğim şu hâtıra iyi bir misal olabilir.

“Boğazda Vaniköy'ündeki Beşiktaş Muhafızı Hasan Paşazâde Sait Paşa yalısında Lem'î Bey'le Leon Hancıyan Efendi bir gece ziyafetindedirler. O gece Lem'î Bey rüyâsında Nâmık Kemal'i görür. Büyük şâr kendisine iltifat eder ve

“Zevkin ne ise söyle hicâb eyleme benden”

mısraı ile başlayan güftesini, Manyasizade bestelemiş de hoşlanmadığını, bu şiirin bir de Lem'î Bey tarafından bestelenmesini arzu ettiğini söyler

Vatan şairinin bu isteğinden sevinç ve gurur duyan üstad, hemen o anda şarkıyı Nihâvend bir beste ile süsler. Muvaffakiyet heyecanıyla uyanan Lem'î Bey bu işin rüyada işlendiğini hayretle görür. Derhal diğer bir yaktakta uyumakta olan Leon Efendi'yi uyandırarak rüyayı anlatır ve şarkıyı birlikte notaya alırlar.

25 Kasım 1945 de kaybettiğimiz ve ufûlü ile aramızda doldurulmaz boşluk bırakan üstadı rahmetle anarken, dağınık ellerde kıskançlıkla saklanan eserlerini bir araya getirerek neşredildiği gün rûhunun şâd olacağına emin olabiliriz.

-3-

LEM'İ ATLI

Osman Nihad AKIN

(Radyo Magazin,

sayı: 10, Ocak 1951)

“Lem'î Bey”le beni, Maltepe Askeri Lisesi Almanca muallimi “Mubâhat Bey” tanıştırmıştı.

İzzettin Ökte

Mubâhat Bey'in birçok meziyetleri arasında sesinin güzelliği, üstad Lem'î Atlı'nın nazari dikkatini celbetmiş olacak ki, kendi eserlerinden birkaçını, "Columbia" plak kumpanyasında okunması için şirkete bir anlaşmaya bile varmışlardı.

Lem'î Bey, Mubâhat ve ben Kadıköy'ünde "Bayram yeri" adı ile anılan Mısırlıoğlu'nda oturuyorduk, fakat ben, Lem'î Bey'in yalnız eserlerini biliyor, kendisini tanımıyordum.

Bir akşam "Asya" gazinosunda Mubâhat Bey'e rast geldim. Mubâhat Bey beni görünce ayağa kalkarak kolumdan yakaladı ve beni masasına oturttu, dereden, tepeden konuşurken lafımız müsikîyi intikal etti, Mubâhat Bey bana;

- Aman Osman sus!... Başıma öyle bir iş açtım ki sorma! diye yana yakıla, Columbia'da okuyacağı plaklardan şikâyet ediyordu.

Halbuki o devirde plak okumak için herkes can atıyordu. Bu şikâyete hiçbir mânâ verememiş, kendi kendime cilve yaptığına hükmetmiş bulunuyordum.

Asya'dan çıktık, altı yol ağzına doğru yürüyorduk, Mubâhat durdu ve bana:

- Ben Lem'î Bey'e gidiyorum, istersen sen de gel, dedi. Fakat ben, kendisini tanımadığım için gitmek istemeyince:

- Ayol! Yabancı değil, büyük babanın çok aziz dostudur, elini öper tanışırsın, dedi uzatmıyalım, üzüle büzüle evden içeri girdik. Lem'î Bey bizi büyük bir nezâket ve misafirperverlikle odasına aldı, kendi eliyle birer de kahve pişirdikten sonra meşke oturdular. Arab'ın;

- Kellim, Kellim lâ yenfa', dediği gibi hep aynı şarkıyı okudular.

Ben o şarkıyı çoktan ezberlemiştim, Lem'î Bey'in bir ara dışarı çıkmasından bilistifade:

- Kuzum Mubâhat Bey! Şu meşki kısa kes de gidelim!, diye huysuzlanmaya başladım. Mubâhat Bey usulcacık bana;

- Aman! Sakın renk verme, Lem'î Bey çok alıngandır, demez mi... Büsbütün asabım bozulmuş, cinler başıma üşüşmüştü. Bu sırada üstad içeri girdi ve Mubâhat Bey'e;

- Şarkı aşağı yukarı çıktı demektir. Yalnız nakarat da ufak bir gırtlak nağmesi var, onu birkaç kere tekrarlayalım" diyerek tekrar meşke oturdular. Mubâhat Bey, takılmış, bir türlü o nağmeyi çıkaramıyordu. Nihayet ben

cır cır böceği gibi orta yerimden patladım ve nakaratı başından kaptığım gibi, bir çırpıda çıkarınca üstad'ın gözleri büyüdü.

- Aferin oğlum! diye bana hem iltifat etti ve hem de;

- Müsikî ile meşgul oluyor musunuz? Diye bir sual tevcih ederek, o zamana kadar gizli tuttuğum bir sırrı açıklamaya beni mecbur etmişti.

Ben o sıralarda Leon Hancıyan Efendi'den usûl dersi alıyor, iki gün sonra aynı usûlü ezberlediğimi isbat için, "Dolaşıp ayağıma beni yerlere yıkdın / Kız gözlerin kör olsun, benden ne çabuk bıktın" gibi, abuk sabuk güfte-leri kendime göre besteleyip, hocama okuyordum. Bir gün Leon Hancıyan Efendi bana;

- Seksen senedir müsikî âlemi içindeyim, ben ne bu şarkıları işittim ve ne de böyle güfte duymuşum! diye-rek dudak bükdü. Ben ancak o zaman bu şarkıları sırf dersimi unutmamak için uydurduğumu itiraf ettim.

Nitekim hoca benim yaptığım şarkıların bazılarını Hamparsum notası ile yazmış ve üşenmeden o ihtiyar haliyle gidip Artaki Candan'a okumuş...

Ben ancak bu vesile ile eserlerimi plaklara aldırarak imkânını bulmuştum. Lem'î Bey benim eserlerimi dinledikten sonra, beni her görüşte:

- Gel bakalım küçük bestekâr! Yeni bir şeyler var mı? diye yanına çağırıyor, eğer hakikaten bir şeyler saçmalamışsam ona okur, şayet bu müşkülpesent üstada beğendirirsem bir şeyler diye vasıflandırdığı nâciz eserimin bir "şey" olduğuna inanabilirdim.

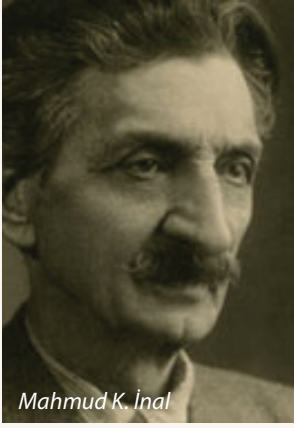
Lem'î Bey'le sonradan bir baba oğul gibi akşamları birbirimizi bekler, iskele civarında ufak bir aperatif aldıktan sonra onun "Tin tin" yürüyüşüne ayak uydurarak evine kadar götürür ancak ondan sonra arkadaş ve çağdaşlarımla buluşurdum.

Lem'î Bey ben Ankara'da bulunduğum sıralarda 1945 yılında hayata gözlerini yummuş... Bana onun hakikatli gönlünden, 1931 senesinde "Osman Bey Oğluma" ifadesiyle yukarıda gördüğünüz resmi, mukaddes ve unutulmaz bir miras olarak kaldı.

Lem'î Bey 1870 senesinde Üsküdar'da doğmuş 25 Kasım 1945 tarihinde kendisinden evvel gelmiş geçmiş sanatkarlar gibi tevazu içinde ölmüştür.

Fatih ve Soğukçeşme rüştiyelerinde okuduktan sonra Mülkiye mektebinde de okumuş, muhtelif memuriyetlerde bulunarak, son günlerini gönül verdiği Türk müsikisine hasretmişti.

Çok titiz, şarkılarında en ufak bir aykırılığı dahi hazmetmeyen bir hassasiyete sahip, harika denecek derecede bir müsikî anlayışına malikdi. 400'den fazla eser vermiş, nâdir yetişir insanlardan biri idi.

Mahmud K. İnal

-4-

LEM'İ ATLI

**İbnülemin Mahmud
Kemal İNAL**

(Hoş Sadâ, İstanbul
1958, s. 213-214)

Halid Lem'î Bey, Müşir
Mirza Sait Paşa'nın ka-
yınbiraderi İbrahim Hak-
kî Bey'in oğludur. 1286

(1870) yılında İstanbul'da doğdu. Husûsi hocalardan ders aldı. 1306 (1888) de Dâhiliye Nezâreti mektûbi kalemine, ayrıca beşyüz kuruş maaşla Takvîm-i Vekâyi gazetesi muharrirliğine, 1312 (1894) de 600 kuruş maaşla Zaptiye Nezâreti mektûbi kalemine tâyin olunmuş ve son memûriyeti bulunan Takvim-i Vekâyi gazetesi yazı heyetinden 1325 (1907) senesinde ayrılmıştır. Sekiz yaşında iken Hafız Yusuf Efendi'den, Hacı Ârif Bey'den mûsikî dersleri almağa başlamıştır. 16 yaşında iken bestelediği;

"Hüsnüne etvâr-ı nâzın şan senin"

karcığar şarkısı o zamanın üstadları tarafından takdir olundu. Kadıköylü Kel Ali Bey, Tanbûri Ali Efendi ve Püsküllü Osman Efendilerden de uzun müddet istifade etti. Bestekârlıktaki kudreti gibi sesindeki tatlılık, hançeresindeki kıvraklık ile iştihar etti. Bu yüzden hocaları kendisine "Zamanın Külhanbeyi Hüseyin Dede" lâkabını verdiler.

Üçyüzden fazla mûsikî eseri meydana getirdi. Vecdi Bingöl imzası ile yazılan bir eserde Lem'î Atlı hakkında şöyle bir mûsikî hâdisesi zikredilmektedir: "Boğazda Vaniköyündeki Beşiktaş muhafızı Hasan Paşazâde Said Paşa yahısında Lem'î Bey ile bir gece ziyâfetindeler. O gece Lemi Bey rüyâsında Nâmık Kemâl'i görür. Büyük şâir kendisine iltifat eder ve:

"Zevkin ne ise söyle hicab eyleme benden"

mısrâiyle başlayan güftesini Manyasizâde bestelemiş ise de hoşlanmadığından bu şiirin bir de Lem'î Bey tarafından bestelenmesini arzu ettiğini söyler.

Vatan şâirinin bu isteğinden sevinç ve gurur duyan üstad o anda güfteyi Nihâvend makamından besteler. Heyecanla uyanan Lemi Bey bu bestenin rüyâda yapıldığını, diğer bir yatakta uyumakta olan Leon Hancıyan Efendiyi uyandırarak anlatır."

Türk mûsikîsine hakikaten çok güzel şarkılar hediye eden Lemi Bey 25 Kasım 1945 tarihinde vefat etti.

Hayri Yenigün

-5-

**Nedim'im Şiirlerinden
Beste Yapanlar:**

LEM'İ ATLI

Hayri YENİGÜN
(Mûsikî Mecmuası,
sayı: 238, Eylül 1968)

Klasik Türk mûsikî-
sinde ölmez eserleriyle
isimlerini mûsikî tarihi-

mize ebedileştiren, geçen asırlarda yetişmiş, Hâfız Post, Mustafa İtrî, Dilhayat Kalfa, Zaharya, İsak, Hacı Sadullah Ağa, Seyyid Ahmed Ağa ve emsâli değerli bestekârlar, hâlen seyirleri dahi unutulmaya mahkum: Sipihr, Şevk-i Tarâb, Nühüft, Pesendîde, Arazbar, Nişâbü, Zir-efkend ve ilâh... nâdide makamlarla da eserler meydana getirirlerdi ki bunlar bilhassa Darb-ı Fetih, Hâvi, Zincir, Sakiyl, Hafif, Remel, Çenber, Devr-i Kebir, Hezeç ve mûmâsili büyük usûllerle yapılan şaheser bestelerdi. Asırlar boyunca Türk mûsikisinde devam edegelmüş bulunan bu namlardaki makamat ve usûller mûsikî târihimiz için öğünülecek birer ilim ve san'at âbidesi sayılmağa layıktır.

19. asrın şöhretli bestekârlarından Üçüncü Sultan Selim, İkinci Sultan Mahmud ve Velûd bestekâr İsmail Dede, Hâfız Zekâi Efendi ve benzerleri mûsikîşinaslar da hâlen gayr-ı mütedâvil makam ve büyük usûllerle pek çok Murabba besteler meydana getirdikleri gibi ayrıca şarkı vadisinde de Aksak, Sengin, Düyek, Devr-i Hindî, Süreyya, Semâi ve Curcuna gibi küçük usûllerle de bir hayli verimli san'at eserlerinin mürevviçleri olmuştur.

19. asrın ilk yarısından sonra bestekârlıkla iştihâra başlayan büyük Hacı Ârif Bey, Türk mûsikîsinde bulunan büyük usûllere rağbet göstermeyerek 100'ü mütecâviz makamlardan piyasada geçen 25 kadarıyla yine küçük usûllerden 10-15 kadarından 1000'e yakın şarkı meydana getirmiştir ki, son bir asırdan beri münhasıran şarkı yapan bestekârların da önderi olmuştur.

Hacı Ârif Bey'in henüz 32 yaşında iken gözlerini hayata yuman güzide talebesi Şevki Bey merhum da velûd bir şarkı bestekârı olarak hocasına peyrev olmuş, gerek kendisinden eski ve gerek kendi devrinin en mümtaz şâirlerinden seçtiği güzel kıt'aları o da kendi bestelerine intibak ettirerek şarkıların şâheserlerini meydana getirmiştir.

Hacı Ârif Bey'in açtığı çığır gerek devrindeki ve gerek kendisinden sonra yetişen bestekârlara da müessir olmuş ve halkın da şarkı formuna gösterdiği rağbet karşısında birkaç bestekârın tek tük yaptıkları murabbalar istisna edilirse, büyük usûllerle beste meydana getirmek

ve bunları dinlemek arzusu tedricen sukût eder bir hâl almıştır.

Bu durum muvâcehesinde yetişerek eser veren 20. nci asır bestekârları arasında Nedim'in şiirlerinden şarkı vücuda getirenlerden birisi de Lem'î Atlı olmuştur.

Lem'î Atlı 1870 yılında İstanbul'da Üsküdar'da Sulantepesinde dünyaya gelmiştir. Babası, Çerkes Beylerinden Müşir Said Paşa'nın kayınbiraderi İbrahim Hakıkı Bey ve annesi Dilber hanımdır. Babasının mensup olduğu kabilenin adı "Atlı" manasına gelen "Şizemu" olduğu için Lem'î Bey'de soyadı olarak kendisine "Atlı"yı almıştır.

Lem'î henüz bir haftalık bir bebekken annesini ve iki yaşında iken de babasını kaybedince, Fatih belediyesinde muhasebeci olan eniştesi ve dolayısıyla ablası tarafından büyütülerek yetiştirilmiştir. Lem'î okuma yazma çağına gelince evvelâ Fatih iptidâi mektebine verilmiş, sonra da Soğukçeşme askeri rüşdiyesinde okumuş ve ayrıca da muallim İskender Efedi'den Türkçe ve Arapça ile bir İtalyan madamdan da Fransızca dersleri almıştır. Soğukçeşme rüşdiyesinden mezun olduktan sonra da Mülkiye mektebinde tahsiline devam etmiştir.

Lem'î Bey'in henüz küçük yaşta iken sesi çok güzeldi. O yaşta tavırlı bir edâ ile okumağa karşı büyük bir istidâdı vardı. Ayda birkaç defa eniştesinin evinde mûsikî toplantıları yapılırdı. Bu topluluklarda Santûri Ethem, Giriftzen Âsım, Hanende Beylerbeyli Hakkı ve Domates Ahmed Beyler gibi zamanın tanınmış mûsikî üstadları da bulunurlardı. Lem'î Bey'in kulakları bu suretle daha pek küçük yaşta iken Türk mûsikîsinin terâneleriyle dolmağa başlamıştı.

8 yaşına girdiği zamanlarda, eniştesinin ahbablarından Beylikçizâde Sadık Bey'in tavsiye ve delâletiyle Veznecilerde Zeyneb hanım konağı karşısında küçük bir dükkânda tütün satan ve aynı zamanda mûsikî hocalarından olan Hafız Yusuf Efendi'den, dizlerine usûl vurarak mûsikî meşkine başlatıldı.

Aradan geçen zaman zarfında kabiliyetini fazlasıyla gösteren Lem'î, devrin daha namlı ve yüksek bestekâr ve mûsikîşinası Hacı Ârif Bey'e dinletilmiş, Lem'înin sesindeki tatlılık ve fitrî istidât, Hacı Ârif Bey'in de dikkatini çekip takdirini celbedince, o da on beş günde bir olmak üzere kendisine ayrıca mûsikî dersi vermeye başlamıştı.

Bu suretle birkaç yıl daha geçti. Günün birinde Reşid Paşa, büyük üstad Hacı Ârif Bey'den mûsikî feyzini almakta olan Lem'î Bey'e şu güfteyi verdi:

*Hüsnüne etvâr-ı nâzın şan senin
Bende tâkat kalmadı fermân senin
İhtiyârım gitti elden cân senin
Bende tâkat kalmadı fermân senin*

*Var mıdır mislin cihanda ey melek
Bezmine rakkas olur çarh-ı felek
Vaslına olsun fedâ hem nâmelek
Bende tâkat kalmadı fermân senin*

Lem'î Bey bu güfteyi çok beğenmişti. Gençliğinin ilk ve hararetle çağında sevmekte olduğu bir genç kıza diliyle ikrâra cesâret edemediği aşkını ancak bu güfteye yapacağı bir beste ile ihsâs edebileceğine kanaat getirmişti.

Nitekim de öyle oldu. Lem'î Bey, sevgilisinin güzelliğinin teşiri altında iken vakit kaybetmeden şiiri birkaç kere daha okudu ve aldığı ilhamla onu hemen Karcıgar makamıyla ve Ağır Aksak usûlüyle bestelemeye muvafak oldu ki, bu eser emsâli arasındaki şarkıların en parlak ve frapanı olmuştu. Beste san'atı itibarıyla cidden çok güzel düşen ve bu şarkı hocası Hacı Ârif Bey'in de haklı olarak büyük gurur ve iftihârına vesile teşkil etti ve Lem'î Bey'i de henüz 18 yaşında iken şöhret sahipleri arasına kattı.

Bu ilk eseriyle iştihar eden Lem'î Bey'e, Mahmud Celaleddin Paşa bestelemesi için bizzat yazdığı:

*Penbelikle imtizac etmiş tenin
Sîme yâ kâfûra benzer gerdenin
Ben siyah pırlanta zannettim benin
Görmedim emsâlini cânâ senin*

*Kaşların gayet tabii çekmedir
Benlerin rüyunda yer yer serpmedir
Hilkatin cins-i periden seçmedir
Görmedim emsâlini cânâ senin*

güftesini vermişti. Aynı zamanda kendisi de bir bestekâr olan Mahmud Celaleddin Paşa, bu güftenin iki saat kadar geçen kısa bir zamanda Lem'î Bey tarafından Hicazkâr makamıyla ve Ağır Aksak usûlüyle bestelendiğini hayretle öğrenince kendisine çok değerli, pırlantalı bir altın sigara tabakası hediye etmiş, lâkin genç bestekâr, bu çok zarif ve kıymetli tabakayı bir hâtıra olarak saklıyacağı yerde, paraya olan ihtiyacı yüzünden hemen o gün götürüp bir kuyumcuya satmıştı.

Lem'î Bey, bir müddet de zamanın tanınmış mûsikî üstadları olan Hacı Faik Bey, Bolahenk Nûri Bey, Sermüezzın Rif'at Bey, Kadıköyle Ali Bey'lerle Tanbûri Ali Efendi, Püsküllü Osman Efendilerden de bir hayli istifâdeler sağlamıştır.

Bestekârlığa küçük yaşta başlayan Lem'î Atlı'nın ilk eserleri bestelerinin en parlak olanlarıdır. Devrin tanınmış şâirlerinden de birçok kıtalar bestelediği gibi Nedim'in de şiirlerinden:

*Gülzâra salın mevsimidir geşt ü güzârın
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne behârın
Dök zülfünü semmûr giyinsin ko izârın
Ver hükmünü ey serv-i revân köhne behârın*

şarkısını Uşşâk makamıyla ve Türk Aksağı usûlüyle bestelemiş ve yine Nedim'im Divânından aldığı:

*Bu imtidâd-ı cevre ki bahtın şitâbı var
Mihnet-medâr olan feleğe intisâbı var
Eyler nesim-i lutfu bize gird-bâd-ı gam
Bu rüzgâr-ı bi-mededin inkılâbı var
Mihrin nihân eyledi devrân-ı şafak değil
Benzer ki âteş-i sitemin iltihâbı var
Ser-germi-i niyâz ile dil girye-nâk olur
Yine hadîka-i emelin âb-ü tâbı var
Harf-âşinây-ı hâl-i dil olmaz leb-i emel
Bir âh-ı derdnâk ile şâfi cevâbı var
Ber-çide dâmen-i sitem olmuş şitâb ile
Serv-i revânımın yine benzer itâbı var
Varmağa çok niyâz gerek küy-i dil-bere
Ey dil vusûl-i bâğ-ı bihiştin hisâbı var
Yoktur Nedim-i zârda esbâb-ı arzû
Ancak elhanda bir dil-i firkat-meâbı var*

gazelinden ilk iki beytini Uşşâk makamında ve Düyek usûlünde bestelemiş ve mûsikî mahfilinde de takdirle karşılanmıştı

Lem'î Bey'in bestekârlıktaki iktidârına inzimâmen sesinde bir halâvet, hançeresinde müstesnâ bir kıvraklık ve titreme vardı. Hocaları, bu sebeple ona "Devrinin külhanbeyi Hüseyin Dedesi" lâkabını vermişlerdi. Besteleyeceği güftenin mânâlı ve vezne uygun olmasında ve bâhusus güfteye makam ve usûl intihâbında çok itinâ gösterirdi. Kendi eserlerinin geçilmesi esnasında tavırlarını talebelerinin doğru olarak elde etmesine sonsuz gayret gösterir ve lâyıkıyla öğretmek için en ufak bir noktayı tekrarlamaktan asla yorulmaz ve usanmazdı.

Lem'î Atlı'nın, rüyâsında bestelediği bir şarkı hakkında Vecdi Bingöl Bey'den naklolunmuş şöyle bir mûsikî hadisesi de vardır:

Boğaziçinde Vaniköy'ündeki Beşiktaş Muhafızı Hasan Paşazâde Said Paşanın yalısında Lem'î Bey'le, Leon Hancıyan Efendi bir gece ziyâfetinde bulunuyorlar. O gece Lem'î Bey, rüyâsında Nâmık Kemâl'i görür. Büyük şâir kendisine iltifat eder ve;

"Zevkin ne ise söyle hicâb eyleme benden"

mısrâiyle başlayan güftesini Mahyâsizâde bestelemiş ise de hoşlanmadığından bu şiirin bir de Lem'î Bey tarafından bestelenmesini arzu ettiğini söyler.

Vatan şairinin bu isteğinden sevinç ve gurur duyan üstad o anda güfteyi Nihâvend makamıyla bir beste haline getirir. Muvaffakiyet heyecanı ile uyanan Lem'î Bey bu şarkının rüyâda yapıldığını hayretle görür. Diğer bir yatakta uyumakta olan Leon Efendiyi derhal uyandırarak rüyâyı anlatır ve şarkıyı birlikte notaya alırlar. Lem'î Bey tarafından rüyâda bestelenen Nihâvend makamın-

da ve Sengin Semâi usûlündeki bu şarkının güftesinin tamamı şudur:

*Zevkin ne ise söyle hicâb eyleme benden
Zannım seni yâ bâde yâ mutribdır eden şen
Çoktan beri mu'tâdın iken sohbet-i gülşen
Hiç tâ bu kadar arz-ı neşât eylemedin sen
Gel bir daha gül handene kurbân olayım ben*

Lem'î Bey memuriyet hayatı olarak Dahiliye Nezâreti Mektûb-ı kaleminde bulunmuş ve bu arada Takvîm-i Vakayi gazetesinde muharrirlik yapmıştır. Sonraları Zabtiye Nezâreti mektûb-ı kaleminde de çalışmıştır. Cumhuriyetin ilânını mütâkip İzmir Deniz Ticaret Müdürlüğünde de vazife aldı.

Hayatında üç defa evlenen Lem'î Bey'in tâlihi hiç de kendisine yâr olmamıştı. Bedbahtâne geçen evlilik hayatına kat'iyen tövbe ettikten sonra yeğenleriyle bir arada yaşamayı tab'ına daha uygun buldu.

İzmir Deniz Ticaret Müdürlüğünde memur bulunduğu sıralarda bazı geceler mûsikî heveskâr ve san'at-kârlarıyla birlikte yapılan toplantılara katılırdı. Lem'î Bey'in bu toplantılarına karşı, dairesinin âmiri kiskanç bir zihniyet taşıyordu. Günün birinde daireye biraz geç gelmesini bahâne ederek, sanatkârı İzmir'in çöplerini açık denize döken mavnalarda vazîfeye tayin etti. İzmir'in o tahammül olunamaz sıcaklarına inzimâm eden çöp mavnalarındaki pis kokular arasında Lem'î Bey gibi hassas bir mûsikî adamının basit bir amele muâmelesine mâruz kalmış olması oldukça üzüntü yaratan bir hâdise idi. Üstâdın bu acıklı durumunu haber alan İzmir Valisi Kazım Dirik Paşa derhal harekete geçerek Deniz Ticaret Müdürlüğüne gitmiş ve Lem'î Bey'i sormuştu. Kazım Dirik Paşa'nın bizzat bu sanatkârla alâkadar olması daire âmirinin yaptığı hatayı hemen düzeltmesine vesile olmuşsa da talih-siz bestekâr, âmirinin bu münasebetsizliğinden mânen bir hayli ıstırâb çekmiş ve sarsıntılar geçirmişti.

Ne hazin bir tecellidir ki bu hassas ve sanatkâr ruhlu kimselere gösterilecek sevgiyi yaratmakta âciz ve hasûd âmirlerin, mâdûnlarını her ne suretle olursa olsun hak etmediği ağır cezâlara layık görmeleri elbette ki içtimâi birer büyük yaradır. Esefle kayıd edelim ki bu gibi hatalara şâhit olduğumuz da bir hakîkattir.

Lem'î Bey'in hayatında en son olarak bestelediği eser, Filozof Rıza Tefvîk'in bir Koşma'sıdır. Şarkı hâline getirilen bu eser Hicaz makamında ve Semâi usûlündedir. Güfte şudur:

*Hastayım, yalnızım seni yanımda
Sanıp da bahtiyar ölmek isterim
Mahmûr-ı hülyâyım câm-ı lebinden
Kanıp da bahtiyar ölmek isterim
Bir olmaz emelin düştüm peşine*

*Vuruldu hüsünün şen güneşine
Güzel gözlerinin aşk âtesine
Yanıp da bahtiyar ölmek isterim
Tâliin kahrı var her hevesimde
Boğulmuş figanlar titrer sesimde
O güzel ismini son nefesimde
Anıp da bahtiyar ölmek isterim*

Lemî Bey devrinin velûd şarkı bestekârlarındandı. 300 kadar olan şarkısı arasında saz eseri olarak bir de Mâhûr Saz Semâisi vardır. Eserlerinin tamamı nota ile tesbit edilememiş olduğu için ancak 50-60 kadarı öğrenilmiş ve duyulmuştur. Müşrûtiyetin ilk yıllarında yapılan fasıllarda okunan şarkılar içinde Lemî Bey'inkiler dikkati çekecek kadar fazla terennüm edilirdi.

Lemî Bey 75 yaşında iken 25 Kasım 1945 tarihinde Kadıköyü'nde vefat etti. Cenâzesi İç-Erenköy kabristanına defnedildi.

Merhum son derece kibar, asil ve nâzik tavırlı, zarif bir adamdı.

Mustafa Rona

-6-

LEMÎ ATLI

Mustafa RONA

(Yirminci Yüzyıl Türk
Mûsikîsi, 1970, s. 133)

1869 yılında Üsküdar'da doğmuştur. Babası Çerkes İbrahim Bey namında bir zattır. Babasının mensup olduğu kabilenin ismi atlı mânâsına

gelen "şizemu" olduğundan "Atlı" soyadını almıştır.

Pek küçük yaşta iken anne ve babasının vefâtı üzerine ablasının ve eniştesinin vesâyeti altında büyümeğe başlayan Lemî Bey, mûsikî meraklısı olan eniştesinin mûsikîsinas arkadaşlarıyla yaptığı toplantılardan ilk mûsikî zevkini almış ve doğuştan güzel sese mâlik olması hasebiyle de etrafının takdirini celbetmeye başlamıştır.

Bir taraftan Fâtiş Askeri Rüştiyesine devam ederken, diğer taraftan da eniştesinin arkadaşlarından Beylikçizâde Sadık Bey vasıtasıyla, Veznecilerde ufak bir dükkânda tütüncülük eden bestekâr ve muallim Hâfız Yusuf Efendi'den ders almaya başlamıştır.

Hâfız Yusuf Efendi'den sonra Hacı Ârif Bey'den ders alarak mûsikî bilgisini hayli arttırmıştır.

Kısa bir zaman memuriyet hayâtına atılan üstâd, memûriyetten ayrılıp altmış sene mütemâdiyen ve münhasıran mûsikî ile meşgul olmuştur.

İlk şarkısı, henüz on sekiz yaşında iken komşularından güzel, sevimli bir kıza uzaktan âşık olmuş ve

duygularını bildirmeye muvaffak olamayınca, bir yaz günü güzel komşusunun sokaktan geçtiğini görmüş ve ihtiyarı elinden giderek bir ağaca dayanmış, evvelce Reşit Mümtaz Paşa'nın verdiği güfteyi hatırlayarak aşkını izhâr maksadiyla kız önünden geçerken:

Hüsüne etvâr-ı nâzın şân senin

Bende tâkat kalmadı fermân senin

İhtiyarım gitti elden cân senin

Bende tâkat kalmadı fermân senin

okumuş ve oradan ayrılıp eve gelir gelmez Karcıgar makamından besteleyerek, bu ölmez eseri mûsikî âlemine hediye etmiştir.

Hayâtı ıztıraplarla geçen merhum üç defa evlenmiş, üçünde de aldatılmış, acı çekmiş ve bir daha evlenmeye yeğenleriyle beraber yaşamış ve yalnız mûsikî ile besteleriyle meşgul olmuştur.

Üstâd, bestelerindeki ritim ve melodik ifâde itibâriyle emsâline nazaran üstünlük gösteren bir bestekâr olup, fasıllarda takdirle dinlenen eserleri ölmez bir sanat âbidesi halindedir.

25 Kasım 1945 tarihinde vefat ederek Erenköy kabristanına defnedilmiştir.

-7-

LEMÎ ATLI

Zeynettin MARAŞ

(Mûsikî ve Nota, Sayı: 21, Temmuz, 1971)

Hüsüne etvâr-ı nâzın şân senin

Bende tâkat kalmadı fermân senin

İhtiyarım gitti elden, cân senin

Bende tâkat kalmadı fermân senin

Var mıdır mislin cihanda ey melek

Bezmine rakkas olur çarh-ı felek

Vaslına olsun fedâ hep mâ-melek

Bende tâkat kalmadı fermân senin

Devrin Dahiliye Nazırı Reşit Mümtaz Paşa tarafından verilen güfte 1888 senesinde Boğaz vapurunda Karcıgar makamında bestelenirken, ismi mûsikî tarihine altın harflerle yazılacak

bir bestekârı müjdeliyordu. Şarkıyı dinleyen Hacı Ârif Bey'den büyük takdir ve teşvik gören Lemî Bey 1870 yazında Üsküdar Sultantepesi'nde dünyaya gelmiştir. İlk bestesi olan bu Karcıgar şarkısıyla büyük kabiliyetini isbat ederek, bestekârlık sahasına bir dev adımıyla gir-

Zeynettin Maraş

miş oluyordu. Babası Çerkes beylerinden İbrahim Bey, annesi Dilber Hanımdı. Doğumundan bir hafta sonra annesini, iki sene sonra da babasını kaybeden küçük Lem'îye kendisinden on yedi yaş büyük olan ablası tam bir şefkatle annelik etmiştir. Daha on sekiz yaşında büyük bir bestekâr olacağını isbat eden Lem'î Bey üç yüzü mütecâviz eser bestelemiştir. Bazen "Herkesin pekçok şarkısı var. Benim üçyüz şarkım sene itibarıyla pek az değil mi?" yollu şikâyet ettiği duyulmuştur. Oysa hemen her makamdan eseri vardır. Çok hareketli bir üslûba sahipti. Sesi çok kıvrak olduğu için eserlerini aşağı yukarı kendi sesine göre bestelemiştir. Şarkıları makamlı konuşma gibidir. En hisli eserlerinde bile ağırlık yerine canlı ve hareketli nağmeler hâkimdir. Tesâdüfen eser yapmamıştır. Mutlaka hissetmiş, yaşamıştır. Kuvvetli hayâliyle duygularını nağmeler üzerine büyük incelelikle aksettirmiştir.

Lem'î Atlı küçüklüğünde İskender Hocadan Türkçe ve Arapça, bir İtalyan hanımdan da Fransızca dersi almıştır. On iki yaşında iken Hafız Yusuf Efendi'den mûsıkî derslerine başlamıştır. 1887 senesinde Mülkiyeye girmiştir. Dört kez evlenmiştir. İkinci karısı Sarıyerli bir Rum kızıdır. Onu müslüman ederek evlenmiştir. Yalnız dördüncü hanımından bir çocuğu dünyaya gelmişse de beş aylıkken ölmüştür. İzdivaçlarının çoğu aşkla başlamış fakat hüsrarla sona ermiştir. Çok mâceralı bir hayat yaşamıştır. Bu birçok şarkısında da açıkça görülmektedir. Kürdilihicazkâr makamındaki şu şarkısının sözleri eski harflerle akrostiş olup sevdiği müzisyen bir hanımın ismini vermektedir:

*Nazlandı bülbül güller sarardı
Zâr ü perişân titreşti kalpler
Öttükçe bülbül güller sarardı
Her nağmesinde ateş mi vardı
Titrek fıganlar canlar yakardı*

Lem'î Bey nota bilmezdi. Eserlerini Leon Hancıyan, Fulya Akaydın, Selahaddin Pınar ve Suat Gün notaya çekerdi. Vecdi Bingöl'den çok güfte bestelemiştir. Güftesi Namık Kemal'e ait olan:

*Zevkin ne ise söyle hicâb eyleme benden
Zannım seni ya bâde, ya nutrıbdır eden şen
Çoktanberi mütâdın iken sohbet-i gülşen
Hiç tâ bu kadar arz-ı nişâd eylemedin sen
Gel bir daha gül handene kurban olayım ben*

şarkısını gece uykusunda bestelemiş, derhal yataktan fırlayıp Leon Hancıyan'ı uyandırarak notasını yazdırmıştır.

Lem'î Bey'e çok tesir eden hâdiselerden biri de yine gençliğinde olmuştur. Zamanının Nafia Nazırı ve yine kıymetli bir bestekârımız olan Mahmud Celaleddin Paşa'nın verdiği

*Penbelikle imtizâç etmiş tenin
Sim yâ kâfura benzer gerdenin
Bir siyah pırlanta zannettin benim
Görmedim emsâlini cânâ senin*

güftesini bestekârlık hayatının ikinci şarkısı olarak yapmış, Türk mûsıkîsi tarihine imzasını atarken şarkıyı büyük hayranlıkla dinleyen Paşa tarafından altın sigara tabakası ile taltif edilmişti.

Lem'î Atlı'nın saz eseri olarak yalnız bir tane mâhûr saz semâisi vardır. Bir de İstiklâl Marşı bestelemiştir. Kendisi tam bir İstanbul efendisi olarak gösterilirdi. Çok sevilen fevkalâde gür bir sese sahipti. En fazla Tanbûri Cemil Bey'in refakatiyle okumaktan hoşlanırdı. Lem'î Bey'in bir de Uşşâk makamında "Hediye Türküsü" vardır. Hâlen radyolarımız türküler programlarında sahibi belirtilmeden sık sık okunan bu güzel türkünün sözleri şöyledir:

*Ey onbeşli onbeşli
Tokat yolları taşlı
Onbeşliler giderken
Kızların gözü yaşlı
Dürdânedir kız senin adın Dürdâne
Seni saran bu dünyada bir tâne*

Lem'î Atlı 25 Kasım 1945 tarihinde vefat etti. Kendisi hakkında çıkan birçok yazıda büyük hatâyâ düşülmekte ve sefâlet içinde öldüğü söylenmektedir. Hayatında herkesin uğrayabileceği sıkıntılı bir devir varsa da bilhassa ömrünün son 8-10 senesini Suadiye'de yeğenleriyle birlikte sâkin ve rahat bir şekilde geçirmiştir. En son bestesi Acemkürdi makamında olup sözleri Mustafa Nafiz'e aittir. Güfte akrostiştir ve büyük üstadın ismini taşır:

*Leylâ mı nesin, rûhumu Mecnûna çevirdin
Ey gonca benizlim ne çabuk kalbime girdin
Mehtâbı erittin gözünün şen seherinde
İçtim o alevden, bana sen aşkı içirdin*

(Bu yazının hazırlanmasında verdiği değerli bilgiler ile yardımcı olan Lem'î Atlı'nın yeğeni Şefik Keskin Bey'e teşekkürler. Z.M.)

LEM'İ BEY HAKKINDA HÂTİRALAR

Lem'î Bey'i yakından tanıyanlardan ve Lem'î Bey'in yeğeni Şefik Keskin Bey'in samimi dostu olan Ahmet Alkaya'nın anlattıklarına göre:

Rahmeli Lem'î Bey'i 1932-1933 seneleri arasında Bağdat caddesinde, Çınardibi'ndeki Hamdi Bey'in kahvesinde tanıdım. Çok terbiyeli, ağırbaşlı, temiz bir insandı. Ara sıra tavla oynar, pek neş'eli olduğu zamanlarda bir iki kadeh demlenmekten hoşlanırdı.

Benim yağlı pehlivan güreşine çok meraklı olduğumu bilen üstâd, kendisinin de pehlivan güreşlerini çok sevdiğini söyler, müsâit zamanlarda güreşlere beraber gitmemizi isterdi. Beraberce çok güreşlere gittiki; sonraları aramıza merhum Kemal Niyâzi Seyhun da katılmıştı.

Bağlarbaşı'ndaki güreşten sonra ekseriya, Çamlıca'ya çıkılır. Sedbaşı gazinosunda merhum Udi Abdi Bey'i dinlerdik. Gazinoya yaklaştığımız sırada Kemal Niyâzi Seyhun: "Ahmet, bak Hoca gelince fasıl hemen değişti; daha canlı ve daha itinâlı çalmağa başladılar" derdi.

Rahmetli üstâd Lem'î Bey biraz boğazına düşkündü. İyi havalarda Yakacığa kâğıt kebabı yemeğe giderdik. Bazı Pazar günleri, dostu bulunan Sarıyer Eczâhanesi sahibini (ismini hatırlayamıyorum) ziyaret eder, oradan Sarıyer börekçisine gider, sonra, çok takdir ettiği Muallâ Gökçay'ı dinlemek için gazinoya uğrardı.

Suadiye'de, Küçükkağa sokağındaki evine merhum Selâhaddin Pınar, merhum Sinekeman Nuri, merhum Feyzi Arslangil, Sâdi Hoşses, merhum doktor Hamid Hüsnu, Ârif Sami Toker gelirler, çok güzel mûsikî ziyafetleri tertiplerlerdi. Bazan da Kadıköy'de, rahmetli Udi Bedriye Hoşgör'ün evinde toplanılır, kızı Melek Tokgöz ve rahmetli mûsikî hocalarından Nezâhat Hanımın da iştirakiyle çok tatlı zamanlar geçirilirdi.

Bir gün yine Üstâd'ın yeğeni ve arkadaşım Şefik Keskin tarafından tertiplenen bir gece toplantısında, Yapı ve Kredi Umum Müdürü Fahri Ulaş Bey de bulunuyordu. Fahri Ulaş Bey "Bizim aşçı, Münir Nureddin Bey'de de çalışmış, sesi de güzel çağırılım" dedi. Aşçıbaşı geldi. Hakikaten sesi güzeldi. Lem'î Bey'in bir şarkısını, Münir Nureddin Bey'in tavrını taklid ederek okuyunca, yukarıki katta hasta yatmakta olan Lem'î Bey bunu işitmiş ve hemen kalkıp aşağıya gelerek aşçıya iltifatla: "Aferin, iyi okudun" dedikten sonra: "Yalnız bazı hatâların var" diye tatlı tatlı tenkidde bulunmuştur.

Bana bu güzel hâtıraları hatırlatmağa vesile olan kıymetli san'atkâr Avni Anıl Bey'e teşekkür eder, bundan senelerce evvel Mevlâ'nın rahmetine kavuşan mûsikî üstadlarına Tanrıdan rahmetler dilerim.

-8-

HALİD LEM'Î ATLI

Dr. M. Nazmi Özalp

(*Türk Müsıkisi Tarihi II*. M.E.B yayınları,

2000, s. 88-93)

Halid Lem'î Atlı, 1869 yılında İstanbul'da, Üsküdar'ın Sultantepe semtinde bir yaz ayında doğdu. Çerkes İbrahim Bey ile Dilber Hanım'ım oğludur. Do-

ğumundan bir hafta sonra annesini, iki yaşında iken babasını yitirdi. Kendisinden on yedi yıl büyük olan ablası tarafından büyütüldü. Ablası ile Fatih Belediyesi muhasebecisi olan eniştesi, Lem'î Atlı'nın iyi bir öğrenim görmesi için çok özen gösterdiler. İlkokuldan sonra önce Fatih, sonra Soğukçeşme Rüştiyesi'nde okudu. 1887 yılında burayı bitirerek "Mülkiye Mektebi"ne kaydoldu ise de bitiremedi. İskender Hoca'dan Arapça, Farsça, bir İtalyan bayan öğretmenden Fransızca dersleri aldı.

Yirmi yaşlarında "Dahiliye Nezareti Mektûbi Kalemî"nde memuriyete başladı. Bir yandan da "Resmi Gazete"de yazarlık yapıyordu. Bazı günlük gazete de yazarlık ve muhabirlik yapmıştır. Bir süre İzmir Deniz Ticaret Müdürlüğü'nde çalıştı. Bu yıllar içinde maddî ve mânevî çok sıkıntılı bir hayat sürmüştür. "Sîne-i süzânıma âhım yeter" güfteli hicaz şarkısının bu yılların üzüntüsünü yansıttığı söylenir. Nihayet 1907 yılında ve otuz sekiz yaşında memuriyet hayatından çekilerek İstanbul'a yerleşti. Kendini bütünüyle mûsikî çalışmalarına verdi. "Soyadı kanunu"nun çıkışından sonra, Çerkesçe "Şizemü" sözcüğünün Türkçe anlamı olan "Atlı" soyadını aldı. Soy bu sıfatı taşıyan Çerkes sülâlesinden gelmez.

Eniştesi mûsikî sever bir kimse olduğundan her on beş günde bir evinde "Küme Faslı" yaptırır, bu toplantılara Kanûni Fenerli Mike, tanbüri Garbis, kânûni solak Mihâl, Giriftzen Rıza Bey, Santûri Edhem Efendi katılırdı. Hânendeler ise Beylerbeyli Hakkı Bey, Domates Ahmed Bey, Beylikçi-zâde Sadık Bey, Hâfız Yusuf Efendi idi. Lem'î Atlı bu atmosfer içinde, daha küçük yaşlarında mûsikî terbiyesi almaya başlamıştı. Bu gibi toplantılarda hazır bulunur, kulaktan öğrendiği eserleri okumaya çalışırdı. Çocuktaki yeteneği gören Sadık Bey, ailesine Enderûni Yusuf Bey'den ders almasını tavsiye etti. Hâfız Yusuf konağa meşke gelir, meşkten sonra da o akşamki fasıl için konakta kalırdı. Bu hocasından daha sekiz yaşında iken ilk eser olarak "Taliim düşkün, gamım efzûn, kalbi yâreyim" güfteli kürdilihicazkâr makamındaki bir şarkıyı meşk etti. Bu dersler dört yıl kadar sürmüştür. Böylece on iki yaşlarında mûsikînin içine bizzat girmiş oldu.

Daha sonra Dahiliye nazırı Reşid Mümtaz Paşa'nın aracılığı ile ünlü bestekâr ve hânende Hacı Âif Bey'le tanıştırdı. Kendi ifadesine göre Hacı Ârif Bey'in bulunduğu bir mûsikî toplantısında, Santûri Edhem Efendi'nin eşliğinde "Humârı yok bozulmaz meclis-i meyhâne-i aşkın" güfteli muhayyer makamındaki şarkıyı okurken karar sırasında Hacı Ârif Bey; "Aferin evlâdım! Bir ufak nağme ile tenvir etmişsin. İnşallah zamanın en büyük bestekârı olursun" demiş. Bundan sonra belli günlerde konağa gelen Hacı Ârif Bey, fasıldan önce der-

sini tamamlar sonra fasıla başladılar. Bu çalışmalar Hacı Ârif Bey'in ölümüne kadar sürdü.

Üstadla tanışmasını kendisi şöyle anlatır; "... Bir gece evimize şeref bahşeden büyük Hacı Ârif Bey sesim ile gösterdiğim istidada meclûb olmuş, kendilerinin tâbiri ile sesimin meclûbu olmuş ve her on beş günde bir evimizi şereflendirmeye ve âcize metodlu bir surette mûsikî tedrisine başlamıştı..." Daha sonra Hacı Fâik Bey, Hanende Ali Bey, Bolahenk Nuri Bey, Püskülcü Osman Efendi, Hanende Nedim Bey, Hacı Kirami gibi mûsikîşinaslardan hayli eser geçti.

En çok düşüp kalktığı sanatkâr ünlü hanende ve bestekâr Rif'at Bey idi. Reşad Ekrem Koçu'nun verdiği bilgilere göre yaz tatillerini Sarıyer'de birlikte geçirirlerdi. Bu münasebetle Sarıyer'de oturmakta olan Dr. Kadri Bey ile Kanûni İsmail Bey'den muhayyer kürdi faslına meşk etti. Reşad Ekrem Koçu anlatıyor. "... Lem'î Bey bir gün tanbûri Reşid Molla'nın evinden bir araba ile Sultansuyu'na gidiyormuş. O sırada bir arabanın içinde Neyzen Aziz Dede'ye rastlamış. Aziz Dede arabanın içinde segâh makamında bir taksim etmiş. Taksime Lem'î Bey cevap vermiş. Sesine meftun olan Aziz Dede, her gittiği yerde bir fırsatını bulur, Sultansuyu gezisine yoldaş olan (o sesin sihir ve füsûnundan) söz edermiş. Bir kerresinde de sesini dinleyen Balıkhâne Nazırı Ali Bey, "Lem'î Bey! Sen Külhanbeyi Hüseyin Dede'nin boş bıraktığı yeri doldurdun" demiş.

Böylece bu gibi ustalardan mûsikî kültürü ile mûsikî zevkini geliştiren Lem'î Atlı, bu sanatın bilimsel yönünden çok pratik yönleri ile uğraştığından nota öğrenmedi.

Gittikçe gelişen bir sanat hevesi ve kabiliyetinin etkisi ile bestekârlığa çok erken, daha on yedi yaşında başladı. İlk olarak sözleri Reşid Mümtaz Paşa'nın olan karcıgar makamındaki "Hüsnüne etvâr-ı nâzın şan senin" şarkısını 1888 yılında besteledi. Bu şarkıyı hicazkâr makamındaki şarkısı izledi. Lem'î Atlı bu hicazkâr şarkının betelenişini şöyle anlatıyor: "... O tarihlerde henüz yirmi iki yaşında bir delikanlı idim. Devrin Nafia Nazırı Mahmud Celaleddin Paşa'nın Kuzguncuk'taki yalısından yaz geceleri fasıl mûsikîsi yapıyoruz. Paşa ne zaman bir şarkı güftesi hazırlasa ertesi gün mutlaka bizi davet eder; fakat, yalhya gelinceye kadar sabredemediğinden, vapurun vükelaya ait yan kamarasına girer, hepimizi etrafına toplayarak şarkısını yüksek sesle okurdu."

"Yine böyle bir akşamdı: Köprü'den kalkan vapurda Paşa ile karşıya geçtik. Gel, gel, Lem'î Bey, diye yanına çağırdı; hemen koştum. Yan kamaraya yerleşince Paşa cebinden bir kağıt çıkararak meşhur şarkısını okumaya başladı;

**Penbelikle imtizaç etmiş tenin
Sime ya kâfura benzer gerdenin
Ben siyah pırlanta zannettim benim
Görmedim cânânım emsâlin senin**

Herkes gibi o zamanlar benim de kulağıma çalınıyordu. Paşa'nın "Cânân" adındaki bir cariyesiyle fazlaca meşgul olduğu söyleniyordu. Bu şarkıyı işte besbelli ki Cânân'ı için yazmıştı. Güftenin okuması bitince yüzüme baktı. "Haydi Lem'î Bey göreyim seni; yarına kadar bu şarkıya güzel bir beste hazırla" dedi. Temannayı basıp ayrıldım. Ertesi güne kadar kim sabreder?... Doğruca Köprü Gazinosu'na... Bir elimde kahve fincanı, öteki elimde kağıt kalem... iki saata varmadan besteyi bitirdim. Akşam vapur dönüşü karşısına çıkıp, "Paşam beste hazır" deyince şaşta kaldı. Hazırladığım besteyi yan kamarada ağır ağır geçtim. Ertesi sabah bir de ne bakayım, Paşa'nın ağası elinde pırlantalı bir altın sigara tabakası harıl harıl beni arıyor. Aksi gibi elimde de on para yok. Tabakayı kuyumcunun birine götürüp beş altına sattım." (Baki Sühâ Ediboğlu, *Ünlü Türk Bestekârları*, Ak Kitabevi, İstanbul 1962)

Bu iki eser ile pek genç yaşında büyük bir ün yaparak mûsikîşinaslar arasında kendisine iyi bir yer edindi. Bir yandan mûsikî kültürünü ilerletip şarkı repertuarımıza yeni ve güzel eserler kazandırırken, bir yandan da asil üslûbu ve güzel sesi ile iyi bir hanende olarak mûsikî toplantılarına katılıyor, sanat ufkunu genişletiyordu. Gür ve etkili sesi, okuyuş edâsı ile o zamanki İstanbul'un mûsikîsever ve sanattan anlayan kesimini kendine meftûn etmiş ve "Boğaziçi Bülbülü" sıfatı ile anılır olmuştu. Dinleyenler, "Akan bir su şırıltısını, yâhud şakıyan bir bülbül sesini andıran gırtlak nağmeleri ile okur" diyorlardı. Tanbûri Cemil Bey'le okumaktan zevk aldığını anılarında anlatır.

İkinci eserinin bestelenişinden sonra, mûsikîşinas bir devlet adamı olan Mahmud Celâleddin Paşa'dan yakın ilgi ve himâyî gördü.

Geleneksel ses icrâmızın büyük bir ustası olan Lem'î Atlı'dan, onun ünlü bir okuyucu olduğu dönemlerde plakçılık yaygınlaşmış olduğu halde, bir icrâ örneğinin günümüze gelememiş olması mûsikî sanatımız için bir kayıptır. Son bestesi, sözleri Mustafa Nafiz Irmak'a ait, dörlüğün baş harflerinin adını "akrostiş" olarak yazdığı şu şarkısıdır;

**Leylâ mı nesin, rûhumu Mecnûn'a çevirdin
Ey gonca benizlim ne çabuk kalbime girdin
Mehtâbı erittin gözünün şen seherinde
İçtim o alevden, bana sen aşkı içirdin**

Bütün mûsikî hayatı boyunca üç yüz kadar şarkı bestelemiş ve bir bölümü de zamanında notaya alınmadığı için unutulmuştur. Şarkı formunun dışında

mâhûr makamında bir saz semâisi ile bir de "İstiklâl Marşı" bestelemiştir. Böyle olduğu halde eski ustalaları imâ ederek eserinin azlığından yakınırılmış. Besteleri Leon Hancıyan, Falya Akaydın, Selahaddin Pınar, Suat Gün gibi müsikîşinaslar notaya almıştır.

Eserlerine güfte seçmekte çok hassas ve usta olan Lem'î Bey'in şarkılarında sözlerle melodi âdeta kaynaşmış gibidir. Şarkılarının çoğunun bir hikâyesi vardır. Bir gün Leon Hancıyan'la Beşiktaş Muhafızı Hasan Paşa'nın oğlu Said Paşa'nın yalısında verilen bir yemekten sonra aynı odada misafir edilmişler. Lem'î Atlı, Namık Kemal'i gece rüyasında görmüş. Şair kendisine bir hayli iltifat ettikten sonra "Zevkin ne ise söyle hicab eyleme benden" şiirini Manyasîzâde Refik Bey'in bestelediğini, bir kez de kendisinin bestelemesini istemiş. Bu iltifata çok sevinen Lem'î Bey, rüyâsında şiiri nihâvend makamından bestelemiştir. Uyanır uyanmaz uyumakta olan Leon Efendi'yi kaldırarak eserini notaya aldırtmış.

Lem'î Atlı'nın bestekârlık hüviyetini şu satırlardan okuyalım (*Ruşen Ferit Kam*, "Lem'î Atlı", Radyo, C. 5, Sayı 49. s. 10):

"... XIX. yüzyılın büyük şarkı bestekârlarının dizi dibinde yetişmiş ve müsikî tarihimizin altmış senelik gelenekleri içinde büyümüş olan Lem'î Atlı, eskilerin 'Bakiyetüsselef' dedikleri tipte bir bestekârmızdı. Hacı Ârif Bey, Şevki Bey bestekârlığı zincirinin son halkasıdır."

"Lem'î Atlı'nın şarkılarını dinlerken umûmiyetle hür ve şuh bir lirizmin melodik tezâhürlerini duyarız. Fakat bazan da geçmiş günlerin hülyâlı hatıralarını terennüm eden şarkılarında zevkimiz, sanat kaidelerinin biraz ruh ve heyecânı daraltan hendesî köşelerine takılır gibi olur. Fakat hemen ilâve edelim ki, bu bir kusur değil bilakis ilk emekleme ve gelişme anlarının verdiği bir cüretsizlik ve hız almak için dayanacak bir nokta aramak, bulmak ve sonra her sanatkârın zamanın icaplarına uymak endişesi ve zâuretinden doğan bir keyfiyettir. Nitekim Lem'î Atlı, bu intikal devresini pek çabuk atlatmış ve kendini bütün bu icap ve zaruretlerden kurtararak sanatın hür ve temiz heyecanını duymaya ve duyurmaya başlamıştı. Bu geniş, hudutsuz duygu ve heyecan sayesinde ki, melodi ve ritimler onun sanatkâr varlığının süzgecinden geçtikten sonra yuvarlak, yumuşak bir manzara ve her gönüle sığabilecek bir karakter ve mahiyet almıştır. Rast makamındaki (Bu zevk-u safâ...") güfteli şarkısının melodik yapısında, bizi daha öncelere, meselâ 18. yüzyıldan biraz daha öne götüren, fakat bununla beraber bugünkü zevklere seslenen bir özelliği, bir başansı vardır."

Bestelerini kendi sesi ve okuyuş üslûbuna göre bestelemiştir. Gerçekten de bu eserlerin

icrâsı için kıvrak bir hançereye sahip olmak gerektiği kabul edilir. Yaşadığı sürece müsikîşinaslar ve icrâkârlarca büyük saygı duyulmuş, o gün ve bugün de aranan bir bestekâr olmuştur. Mesûd Cemil yetmiş beşinci yaş günü için şu telgrafi göndermiş: "Yetmiş beşinci yıl dönümünüz için bütün arkadaşlarım nâmına daha uzun ömürler dileriz. Mutlaka yarın sabah Ankara Radyosu'nu dinlemenizi rica ederiz. Hepimiz ellerinizden öperiz"

Münir Nureddin Selçuk'un aşağıdaki mektûbu da aynı özellikte: "Muhterem Lem'î Beyciğim, lütfedilen yeni şarkınızı aldım; çok teşekkür ederim. Bu yeni doğmalar inşaallah diğerleri gibi size hayırlı evlât olurlar. Ben de onların neşvünemâsına müsâadeleriyle ihtimam edeceğim. Ve size onların tatlı ses ve nağmelerini dinletmeye çalışacağım. Bu vesile ile size yeni tarzda yazılmış bugünkü halkın çabuk sevip anlayacağı bir iki güfte takdim edeceğim. Bunları da sâ-yi üstâdelerinde ve güzel zevkinizle pek güzel, câzibeli hayrûlhalef yeti-seceklerine kuvvetle itimadım vardır."

Eserlerine çağdaşı olan şâirlerin, bazan Divan edebiyatı şâirleri ile Vecdi Bingöl'ün şiirlerini seçmiştir.

Yaratılış itibâriyle son derece terbiyeli, mültefit, nazik, alçak gönüllü bir kimse olan Lem'î Bey, kendine "Üstâdım" diyenlere büyük mahcûbiyetle üstâd olmadığını, müsikîde amatör bir kimse olduğunu söylemiş.

Fırtınalı bir hayat sürmüş, dört kez evlenmiştir. Bunlardan ikincisi müslüman olmuş bir Rum kızıdır. Hiç birinden çocuğu olmamıştır. Gerek evlilikleri gerekse gönül maceraları büyük bir aşkla başlamış, hayal kırıklıkları ile sona ermiştir. Bu duyguların izlerini birçok eserinde bulmak mümkündür. Meselâ, kürdilihicazkâr makamındaki, sözleri "Nazlandı bülbül güller sarardı" olan şarkısının baş harfleri eski yazıya göre bir gönül macerasının hatırasını taşıyan bir hanımın adını yazar. Son yıllarında da bestelediği bazı şarkılarının ünlü bir ses sanatkârına olan duygusal bağın ürünü olduğu söylenir.

Bir süre Kanlıca ve Rumelihisarı'nda oturduktan sonra, ömrünün son yıllarını Suadiye'de yeğenlerinin yanında geçirdi. Küçükkağa sokağında olan bu eve Selâhaddin Pınar, Nuri Duyguer, Fevzi Aslangil, Sadi Hoşses, Dr. Hamid Hüsnü Bey, Bedriye Hoşgör, Melek Tokgöz, Ârif Sami Toker gibi sanatkârlar devam ederdi. Ölümüne yakın bir tarihe kadar isteyene ders vermiştir.

Söylenenlerin aksine son yıllarını oldukça rahat ve huzur içinde geçirmiştir. Yakın dostu Kemal Niyazi Seyhun'la dolaşır, Çamlıca'ya gider, Setbaşı gazinosunda fasıl dinler, orada bulunduğunu gören gazino sanatkârları fasla çekidüzen verir ve dikkatli olurlardı. Pehlivan güreşlerine meraklıydı. Söylendiğine göre zamanının bü-

yük bir bölümünü Kuşdili'ndeki "Abbas'ın Kahvesi'nde, Selim Ragıp Emeç'in babası miralay Ragıp Bey'le sohbet ederek geçirirdi.

Lem'î Atlı bir kalb durması sonucu 25 Kasım 1945 tarihinde hayata gözlerin yumdu, Erenköy mezarlığında toprağa verildi.

-9-

LEM'İ ATLI

Yılmaz Öztuna

(*Büyük Türk Müsîkîsi Ansiklopedisi*, 2006, Cilt: 1)

(1869 - 25.11.1945). Türk şarkı bestekârı. Üsküdar'da Sultantepe'sinde doğdu. Müşir Mirza Said Paşa'nın kayınbiraderi olan Çerkes İbrahim Hakkı Bey'in oğludur. İbrahim Bey Çerkesler'in Şizemü aşiretindedi. Bu kelime Çerkesçe'de "Şövalye= atlı" mânâsına geldiği için, Lem'î Bey de 1935'te "Atlı" soyadını almıştır. Baba ve annesi Dilber Hanım çocukken ölen Lem'î Bey, sadrazam Ahmed Ârifi Paşa'nın gelini ve şehremâneti muhasebecisi Şefik Bey'in eşi olan ablası tarafından büyütüldü. Fatih Askeri rüsdîyesini bitirdi. Hususi hocalardan ders gördü. 1889'da 20 yaşında Dahiliye nezareti mektûbî kalemine (özel kalem) kâtip ve nazırın mühürdarı olarak girdi. Aynı zamanda ilâveten 5 altın maaşla Takvim-i Vekâyi (resmi gazete) yazarlığına atandı. 1894'de 6 altın maaşla Zabtiye nezareti mektûbî müdürlüğü başkâtibi oldu. Rütbesi mütemâyiz idi (albaya eşit mülkiye rütbesi), 18 yıl Takvim-i Vekâyi'de çalıştı. 1907'de 38 yaşında memuriyet hayatından ayrıldı. Yalnız müsîkî ile uğraşmaya başladı.

1881'de henüz 12 yaşında ve rüşdiye talebesi iken, gösterdiği istîdat üzerine Yusuf Efendi'den müsîkî öğrenmeye başlamıştı. Sesi, harikulâde güzeldi. Eniştesi ve ablası, müsîkiyi çok seviyorlardı. Bozdoğan'daki konaklarında, Yusuf Efendi'nin başkanlığında muntazam müsîkî fasılları yapılırdı. 1883'te 14 yaşına geldiği zaman, konaktaki bir müsîkî toplantısına gelen en büyük şarkı bestekârı Ârif Bey'le tanıştı. Ârif Bey, Lem'î Bey'in sesini çok beğendi ve onu dinlemek için her 15 günde bir konağa devâma başladı. Üstâdın ölümüne (1885) kadar 2 yıl Lem'î Bey, ondan faydalandı. Bu arada 1883'te 14 yaşında iken ilk şarkısı olan Karcıgar'dan "Hüsnüne etvâr-ı nâzın şan senin"i bestelemiş, bu çok güzel şarkı ile, bestekârlık kabiliyetini de ortaya koymuştu. Ârif Bey tesirini bütün hayatı boyunca taşıyan ve onun form mükemmelliğini benimseyen Lem'î Bey, ertesini yıl, 1884'de 15 yaşında iken, ikinci şarkısını yaptı; bu Hicazkâr makamında idi ve "Penbelikle imtizâc etmiş tenin" mısraı ile başlıyordu. Bu parça, fevkalade güzel bir şarkıydı. Pek genç bestekârın iyice tanınmasını sağladı. Ârif Bey

de kendisini bestekârlık yolunda teşvik etti. Şarkının güftesi, devrin nâzır ve vezirlerinden Mahmud Celaleddin Paşa'nın idi. Bizzat üstad bir şarkı bestekârı Paşa, pırlantalı bir altın tabaka hediye ederek Lem'î Bey'i himâyesine aldı. Bundan sonra bestekârimiz, muntazam bir müsîkî öğrenimi görmemekle beraber, Hacı Faik Bey, Kadıköyle Ali Bey, Bolahenk Nûri Bey, Rif'at Bey, Hacı Kırâmî Efendi, Levon Hancıyan gibi tanınmış bestekârlardan birçok eser meşk etti. fevkalâde bir hânende olarak çok aranmaya ve "Boğaziçi Bülbülü" diye tanınmaya başladı. 1894-1904 arasında 10 yıl Kanlıca ve Rumelihisarı'nda oturdu ve yazları "Boğaz'da yapılan muhteşem âlemlerin vazgeçilmez unsularından biri" haline geldi. Vâlide-i Hidiv'den, sonradan sadrazam olan Prens Said Halim Paşa'dan ve devrin ileri gelenlerinden çok riâyet gördü. 4 defa evlenip ayrıldı. Sonradan yeğenleri ile oturdu. 30 yıl Suadiye'de yaşadı. İhtiyarlık çağında bile aşk mâceraları yaşamaktan geri kalmadı. Çocuğu olmadı. 76 yaşında öldü. İçerenköyü mezarlığına gömüldü. Son yıllarında geçim sıkıntısı çekti.

Lem'î Atlı, iyi müsîkî bilmemekle beraber, fevkalâde zevk ve istîdâdı ile çok güzel eserler ortaya koydu. Nota da öğrenmedi ve şarkıları, çeşitli müzisyenler tarafından notaya alındı. En güzel parçaları, gençliğinde bestelemiş olduklarıdır. Son zamanlarında kısmen kabiliyetini kaybetmiş, kısmen de, çok düşen zevke hitab edebilmek endişesiyle, vasat değerde şarkılar ortaya koymuştur. Gerçekte Ârif ve Şevki Bey'leri müstesnâ yerlerinde bırakmak şartıyla Atlı, diğer büyük şarkı bestekârları arasında mütâlele edilebilir. Eserlerinin ekserisi ortanın üzerinde kıymette temiz üslûplu, zevkli şarkılardır. Mühimce bir kısmı da Türk şarkı edebiyâtının parlak mahsulleri arasındadır. 30'a yakın parçası, tahmin edilebilir ki, hiçbir zaman unutulmayacak değerde şarkılardır. 500 kadar şarkı bestelediğini söylemişse de, bunlar hemen nota yazısına geçirilmediği için az müddet sonra bestekârın kendisi tarafından bile unutulmuştur. Bugün elimizde şarkılarının sayısı 200'e bile erişememektedir. Eserlerinin içinde en çok "İydini tebrik için ey gül'izâr" Şedd-i Araban Ağır Aksak Şarkısını beğendiğini ifâde etmiştir.

Ahmet Avni KONUK

Hayatı, Eserleri, Sanatçı Kişiliği Hakkında...

Pınar COŞKUN*

Mutasavvıf, şâir, besteci, müzik araştırmacısı, mesnevî şârihi, hukukçu ve mülkî memuriyetlerde bürokratik gibi birçok mahal ve mevkîde bihakkın vazife yapan, Türk müzik ve tasavvuf tarihinin büyük üstâdı Ahmed Avni Konuk, 1868 (H.1285) yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Babası, Tâcir Musa Kâzım Bey, annesi Hâfiz Mustafa Efendi'nin kızı olmakla marûf, Fatma Zehra Hanım'dır.

O yıllarda "Mekteb-i İbtidâi" olarak adlandırılan "ilkokul"u bitirdikten sonra Galata Rüşdiyesi'ne (ortaokuluna) yazıldı; bu sırada hıfzını ikmal ederek küçük yaşta Kur'an hâfızı oldu. Henüz dokuz yaşındayken önce babası, kısa süre sonra da annesi vefat edince Dârüşşafaka'ya nakl olunan Ahmet Avni Bey, bu okuldan 1890'da şehâdetnâmesini (diplomasını) alarak mezun oldu ve câmi derslerini tamamlayıp dinî ve tasavvufî hayatının ilk nüvelerinin temelini attı. Aynı yıl, Galata İttihad Posta Nezâreti'nde posta memurluğuna tayin olunan Ahmet Avni Bey, Posta ve Telgraf Nezâreti'nin (bugünkü adıyla PTT Genel Müdürlüğü) genel müdür yardımcılığı (posta umûru müdür muavini) görevini yürüttü.

Emekli olduğunda işgal ettiği son mevki "hukuk müşâvirliği" idi.

Ahmed Avni Bey memuriyeti süresince, mesaisini meslekî ve manevî konularda insan yetiştirmeye de harcayan, gönlü vatan sevgisi ile dolu bir

münevver olarak tanındı. 11.05.1933 tarihinde Zât (Özlük) İşleri Müdürlüğü'ne bizzat yazdığı dilekçesi ile vazifesini Hasan Tahsin Bey'e devrederek tekâüde ayrıldığı, ömrünün sonlarına doğru ise Emine Hâdiye Hanım ile bir evlilik gerçekleştirdiği de kayıtlarda yer alır.

Memuriyeti sırasında görevlerini üstün liyâkat ve sadakatle sürdürürken, bir yandan da Mekteb-i Hukûk-i Şâhâne'ye girerek 1898 yılında birincilikle mezun oldu. Eğitimi süresince talim ettiği Arapça, Farsça ve Fransızca dillerine mükemmelen vâkıf olduğu bilinmektedir.

Ahmed Avni Bey'in tasavvufî tekâmülû, Dârüşşafaka'daki tedrisâtını müteâkip câmi derslerini tamamlamasıyla ivme kazanır. Mesnevîhân Selanikli Es'ad Dede'ye (ö.1911) intisap ederek mesnevîhânlık icâzeti alır. Müzik hayatı Dârüşşafaka'ya girişi ile Hoca Zekâi Dede Efendi'den (1825-1897) ders almasıyla başlamıştı. Bunu, Kirâmî Efendi'den meşk usûlü ile edindiği müzik terbiye izler. Hoca Zekâi Efendi'nin talebesi olduğu sürede, yakın arkadaşları Dr. Subhi Ezgi ve Rauf Yektâ Bey'le beraber çalışmışlardır. Ahmet Avni Bey, daha önce Konservatuar tarafından yayımlanan Mevlevî âyinlerinin bir kısmının güftesini Türkçe'ye çevirmişti. Eğitim hayatı boyunca yollarının kesiştiği ders arkadaşları arasında Tahir Olgun ve Abdulhayy Efendi'yi de saymak mümkündür.

Kendisine henüz talebelik ve gençlik yıllarında

rında “biyıklı evliyâ” lakabını takan da Abdulhayy Efen-di’dir.

Ahmed Avni Bey, eğitim hayatının dışında, memuriyeti süresinde de mesâi saatleri dışındaki bütün vakitlerini tasavvufî konularda çalışarak manevî gelişim ve tekâmül yoluna adanmıştır. Otuzdan fazla telif, tercüme ve şerh hüviyetinde eseri vardır. Mesnevî-i Şerîfî Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî’nin; “*Ben, yaşadığım müddetçe Kur’ân’ın bendesiyim. Ben, Muhammed Mustafâ’nın (SAV) yolunun toprağıyım. Biri benden, bundan başkasını naklederse; ondan da şikâyetçiyim, o sözden de şikâyetçiyim.*” hikmetli sözünün maksadı ve muradına uygun olarak “vahdet-i vücûd” kavramı ve şer’î hükümlerle birebir örtüşen tasavvuf mefhumlarıyla şerh ederek ardınca gidenlere (peyrevlerine) ışık tutmuş, چراغ uyandırmıştır.

1929-1937 yılları arasında, 34 defter hâlinde, 7534 sayfa tertip ettiği Mesnevî-i Şerîf Şerhi’ni, yedi yıl içinde günde 4-5 saat çalışmak suretiyle 1937 senesi Ramazan’ının 24. günü tamamladığı söylenmektedir. Üstâdın kendi ifadesinden hareketle, Rûsûhî Ankaravî Hazretleri’nin (ö.1631) nüshalarını örnek aldığı bilinmektedir. Bu süre içinde *Füsûsu’l-Hikem*, *Fütühât-ı Mekkiyye*, *Et-Tedbirâtü’l-İlâhiyye Fi Islâhi Memleketi’l-İnsâniyye* (Muhyiddin İbnü’l-Arabî), *Cevâhir-i Gaybî*, *Fihî Mâ-fih*, *Menâkib-ı Sipehsâlâr* (Feridûn Sipehsâlâr), *Avârifü’l-Ma’ârif* (Şihâbuddin Sühreverdî), *Arâisü’l-Beyân* (Rûzbihân-ı Baklî), *Istilahâtı Sûfiyye-i Ni’metullah*, *Reşahât* (Mevlânâ Sâfiyyuddîn Hazretleri) gibi eserlerden yararlandığı ve kendisine öncü kabul ettiği tasavvuf büyüklerinin şerhlerinden de istifade ettiği, çalışmalarında azamî özen ve titizlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Nitekim Mesnevî-i Şerîf Şerhi’nin mukaddimesinde sarf ettiği; “...yukarıda isimlerini gösterdiğim şerhlerden istifâde ettim ve Hz. Pîr’in Fihî Mâ-Fih’indeki beyânât-ı âliyyeleri şerh ettim. Bunlardan başka, kendi zevkime tebean şürrâh-ı kirâmdan ayrıldığım ebyât-ı şerife de çoktur.” ifadesi, şahsî üslûb ve müstakil tasarruf sahibi olduğunun da bir delilidir.

Mezkûr şerhin birinci defterinin ilk sayfasına, (günümüz Türkçesiyle) “Yazarı, PTT Genel Müdürlüğü Hukuk Müşavirliği’nden emekli Ahmet Avni Konuk” ibaresini not düşmüş; vefatından evvel ise eserin Konya Mevlânâ Kütüphanesi’ne vakfedilmesini vasiyet etmiştir. 10 Mayıs 1940 tarihinde müzeye teslim edilen eser, 4740 numara ile kayıtlı bulunmaktadır.

Üstâdın yazılı eserleri arasında;

• **Füsûsu’l-Hikem** (Tercüme ve Şerhi); (Konya Mevlânâ Müzesi Kitaplığı, No. 3853-3880, 1676 s.) Ahmet Avni Bey, bu şerhi dört senelik bir zaman içinde yazmış;

ancak istinsah ve temize çekme işleri sebebiyle 1334-1346 (1915-1928) tarihleri arasında, 12-13 yılda tamamlanmıştır.

• **Kitâb u Tedbîrâtü’l-İlâhiyye Fi Islâh-ı Memleketi’l-İnsâniyye** (Konya Mevlânâ Müzesi Kitaplığı, No: 4522, 810 s.) Eser, müellif hattıyadır. Dibâce, temhîd-i kitâb, mukaddime, fasıl, fihrist ve on yedi bâbdan meydana gelmiş olup tamamı 810 sayfadır.

Mukaddimedede; insanın yaratılışı, özellikleri, mertebeleri, kâmil ve nâkis insan hususlarında bilgiler verilmektedir.

• **Tercüme-i Risâle-i Vahdet-i Vücûd** (Konya Mevlânâ Müzesi Kitaplığı, No: 3849, 14 s.) İmâdullâh Fârûkî Muhammed Abdu’l-‘Aziz Sahih Çeştî-i Sâbirî’nin yazdığı, sekiz yaprak, on dört sahifeden müteşekkil, soru-cevap tarzında kaleme alınmış eserinin tercümesidir.

• **Kitâb u Leme’ât Tercümesi** (Tercüme ve kısmen şerh, Konya Mevlânâ Müzesi Kitaplığı, No: 3852, 67 s.) Fahrüddin ‘Irakî’den (öl. 688/1289) 2 Haziran 1330/21 Recep 1332 tarihinde tercüme ve kısmen şerh ettiği eser, 27 levha ve 144 beyitten mürekkeptir.

• **Fihî Mâ-fih Tercümesi** (Konya Mevlânâ Müzesi Kitaplığı, No: 3895.) Mevlânâ Hazretleri’nin bir diğer büyük eseri olarak yine Ahmed Avni Konuk tarafından Türkçe’ye tercüme edilmiştir. Yedi-sekiz kadar yazma nüshayı karşılaştırarak aslına en yakın nüshayı ortaya koymayı amaçlamış; eserin bazı yerlerine birçok hâşiye ve izahlar yerleştirmiştir.

• **Menâkib-ı Hazret-i Mevlânâ Celâleddin Rûmî** (Sipehsâlâr, 144 sayfa). Matbu olan bu eser, 144 sayfa olup Arşah Garoyan Matbaası’nda (İstanbul) 1331 tarihinde basılmıştır.

• **Hz. Meryem ve Hz. İsa’ya Dair Risâle** (Füsûsu’l-Hikem tercümesinin, 3.cildinin sonunda eklidir.) Bu risâle, bir mukaddime ve yedi fasıldan meydana gelmiştir. 44 sayfadır. Sonunda fihrist ve 28 Kânûn-ı Sâni 1338-1340/1922 ve “el-Fakîr ilâllâh Ahmed Avni” yazısı bulunmaktadır.

• Aziz b. Muhammed En-Nesefî’nin yazdığı yirmi adet Risâle’nin tercümesi (Konya Mevlânâ Müzesi Kitaplığı, No: 4523). Ahmet Avni Bey’in el yazısıyadır.

• Hânende (Güfte mecmuası)

• Şerh-i Gazel

• Vahdet-i Vücûd ve Vahdet-i Şuhûd ile ilgili risâle.

• Envârü’r-Rahmân’ın Mesnevî bahsinin tercümesi.

• Mahmûd Şebüsterî’nin Gülşen-i Râz adlı manzum eserinin tercüme ve şerhini saymak yerinde olacaktır.

Ayrıca üstadın “Tedbirâtü'l-İlâhiyye şerhinde; “...Zira salât, Hakk cânibinden rahmet ve melâikeden istiğfar ve mü'minlerden duâdır. Bu bâbdaki tafsilât, Esrâr-ı Salât hakkındaki risâle-i fakîrde münderic olduğundan, bu tafsilâtın burada i'râd-ı tatvîli mu'cib olur.” sözleriyle işaret ettiği “Esrâr-ı Salât” isimli bir risâlesinin bulunduğu anlaşılrsa da, eser hakkında yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır.

Ahmed Avni Bey, *müzikolog ve teorisyenliğine* ilaveten, aynı zamanda şâir ve bestecidir. Bestelediği eserlerin güftelerini de genellikle kendi yazan, velûd bir şahsiyettir. Ayrıca Tevfik Fikret'in Mehmet Âkif'e cevap olarak kaleme aldığı “Târih-i Kadîm Zeyli”ne, aynı üslûp ve biçimde, 27 Mayıs 1334/1918 tarihli bir reddiyesi bulunduğu da bilinmektedir.

Henüz 28 yaşında iken, Osmanlı müzik külliyyâtının en büyük eserleri arasında yerini alan, hâlen aşılammamış evsâfta bir büyük eser olan, güfte mecmuasını (Hânende) yazan odur. Müsikîyi Zekâi Dede'den öğrenmiş, Kirâmî Efendi'den meşk etmiştir. Nota bilmediği ve bir saz çalmadığının belirtilmesine karşın, 119 makamı “kâr-ı nâtık” biçiminde bir araya toplamıştır. Dilkeşide, bûselik-aşırân ve rûy-i 'ırak makamlarında da Mevlevî âyini bestelediği bilinmektedir. 3 âyin dışındaki 40 adet bestesini, dinî müsikînin dışında değerlendirmek mümkündür. Daha önce yapılmamış olanı başarması, dönemin elverişsiz sayılabilecek imkânsızlıkları ve olumsuz şartlarına rağmen çalışmayı elden bırakmaması, “bilinmemeyi ihtiyâr eden” meşrebi, eşsiz tevâzuu ve sabrı, onu bugün için de kıymetli ve örnek bir şahsiyete dönüştürmektedir.

Onu Türk sanat müsikîsinin “makamlar şampiyonu” olarak vasıflandıran Mesut Cemil Bey (Tek)'in de hafızasında üstün bir saygınlığa sahip olduğunu şu sözlerinden anlamak mümkündür:

“...Rahmetli Ahmed Avni Konuk, bir anda herkese, bir tek kelime bile söylemeden yalnız sakin duruş ve gösterişsiz hâliyle, hemen o anlaşılmaz saygı duygusunu aşıl原因, ciddi, alçak gönüllü, kafası ve gönlü insanlara vergi ve yüksek şeylerle dopdolu, medeni bir üstün kişi, gerçek anlamda bir aydıdı... Zamanını doğrunun, iyi ve güzelin buyruğunda kullanmış bir büyük adamdı.”

Mevlânâ Celâleddin Rûmî Hazretleri ve onun yolu Mevlevîliğe duyduğu ilgi ve gösterdiği hizmetlerin hikmetini izah etmede, Rûşen Ferit Kam'ın “...Mevlevîlik tarikatına girmiş, buradan aldığı feyizle tasavvuf, şiir, müsikî gibi birbirine sıkı sıkıya bağlı irfan ve sanat yollarının hakikî ve samimî bir yolcusu olmuştu.” sözleri yeterli olacaktır. Devlet işleriyle iştigal ettiği dönemde dahi, “Hakk için

halk ile, halk için Hakk ile” düstûrundan geri durmamış, dergâhında bilfil dolduramadığı “çile”sini, “dinmez gayret, bitmez hizmet ve tükenmez iyi niyet” üçgeninde ikmal etmiştir. Üstadı Zekâi Dede Efendi'nin de buyurduğu gibi o, “âlem içinde halvet” olmayı başarabilmiş bir zâttır.

Hayatı boyunca Türk müziği ve kültürüne eşsiz hizmetler sunan Ahmet Avni Konuk, emekliliğinden beş yıl sonra, bir 20 Mart günü, 1938 yılında (17 Muharrem 1357) vefat ederek Merkez Efendi Kabristanı'nda toprağa verildi. Talebeleri, mesâi ve meşk arkadaşları, yakın dostları ve çevresinin zihninde, muhtemelen -İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın da ifade ettiği gibi- “mülevvence hafif siyah bıyıklı, za'if, orta boylu (hüviyet belgesine göre elâ gözlü), biraz öne mâil, halîm, müeddeb, gayretli, kıymetli bir zât” olarak yerini almıştır.

“Gösterilmeye, hatırlatılmaya ve anlatılmaya” ne kadar şâyân olduğu herkesçe malum bulunan Ahmet Avni Konuk, geleneksel Osmanlı müsikîsi müktesebâtı ile onun üzerine büyük bir sadakat ve muhabbetle inşa edile gelen Cumhuriyet dönemi klasik Türk müziği arasında bir mâbeyndir, bir köprüdür. Değerine paha biçilemeyecek bu hazinenin ve mirasının muhafızlığı da günümüzün müzik araştırmacıları ve icracılarının olduğu kadar, asırlar boyunca sanatın en büyük hâmisî olan yüce devletimizin de boyun borcudur.

Hâfız, şâir, müsikîşinas, tasavvuf ve gönül ehli, Savaş Şafak Barkçin'in ifadesiyle “Görünmeyen Ummân” Ahmet Avni Konuk'un, kendi meşk silsilesine mensup değerli icracılar ve araştırmacılarından gördüğü hürmet ve muhabbeti, modern zamanların müsikî sevdalılarına da nakletmek muradı ile hazırlanan bu çalışmanın, tüm müzikseverlerin arşivinde güzîde bir yere sahip olacağına inanıyoruz.

Kaynaklar:

- Gölpınarlı, Abdülbakî, *Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik*, İnkılâp ve Aka, İstanbul 1983, s.14, 145.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemâl, *Hoş Sadâ*, İş Bankası Yay., İstanbul 1958, s. 40 - 41.
- Özalp, Nazmi, *Türk Musikisi Tarihi - Derleme*, TRT Yay., Ankara, 1986, c. I, s.33 - 34.
- Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1990, s. 453 - 454.
- Barkçin, Savaş Şafak, *Görünmeyen Ummân*, Klasik Yayınları, 2011, 496 s.
- Eraydın, Selçuk, *Ahmed Avni Konuk: Hayatı ve Eserleri, Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, İstanbul 2005, I, s.15-27.
- Can, Halil, “*Ölümünün 30. Yıldönümü dolayısıyla Ahmed Avni Konuk*”, *İleri Müsikî Mecmuası*, İstanbul, 1968, No. 232.
- Öngören, Reşat, “*Ahmed Avni Konuk*”, *İslam Ansiklopedisi (DİB)*, C. XXVI, s.180-182.
- <http://www.semazen.net/sp.php?id=217>
- <http://www.canlarameclisi.com/buyuklerimiz/20/ahmed-avni-konuk>

ORTAK MİRASIN BİLİNMEYEN VÂRİSLERİ-II

Doç. Dr. Murat Sâlim TOKAÇ*

ÂMÂ SEBUH KEMANÎ

Mûsikîmize birçok eser kazandıran 1828-08.12.1894 tarihleri arasında yaşamış, Ermeni asıllı Türk bestekârimiz Kemanî Sebuḥ Efendi keman çalışıyla meşhur olmuş, parlak ve gösterişli üslûbunu, bestelediği sirta ve oyun havalarına aynen yansıtmıştır.

Bir müddet Muzıka-yı Hümâyûn'da çalıştıktan sonra buradan ayrılan bestekâr, Sultan Aziz tarafından himâye edilmiş ve kendisine bu padişah tarafından Beşiktaş İhlamur'da bir ev bağışlanmıştır. Âmâ olduğu bilinen ve Beşiktaş Ermeni Kilisesi kayıtlarına göre soyadı Simonyan olan Sebuḥ Efendi, uzun yıllar gazinolarda da çalışmış, Kemânî Tatyos ve Kemânî Nikoğos Hüdâverdi'ye hocalık yapmıştır. Günümüze altı tanesi saz eseri olmak üzere on altı eseri gelebilmiştir.

DİKRAN ÇUHACIYAN

Dikran Çuhacıyan (d. 1837, İstanbul-ö. 11 Mart 1898, İzmir) Ermeni besteci, orkestra şefi, kamu eylemci ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk opera kurumunun kurucusu.

Hayatı: Çuhacıyan, öğrenimine Manzoni'den aldığı piyano dersleri ile başladı ve 22 yaşında Hasköy Mahalle Tiyatrosu'nun müzik işleri sorumlusu oldu. Çok geçmeden 14 Aralık 1861'de açılan Şark Tiyatrosu için sahne müzik-

leri bestelemeye başladı. Ertesi yılın Mart ayında ise "Şark Mûsikî Cemiyeti" anlamına gelen "Kınar Arevelyan" adlı derneği kurdu. Sahne müzikleri ve operet türünde yazdığı müziklerle ün kazanan besteci, babası tarafından öğrenim görmek üzere 1862-1866 yılları arasında, Milano Konservatuarı'na gönderildi. İstanbul'a dönüşünde; bestelediği orkestra ve koro parçaları ile marşları, Şark Tiyatrosu'nda kendisi yönetti.

Temmuz 1874'te Beyoğlu Haçopulo Geçidi'nde Adam'ın Konser Salonu'nda 30 kişilik bir opera topluluğu kurdu. Bu girişimi özellikle Güllü Agop tarafından hayli antipatik karşılandı. Çuhacıyan, Yeğyazar Melikyan adlı varlıklı birinden maddî destek sağlayınca Osmanlı Opera Kumpanyası'nı kurdu. Dikran Kalemciyan ile birlikte Ramazan ayında, Beyazıt'taki Askerî Misafirhane'de yerli ve yabancı eser temsillerine başladı. İlk olarak Çuhacıyan'ın *Mekteb Ustası* ve *Şâir Evlenmesi* temsil edildi.

Osmanlı Opera Kumpanyası'nın kullandığı Beyazıt'taki Askerî Misafirhane'nin 1875 yılında tadilata girmesinden sonra Çuhacıyan, 40.000 frank karşılığı Fransız Tiyatrosu'nu kiralayarak, 11 Ocak 1876 tarihinde *Leblebici Horhor Ağa* adlı eserini sahneye koydu. En ünlü eseri olarak bilinen *Leblebici Horhor Ağa*'nın sahnelenmesinden kısa süre sonra kumpanyanın yaşadığı sıkıntılı günler neticesinde Çuhacıyan, kumpanyanın yönetimini devretti. Aralık 1878'de aynı toplulukla Edirne'ye giderek kendi eserlerini yönetti. Bu dönemde Rus Çarı II. Aleksandr tarafından "San Stanislas" nişanına layık görüldü. Daha sonra imzalanan Ayastefanos Antlaşması'nın şerefine İstanbul'da düzenlenen törenin ardından gerçekleşen konserde kendi eserlerini yönetti ve Padişah II. Abdülhamid tarafından da ödüllendirildi.

1890 yılında yazdığı *Zemire* adlı eseri, bir yıl sonra İstanbul'daki bir Fransız tiyatrosu olan Concordia Tiyatrosu'nda Bennati Topluluğu tarafından sahnelendi. Bu

* Kültür ve Turizm Bakanlığı İst. Dev. Türk Müziği Arş. Uyg. Topluluğu Sanat Yönetmeni.

temsilden sonra bir süreliğine Fransa'ya giden besteci, kendisine destek olacak bir zengin ile çalışacak olsa da, ani ölümle ortada kaldı. Bir yıl kaldığı Fransa'dan 1892'de dönen Çuhacıyan, Padişah II. Abdülhamid için Hamîdiye Marşı'nı besteleyerek *Malûmât*'ta yayımladı. Sıkıntılı günler yaşayan ve Paris'ten önce İzmir'e giden Dikran Çuhacıyan, yüzünde nükseden kanser mikrobuna yenilerek, 21 Mart 1898'de İzmir'de öldü. Cenazesi İzmir Ermeni Mezarlığı'na gömüldü.

Sahne eserleri

Şâir Evlenmesi, Mekteb Ustası, Mekteb Seyri, Arşak II, Arif'in Hilesi, Köse Kâhya, Leblebici Horhor Ağa, Zemire, Indiana, Aleksinaz.

Marşları

Hamîdiye Marşı, Vatan Yahut Silistre, Patrik Nerses Varjabedian İçin Cenaze Marşı, Marche Funebre, Acem Marşı, Zeybek Opereti Marşı.

Piyano parçaları

Mouvement Perpetuel, Cascade de Couz, Illusion (vals), Apres La Gavotte, Deux Fantaisies Orientales, La Lyre Orientale, Laura, Rapelle-tois (Hatırla), Romans

HÂNENDE ASDİK AĞA

Asıl adı Asadur Hamamcıyan olan Asdik Ağa, 1840 yılında İstanbul'da doğdu. İlk müzik derslerini dayısı Mofses Papazyan'dan aldı. Daha sonra Aris Dakes Ohannesyan'dan aldığı derslerle müzik bilgisini ilerletti. Hamparsum notasını iyi bilirdi. Hıdivlerin davetlisi olarak uzun yıllar Mısır'da yaşadı; hem Kahire Sarayı'nda hânenelik yaptı hem de câriyelere ders verdi.

Müzik çalışmalarına çok erken yaşlarda başlayan Asdik Ağa, iyi bir hânende olması ve bildiği eserlerin çokluğu ile ün yaptı. Bu özelliği sonucunda "Said Halim Paşa Koleksiyonu" için binlerce Türk Müsiki eserini notaya aldı. Piyasada hânenelik eder, konaklara derslere giderdi. Bu sayede çok öğrenci yetiştirmiştir.

Saz ve söz eseri bestekândır. Elimizde bulunan iki peşrevinden Muhayyer-Kürdi makamından olanı küçük bir eser olmasına rağmen, bu makamın bütün inceliklerini belirten güzel bir peşrevdir. Söz eseri olarak iki beste, bir ağır semâî, bir yürük semâî ve geri kalanı

şarkı olmak üzere kırk kadar eseri bilinmektedir. Ermeni kilisesi için de eserler bestelemiştir. Asdik Ağa, 1913 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Eserleri:

- Acemaşîran-Hüsnü güzel bir nev-civân.
- Bayâtiarabân-Artmada nazî o mest-i nazımsın.
- Hicaz-Çeşm-i mahrûmun sebeptir nâle vü feryâdima.
- Hicaz-Zülfüne dil besteler zülf-i perîşânın kadar.
- Hicazkâr-İlk görüşte sevdi gönlüm seni nazlı güzelim.
- Hüseyinî-Geçti o zevk ile geçen çağlarım.
- Karcıgar-Bikes u biçereyim ah ağlarım.
- Karcıgar-Hasta-i gamdır şifa ister gönül.
- Karcıgar-Nihân oldu gözümden.
- Karcıgar-Vuslat diledim yârime hicrandan usandım.
- Kürdilihicazkâr-Çeşm-i mestin hasretiyle cism ü cânı dağlarım.
- Kürdilihicazkâr-Görüp pistânların bilirim kemâlin.
- Kürdilihicazkâr-Haçer-i ebrûsu saplandı dile.
- Kürdilihicazkâr-Mest-i nâzım lutf edip kılsın nigâh.
- Kürdilihicazkâr-Seni görmek seni sevmek güzelim.
- Nihâvend-Henüz düştüm bir dilberin derdine.
- Segâh-Mümkün olur mu görmemek seni.
- Şedarabân-Seni kim görse derûnunda muhabbet uyanır.
- Uşşâk-Düşünüp mihneti nidelim.
- Uşşâk-Ey câzib-i vicdan ne yaman âfet-i cânsın.
- Uşşâk-Gamla kıymetdâr ömrüm.
- Uşşâk-Seni görmek ile rûşen oluyor dîdelerim.

LEVON HANCIYAN

Leon Hancıyan, (tahminlere göre) 1841 yılında İstanbul'da doğdu. Hancılık yapan babasının adı Nezâret, annesinin adı Eftik'tir. Soyadı, baba mesleğinden gelmektedir. Babası lavta çalardı. Annesi bir süre Markar Ağa'dan müzik meşk etmiştir.

Orta öğreniminden sonra tıbbiyeye kaydoldu ise de bitirmeden ayrılmıştır. Bir süre serbest çalıştıktan sonra, 1877 yılında patlayan Osmanlı Rus Savaşı'na eczacı kalfası olarak katılmıştır. Savaşın bittiği sıralarda yüzbaşılık rütbesine kadar terfi etmiştir. Daha sonra,

Bulgaristan'da Sofya Konservatuar'ında Türk Müsikîsi dersleri vermiştir. İstanbul'a dönüşünden sonra kendini tamamen müsikî çalışmalarına vermiştir. Dârübedâyî ile Dârülelhân'ın kurucularındandır. Çeşitli Ermeni kiliselerinde korist olarak çalışmıştır.

Bir süre "Şark Müsikî Cemiyeti" ne başkanlık etmiştir. Ömrünün son yıllarını sıkıntı içinde geçirmiş, 11 Temmuz 1947 tarihinde Bakırköy Akıl ve Ruh Hastalıkları Hastanesi'nde ölmüştür. Aynı semtte bulunan Ermeni Mezarlığı'na gömülmüştür.

Leon Hancıyan hiç evlenmemiştir. İhtiyarlığının sıkıntılı yıllarında nota koleksiyonunu, Ankara Radyosu Müdürlüğü'ne satmıştır. Cevdet Kozanoğlu'nun gayreti ile alınan bu koleksiyon uzun yıllar TRT Müzik Dairesi Başkanlığı Arşivleri'nde muhafaza edilmiş, içinde bulunan notalar çeşitli komisyonlar tarafından günümüz nota yazılarına çevrilerek yayınlarda kullanılmıştır. Bu arşiv, geçtiğimiz yıllarda Osmanlı Devlet Arşivleri'ne devredilmiştir.

İlk müsikî derslerini papaz Karpiyel'den almış ve Hamparsum notası öğrenmiştir. Türk Müsikîsi'ni kendi ifadesine göre; Zekâi Dede, Mutafzâde Ahmed Efendi, Yağlıkçı-zâde Ahmed Efendi'den öğrenmiştir. Hatta Dellâlzâde İsmail Efendi ile Dede Efendi'yi de tanıdığını da ileri sürmüştür. Müzikoloji ile uğraşarak Batı, Çin ve Japon müsikîlerini de incelediğini belirtmiştir.

Müsikî sanatının inceliklerini, teorik ve pratik yönlerini, piyano ve keman çalmasını kendi kendine öğrenmiş, asıl şöhretini hânenelikte kazanmış; bildiği eserlerin çokluğu ile tanınmıştır. Saraylarda ve konaklarda yapılan müsikî toplantılarına katılmış, o dönemde yetmiş bestekâr ya da icrâkârların çoğuna ders vermiştir. Müsikî Osmanlı Cemiyeti ile diğer bazı kuruluşlara sesi ve sazı ile hizmet vermiş, ilkokullarda müsikî öğretmenliği yapmıştır. 19. yüzyıl ile 20. yüzyıl başında yaşayan bazı bestekârlarımızın eserleri için sağlam bir kaynak olarak bilinir. Çok iyi Harparsum notası bildiğinden, öğrendiği her eseri bu nota ile tespit ederek unutulmasını önlemiştir. Özellikle Hacı Ârif Bey'in çok eseri ya bizzat kendisinden alınmış ya da nota koleksiyonundan elde edilmiştir.

Saz ve söz eseri bestekârdır. Eserlerinden günümüze, bir peşrev, üç saz semâisi, bir aksak semâi ile on beş kadar şarkısı ulaşabilmiştir.

Eserleri:

- Ferahnâk Saz Semâisi
- Ferahfezâ Şarkı- Bugün ey meh seninle gidelim.
- Hicaz-Ah felek yıkımdil-i âbâdımı.
- Hicazkâr-Feleğin ettikleri cânıma.
- Hicazkâr Saz Semâisi

- Hüseyinî-Gör felek bana neyledi.
- Hüseyinî Saz Semâisi
- Karcıgar-Bilmem ki safa neşe bu ömrün neresinde.
- Sûzidil-Cânâ gam-ı aşkınla perişan gezer oldum.
- Sûzidil Saz Semâisi
- Sûzinak Peşrev
- Sûzinak-Şem'a dildâre yaktım.
- Şehnâzbüselik Peşrev
- Şehnâzbüselik Saz Semâisi

SERKİS NURLUYAN (ÂŞIK ZEKİ)

Hrant Hurri Efendi'nin "Setredilmiş Cevherler" adlı kitabında belirttiğine göre; Sarkis Nurluyan 1842 yılında Sungurlu'da doğmuş. Babası Nurlu Çorbacı imiş. (Dırtad Balyan ise doğum ve ölüm tarihlerini 1836-1888 olarak veriyor.) Sarkis ilk öğrenimini Ermeni mektebinde tamamladıktan sonra, babası tarafından müderris Ömer Efendi'nin medresesine verilmiş, kendi çabasıyla Arapça ve Farsça öğrenmiş. 1864'de Yozgat'ta veznedarlıkla memurluğa başlamış, tahrîrat kâtipliğinden sonra mahkeme üyesi olmuş. Hâkimle arasında geçen bir anlaşmazlık yüzünden görevden alınmışsa da, Adliye Nezâreti'ne yaptığı şikâyet üzerine görevine iade edilmiş. Şiirleriyle Ankara valisi Abidin Paşa'nın teveccühünü kazanmış.

Çorumlu şâirler üstüne bir araştırma yapan Abdullah Ercan, Sarkis'in yukarıdaki özgeçmişine ek olarak; mahkeme üyeliğine Ermeni cemaati adına atandığını, 1875'te Kırşehir ceza hâkimliğine atandıysa da gitmeyip Sungurlu'da kaldığını, kimi bilgin ve aydınlardan Sûzî, Yamadılı Sefil Ahmet, Yazırlı Sefil Ali, Sarimbeyli Deli Boran gibi şâir ve âşıklardan oluşan bir çevre edindiğini, bir ara şâir Sûzî'yle Osmanlı Farmason Örgütü'nün çalışmalarına katıldığını ve nihayet uzun süre çektiği akciğer vereminden kurtulamayarak öldüğünü, ölümünden sonra şiirlerinin akrabalarından Hrant Sudayan Hırey tarafından "Setredilmiş Cevherler ya da Sarkis Zeki Nurluyan ve Bazı Eş'arı" adıyla 1912'de Amasya Matbaası'nda bastırılarak yayımlandığını kaydediyor.

Araştırmacı İzzet Ulvi, Sarkis Nurluyan'ı Hrant Hurri Efendi'den naklen anlatırken şöyle diyor: "Ahlâki hoş ve şuh meşrepti, bağlama denilen bir nevi saz çalardı, her mezhep ve tarikata hürmet ederim, lâkin Bektaşî tarikini çok severim, dediği söylenirdi. Alevilerin ona son derece hürmetleri olup uzak mahallelerden hediyelerle gelirlerdi, bu sayede hayli servet biriktirmişti." İzzet Ulvi; Sarkis'in Bektaşî olduğunu, bu yüzden rind-meşrep olup diğer Bektaşî şâirleri gibi ham sofulara, zâhitlere ve sahte bilginlere çattığını, hem hece hem aruz veznini ustalıkla kullandığını söyler. Sarkis'in "Bende-i

Câvid olaldan fazl-ı Hakka ey Zeki.” dizesinden hareketle, onun Hurufilik öğretisinin kuramcısı Fazlullah-ı Hurufî'ye ve Câvidân adlı kitabına işaret ettiğini belirtir.

Prof. Fuat Köprülü ise Sarkis Nurluyan hakkında şu değerlendirmeyi yapar: “Bütün âşıklar gibi bağlama çalmakta mahareti vardı. Büyük İslam sûfilerinin bağlı oldukları Vücûdiyye mezhebini kabul ettiğini gösteren bir takım manzumeleri olduğu gibi, Bektaşî ve Hurufî olduğunu, Fazlullah-ı Hurufî'ye ve onun Câvidân'ına inandığını itiraf eden parçalar da pek çoktur. Kendisiyle çağdaş olanlar, her mezhebe ve tarikata hürmet etmekle beraber, özellikle Bektaşîliği tercih ettiğini söylüyorlar. (...) Anadolu Hıristiyanları arasında Bektaşîlik, Hurufilik gibi ehli-sünnet inançlarına aykırı zümrelere intisap edenlerin bulunduğunu pekiyi biliyoruz. Saz şâirlerinin genellikle Muhibbî Ehlîbeyt, yani Alevî ve büyük bir kısmının ise hâssaten Bektaşî-Hurufî dervişi olması bizce pek tabiidir. Zâhitlerin aleyhine yürümek, aşk ve şarap hakkında methiyeler söylemek, Kızılbaş şâirlerinin daima savundukları ahlâkî esasları noktası noktasına savunmak gibi hususlarda Zeki'nin diğer Bektaşî âşıklarından hiç bir farkı yoktur. İlham şekli, eda, duyuş tarzı ve düşünüş bakımından onu tamamıyla bir Türk Bektaşî'si gibi düşünebiliriz.”

Araştırmacı Ziya Gürel, Sarkis Nurluyan'ın Sungurlu'ya gelen Hacibektaş Postnişini Çelebi Feyzullah Efendi'den himmet aldığını söylüyor ki, bu Ermeni aşığı Zikri Baba ve Seyri Baba gibi onun da “Baba”lık mertebesine eriştiğini gösterir.

BURSALI MİHRAN

1900 yılı dolayında öldüğü tahmin edilmekte, doğum tarihi bilinmemektedir. Bilinen 3 şarkısı vardır. Daha çok hânende olarak bilinir.

Ehl-i aşkın dilinden haberdâr olmayan bilmez-Kürdilihicazkâr-Curcuna

GARBİS UZUNYAN

Doğum tarihi bilinmeyen fakat ikamet etmiş olduğu semt ile ölüm tarihi tespit edilmiş bulunan Garbis Efendi, İstanbul Beşiktaş'ta yaşamıştır. Notacı, kanunî, kemanî ve tanburî olarak nam salmıştır. Soyadının boyunun uzunluğundan verilmiş olduğu söylenen Uzunyan'ın günümüze ulaşan birçok şarkısı vardır. Nişâbürek Sengîn Semâi Şarkısı hâlâ okunmaktadır. 1925 tarihinde ölmüştür.

Şu şarkılar onundur:

- Hicaz Aksak (İnkisârım bu sanâ ey bî-vefâ.)
- Hicaz Aksak (Öldürdü beni cilvegerin nâz u edâsı, muhammes.)
- Hicaz Aksak (Kalb-i mahzûnum nasıl etmez figân?)

- Hicaz Aksak (Fasl-ı bahâr ereli ey gül-i ter)
- Hicaz Curcuna (Aşk u sevdâya bürünmüş de o cânâ yatıyor.)
- Hicaz (Harâb oldum perîşân oldu hâlim.)
- Uşşâk Aksak (Musavver kalb-i âşıkda cemâlin.)
- Uşşâk Aksak (Nev-bahârın zevkine benzer civânın neş'esi.)
- Uşşâk Aksak (O şühun penbe rüyundan)
- Uşşâk Aksak (Yamandır sevdiğim hâl-i tebâhım.)
- Uşşâk Sofyân (Bir bâde ver ey şüh-i şen.)
- Uşşâk Curcuna (Neş'elendim cilveyi gördüm de ben.)
- Karacığâr Aksak (Bilmedim mâhiyyetin, efsûs u âh.)
- Karacığâr Aksak (Neş'e-yâb-ı lutfun olsun bu ser-i şûrîdemiz.)
- Karacığâr Curcuna (Ey nâzik-edâ, söyle nedir bu sendeki cilve?)
- Karacığâr (Ey gonca-i nev-bahâr-ı ömrüm.)
- Mâhûr Mar (Fitraten nî'met-şinâs ümmetiz, Halil Edib, muhammes.)
- Mâhûr Türk Aksağı (Cânım seni gayet sever, 2 kıt'a.)
- Mâhûr Yürük Aksak (Tîr-i hicr-i yâr ile dil zahm-dâr.)
- Mâhûr (Göksu'da üç çifteyi)
- Sûznâk Curcuna (Hasretindir pâyine yüz sürdüren.)
- Sûznâk (Görmesin sînemde dâğ-ı aşkı ol yârim benim.)
- Sûznâk (Mürg-ı dil teşîr-i aşkından eder, nâle hezâr.)
- Bestenigâr Ağır Aksak (El-amân ey burc-ı eltâfın şu'â-i enveri.)
- Bestenigâr Curcuna (Âşyân-ı sînede pervâz edip mürg-i heves)
- Kürdîli Hicâzkâr (Yârim yine de hışım ile ebrûsunu çatsa, muhammes.)
- Muhayyer Aksak (Âteş-i aşkınla hayrî âfetim.), 29. Muhayyer (Yakdın ey âteş-mîzânımı.)
- Rast Curcuna (Bir lahza rehâ bulmadı âlâm-ı cihandan.)
- Rast Curcuna (Gözlerim giryân içinde.)
- Sûz-i Dil Aksak (Sana ben arz-ı mahabbet ediyorken meleğim, müseddes.)
- Sûz-i Dil Yürük Aksak (Bir lahza göründü gözüme mihr-i cemâli.)
- Hicazkâr Aksak (Câm-ı aşkın nûş edip pür ıztırâb oldum bu şeb.)
- Hüseyinî Sengîn Semâi (Ser-mest-i mey-ikbâl olanın hâline eyvâh.)
- Hüzâm Aksak (Yine uşşâka her su bir İrem'dir, bahâriye.)
- Nişâbürek Sengîn Semâi (Görmek ister dâimâ her yerde çeşmânım seni.)

ÂFET MISIRLIYAN

1847'de İstanbul, Kumkapı'da doğdu. Asıl adı Hapet (Apet)'dir. Ud çalmadaki olağanüstü yeteneği, lavta çeşnisi verir kıvrak mızrap tekniği, şen şakrak üslubu nedeniyle kendisine "Âfet" lakabı verilmiş, ses yakınlığı nedeniyle bu lakabı adı yerine kullanılır olmuştur. Müziğe, önce kanun çalarak başlamış, 18 yaşındayken ailesiyle birlikte gidip, 4 yıl kaldığı Mısır'da ud çalmayı öğrenmiştir. İstanbul'a döndükten sonra, Mısır'da geçen bu sürenin anısına "Mısırlıyan" soyadını almıştır. Günümüze ulaşmış 30 dolayında şarkısı vardır.

Eserlerin bazıları:

- Arayanlar beni gönlüme (gülüme) sorsun (dağlarda bulsun)- Hicaz-Sofyan
- Bir âşık-ı dil-hasteyi dil-şâd edecek yok-Nihâvend-Sengin Semâi
- Derd ü mihnet her günüm tâkib eder-Hüseynî-Sengin Semâi
- Evlilik başa belâ bir büyük var bir küçük-Uşşâk-Curcuna
- Geçtikce demler sehârelendi-Nihâvend-Sengin Semâi
- Kemend-i zülfün esir-i zülf-i yâr oldum-Karcıgar-Düyek
- Nâle-i can-gâhı cânân duymuyor-Neveser-Curcuna

HÂNENDE KARABET AĞA

Hânende ve besteci olan Hânende Karabet, 1858 yılında İstanbul-Topkapı'da dünyaya geldi. Müziği Nikoğos Ağa'dan öğrendi ve döneminde hânende (şarkıcı-solist-ses sanatçısı) olarak büyük ün kazandı ve besteler yaptı. Uşşâk makamında 3 şarkısı bilinmektedir. Hânende Karabet, 1915 yılında İstanbul'da öldü.

TATYOS EFENDİ

Tatyos Efendi, 1858 yılında İstanbul'da Ortaköy'de doğdu. Gerçek adı Tateos Eñserciyan'dır. Osmanlı Türkçesi'nde artdamak n'si, kef üzerine üç nokta ile yazılırdı, el yazısında bu noktalar konmazdı, bu yüzden kef (ك) harfi ince k, artdamak n'si (ñ, ng) ve ince g için kullanılan ortak harf olduğundan, kimilerince soyadının "Ek-

serciyan" diye yanlış okunduğu olmuştur. Eñser, bir tür çivinin adıdır. 16 Mart 1913 tarihinde hayatını kaybetti.

Babası Monakyan, Ortaköy Ermeni kilisesi müzikşinaslarındandır. Ortaköy'deki Ermeni okulunu bitirdi. Zanaatkâr olması için bir çilingire ve bir saatçiye çırak olarak verildi. Müziğe düşkünlüğü sebebiyle dayısı Movses Papazyan'dan kanun dersi almaya başladı. Amatör topluluklarda bir süre kanun çalmasının ardından kanunu bıraktı. Kemanî Kör Şebüh'dan keman çalmasını öğrendi. Andon ve Civan kardeşlerden ve Hânende Asdik Ağa'dan ders aldı. Hânende Karakaş, Tanburî Ovakim, Kanunî Şemsi gibi sanatkârlarla Galata'daki Pirinççi Gazinosu başta olmak üzere, uzun yıllar fasıllar yönetti. (O zamanki gazino sözü günümüz gazinolarıyla karıştırılmamalıdır.)

Ünlendikten sonra Ahmet Rasim Bey, Civan ve Andon kardeşler, Şevki Bey, Kemençeci Vasilaki, Tanburî Cemil Bey ile arkadaşlık yaptı ve beraber çaldı. Bu arkadaşlıkların olumlu etkisiyle saz eserlerinde de başarılı oldu.

Eserlerinin çoğu kayıt altına alınamadığı için nota bilmesine rağmen unutulmuştur. Tatyos Efendi birçok eserine de güfte yazmıştır. Çağının gerekleri ve sanat anlayışına göre güzel saz ve söz eserleri bestelemiş Klasik Türk Müziği makamlarının geleneksel ifade özelliklerini başarı ile yansıtmıştır. Tatyos Efendi'nin, saz eseri olarak bestelediği karcıgar, süzinak, rast peşrevleri; hüseyinî, süzinak, rast saz semâileri ile birlikte bazı şarkıları meşhurdur.

Sağlığı bozulduktan sonra Tatyos Efendi, Ahmet Rasim gibi birkaç dostunun dışında yalnız kaldı. Ölüm kaydı kilise defterine Türk müziğinde önemli bir sanatçı olmasına rağmen "Çalgıcı" olarak kaydedilmiştir. Sanatçının cenazesi Ahmet Rasim Bey'le beraber on-on beş kişi tarafından kaldırılmış ve Kadıköy Uzunçayır Ermeni Mezarlığı'na gömülmüştür. Yakın dostu Ahmet Rasim Bey, sözlerini de kendisinin yazdığı uşak makamındaki:

Gamzedeyim devâ bulmam,

Garibim bir yuva kurmam.

Kaderimdir hep çektiğim,

İnlerim hiç rehâ bulmam.

güfteli eseri için; "Onun ömrünün hâsılasıdır." demiştir.

Tatyos Efendi'nin; çatik kaşlı, pos bıyıklı, kısa boylu, tıknaz yapılı, kalender yaradılışlı, hafif şehlâ gözlü bir kişi olduğu söylenir.

Türk Müzikî repertuarında; sekiz peşrev, altı saz semâisi, bir beste denemesi, muhtelif makam ve usûllerden bestelediği kırk yedi şarkısı bulunmaktadır. Atatürk'ün sevdiği şarkılardan "Mâni oluyor hâlimi takrîre hicâbım." şarkısı da Tatyos Efendi'nindir. Tatyos Efendi'nin çok bilinen "Gamzedeyim Deva Bulmam" şarkı-

sını Barış Manço, Müzeyyen Senar, Cansu Koç, Kubat gibi sanatçılar seslendirmiştir.

Eserleri:

- Bayâtî-Âteş-i aşk olmada her dem sebep berbâdîma.
- Bestenigâr Peşrev
- Hicaz-Bilsen de neler geçti şu biçâre serimden.
- Hicazkâr-Ben çâre ararken dil-i biçâreye senden.
- Hicazkâr-Mâni oluyor hâlîmi takrîre hicâbım.
- Hicazkâr-Yok mudur ey mah-peyker zerre insâfın bana.
- Hüseyî-Çektim elimi gayrı bu dünya hevesinden.
- Hüseyî-Gönül düştü yine gülzâr-ı zevke.
- Hüseyî-Meskenim kûşe-i zillet olalı şâm u seher.
- Hüseyî Saz Semâisi
- Hüzzam-Gözüm hasretle giryândır.
- Karcıgar-A gözüm bakma havâi sözüne.
- Karcıgar-Göz süzüp yan bakışınla yine aldatma beni.
- Karcıgar-Güldün eğledin perîşan hâl ü kâlimle bugün.
- Karcıgar-Hâtıram rahatsız etmezse seni.
- Karcıgar-O mâhitâbı acep gösterir mi bana felek?
- Karcıgar Peşrev
- Karcıgar Saz Semâisi
- Kürdîlihiczakâr-Ehli aşkın neşvegâhı kûşe-i mehhânedir.
- Kürdîlihiczakâr Peşrev
- Kürdîlihiczakâr Saz Semâisi
- Kürdîlihiczakâr-Sohbetinle hoş geçen eyyâmî cânâ özlerim.
- Muhayyer-Uyandı bahtım etmem artık şekvâ felekden.
- Müstear-Tağyîr olunmuş güya hevâsı.
- Nihâvend-Cânâ firkatınle sînemi ben dağlarım.
- Nihâvend-Meftûnu gönül oldu şâhâne nigâhın.
- Rast-Bir gönlüme bir hâl-i perîşânıma baktım.
- Rast-Çeşm-i cellâdın ne kanlar döktü kâğıthânedede.
- Rast-Mavî atlaslar giyersin.
- Rast-Mey-i la'linle dil mestâne olsun.
- Rast Peşrev
- Rast-Saz Semâisi
- Sûzinak-Affetme sakın hançer-i müjgânını nâgâh.
- Sûzinak-Çeşm-i cellâdın boyandı.
- Sûzinak-Gel ela gözlüm efendim yanıma.
- Suzinak-Güzelim gözlüğünü çeşmine tak
- Suzinak Peşrev
- Suzinak Saz Semâisi
- Sûzinak-Sûzinâk-i fasl-ı aşkı söyleyim dinle yeter.
- Uşşâk-Bu akşam gün batarken gel.
- Uşşâk-Gamzedeyim deva bulmam.
- Uşşâk-Ol kadar ağlattın ki gülmek bana oldu haram.
- Uşşâk Peşrev

- Uşşâk-Rahmi yok bir yâre düştüm ki el aman gonca-dehen.
- Uşşâk-Rûhum musun ey rûh-ı safâbahş-i cihânın.

KIRKOR ÇULHAYAN

Kemanî ve Nısfıyezen. (1868-1938) Ermeni asıllı şarkı bestecisi, kemanî ve nısfıyezen. “Öğretmen” ve “Notacı” olarak da anılır. İstanbul Kumkapı’da doğdu ve öldü. 1876 yılında Boğosyan-Varvıryan Ermeni Okulu’nda okurken Aristakes Ohannesyan’dan müzik eğitimi almaya başladı. Hocasının ölümü üzerine Nıkoğos Taşçıyan ile eğitimine devam etti. Kumkapı Surp Arutyun Kilisesi rahibi Der Bağdasar’dan dinî müzik öğrendi. 1885’te Patrikhane Kilisesi’nde okuyucu oldu. Aynı yıl Nıkoğos’un ölümünden sonra Hamparsum Çerçıyan ile çalışmaya devam etti. Bu yıllar içerisinde Rumelihisarı Surp Santuht, Tekirdağ Surp Takavor ve Rumelihisarı Surp Takavor Kiliseleri’nde baş okuyuculuk yaptı. Vırtanes Hisarlıyan ile dinî müzik çalışmaya devam etti. Aynı zamanda tanıştığı Rauf Yekta Bey’in kendisini götürdüğü tekkelerde dinî Türk Müziği de öğrendi.

1910’dan öldüğü tarihe kadar Balat, Gedikpaşa, Samatya, Surp, Kevork ve Altımermer Surp Agop Kiliseleri’nde baş okuyuculuk ve çeşitli Türk okullarında müzik hocalığı yaptı. Öte yandan Hahambaşı’nın desteklemesiyle, Musevi âyinlerini Batı notasına geçirdi. 1910 yılından itibaren plak doldurmaya başladı. Günümüze ulaşmış 40 civarında şarkısı vardır.

GOMİDAS VARTABED

Komitas Vardapet, Gomitas veya gerçek adıyla Soğomon Kevork Soğomonyan (26 Eylül veya 8 Ekim 1869, Kütahya-22 Ekim 1935, Paris) Osmanlı Ermeni si besteci, müzikolog ve koro şefi.

Soğomon Soğomonyan müzikle içli dışlı ve sadece Türkçe konuşan Kütahyalı bir aile içinde doğmuş, bir yaşındayken annesi, 10 yaşındayken de babası ölmüştür. 1881 yılına kadar babaannesinin yanında büyümüş, o yıl içinde Eçmiadzin’deki Ermeni Kilisesi

Ruhban Okulu'na giderek 1895'te buradan mezuniyetiyle papaz olmuştur. 7. yüzyılda yaşamış bir Ermeni halk ozanı olan Katolikos Gomidas'ın ismine atfen, Komitas adını almıştır. "Papaz" anlamına gelen "Vardapet" unvanı ile birlikte anılmaya başlanmıştır.

Eçmiadzin Manastırı Korosu'nda bulunduktan sonra 1896'da Berlin'e giderek Kaiser Friedrich Wilhelm Üniversitesi'ne kaydolmuş ve müzikoloji öğrenimi görmüştür. 1899'da müzikoloji doktoru payesini almış ve Eçmiadzin'e dönmüştür.

Kırsal kesimde geziler yaparak, 3000 kadar Ermeni halk şarkısını derleyerek notaya geçirmiş ve eşsiz bir koleksiyon oluşturmuştur. Türkçe, Kürtçe ve Farsça derlemeleri de vardır. En önemli özgün eseri İlahi Litürji Badarak'tır. 1892'de bestelemeye başladığı bu eseri, bitirememiştir.

Uluslararası Müzik Cemiyeti'ne Avrupa dışından kabul edilen ilk müzik adamı olmuştur. Avrupa'da, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde ve Mısır'da müzik icra etmiş, konuşmalar yapmıştır. 1910 sonrasında İstanbul'da yaşamıştır. 300 üyeli Gusan Korosu'nu kurmuştur.

Tehcir Kanunu Sonrası: Komitas, 24 Nisan 1915 tarihli Tehcir Kanunu gereğince tutuklanan 235 Ermeni ileri geleni arasındaydı. Ertesi gün 180 kadar İstanbullu Ermeni ile birlikte trene bindirilerek Çankırı'ya sürgün edildi. Mehmet Emin Yurdakul, Halide Edip Adıvar ve yabancı diplomatların girişimleri üzerine Talat Paşa'nın özel emriyle, diğer 8 Ermeni sanatçısı ile birlikte İstanbul'a dönmesine 7 Mayıs'ta izin verildi. Dönüşünden sonra akıl sağlığını yitiren Komitas, önce Şişli'deki La Paix Hastanesi'ne, ardından hayatının son 20 yılını geçireceği Paris'teki bir senatoryuma yatırıldı. Hayatının son 18 yılında hiç piyano çalmadı, beste yapmadı, şarkı söylemedi ve konuşmadı. 20 Ekim 1935 tarihinde Paris'te öldü.

KORNİK GARMİYAN

Kirkor Efendi ile Anber Hanım'ın oğlu olarak 1872'de, o zamanki adı Pera olan Beyoğlu semtinde doğmuştur. Müzik eğitimini ilkokul sıralarında katıldığı kilise korosunda Hânende Rupen Efendi'den

almıştır. Hamparsum ve Batı notalarını öğrenmekle yetinmeyip, çok zor olduğu kabul edilen Rum notası üzerinde de çalışıp, bu karışık sistemin geliştirilip, sadeleştirilmesine katkıda bulunmuştur. Bimen Şen'in şarkılarını notaya alan kişi de odur. Kendi besteleri arasında 5 peşrev, şarkılar, semâiler, kantolar ve marşlar bulunmaktadır. 13 Eylül 1947'de İstanbul'da ölmüştür.

LAVTACI OVRİK

Ermeni asıllı lavtacı ve geleneksel sanat müziği bes tecimiz Ovrık Kazasyan, 1872 yılında İstanbul-Kumkapı'da dünyaya geldi. Asıl adı Hovrik Kazasyan olan sanatçı, Patrik vekili Senpad Episkopos Kazasyan'ın kardeşidir. Bir süre yazmacılıkla meşgul olmuştur.

Lavtacı Sarı Onnik'ten lavta ve Türk Müsiki'si öğrenen Ovrık Efendi, İstanbul'un ünlü lavtacıları arasına girmiştir. Genç yaşında piyasaya atılarak hem repertuarını, hem de o yılların meşhur sanatçıları tanıyarak bilgisini genişletmiştir. Ayrıca kendine has tarzıyla okuduğu; dîvan, semâi, koşma gibi formlardaki parçalarıyla tanınmıştır. 1936 yılında İstanbul'da ülserden ölmüştür.

Bilinen üç şarkısı: Hicaz Yürük Curcuna (Açsam derdimi ey mâh, nâfile.); Hicazkâr Curcuna (Mestim bu gece, sen de bana mest olarak gel.); Kürdî'li Hicazkâr Aksak (Bir bahr-i gama daldı gece fikr ü hayâlim.).

AMA UDİ BOGOS

1872 yılında İstanbul, Ortaköy'de doğmuştur. Hânende Astik Ağa'nın oğludur. Müzik bilgisini babasından almış, uzun yıllar hânendelik yapmıştır. Gerek Hamparsum gerekse Batı notasını çok iyi bildiği, Sadedtin Arel'in isteği üzerine Şevki Bey'in bazı şarkılarını notaya geçirdiği bilinmektedir. Günümüze ulaşmış 10 civarında eseri vardır. 1945 yılında geçirdiği bir bağırsak ameliyatı sonunda iyileşemeyerek, Bakırköy Ermeni Hastanesi'nde ölmüştür.

BİMEN ŞEN

Bimen Şen, (1873, Bursa-26 Ağustos 1943, İstanbul) Asıl adı Bimen Dergazaryan olan Ermeni asıllı besteci. Gaspar Der Gazaryan adlı bir rahibin dördüncü oğlu olarak 1873 yılında Bursa'da doğdu. Ailesi müzikle iç içeydi ve herkes bir müzik aleti çalardı. Güzel sesi ile dikkati çekerek henüz 8 yaşındayken Bursa Ermeni Kilisesi'nde ilâhi okumaya başladı. Bursa'ya yaptığı gezi sırasında, o zaman daha 12 yaşında olan Şen'in söylediği şarkıyı dinleyen Hacı Ârif Bey, müzikte ilerlemek istiyorsa Bursa'da kalmayıp İstanbul'a gitmesi gerektiğini söyledi. Bu görüşmeden 2 yıl sonra, ailesinin şiddetle karşı koymasına rağmen, 14 yaşında İstanbul'a gitti. İlk yıllarda zorlanıp kiliseye sığındı ve orda ilâhiler söyledi.

Kilisede sesini dinleyip çok beğenen dindar ve zengin bir Ermeni'nin yanında kâtiplik yapmaya başladı. Ardından sarraflık yaptı ve maddî durumunu oldukça düzeltti. Bu rahatlamayla birlikte Tanburî Cemil Bey, Neyzen Aziz Dede, Şevki Bey, Hacı Ârif Bey gibi üstatları yakından izleme imkânı buldu. Düzenli bir müzik eğitimi alma imkânı bulamadığı için, olağanüstü yeteneğine karşın saz çalmayı ve nota okumayı bilmezdi. Döneminin en önemli hânendelerinden biri olduğu hâlde gazinolarda çalışmadı. Özel toplantılarda söyledi. Atatürk'ün daveti üzerine Ankara'ya gitmiş, zaman zaman da Dolmabahçe Sarayı'na davet edilmiştir.

"Yüzüm şen, hâtıram şen, meclisim şen, mevkiim Gülşen." şarkısının çok tutulması üzerine "Şen" soyadını aldı. Besteleri, Bestekfir-ı Şehir Bimen Efendi Külliyyâtı adıyla yayımlandı. Müzik tekniği bakımından son derece sağlam ve üstün bir zevk ürünü olarak nitelenen eserlerinde Hacı Ârif Bey'in etkisi görülen, çok verimli bir besteci olmasına karşın nota bilmeyen Bimen Şen'in 500'ü aşkın bestesinden, başkalarınca notaya geçirildiği için, ancak 250'si günümüze ulaşabildi. Bimen Şen, 26 Ağustos 1943 tarihinde öldü.

Bestelerinden Bazıları:

Hüzzam:

Bilirim daha sen pek küçüceksin.

Dil-hûn olurum yâd-ı cemâlinle senin ben.

Endâmının hayâlini gözlerimden silemem.

Hâleli gözlerin hayâle döndü.

Hicaz:

Acaba şen misin, kederin var mı?

Firkatin aldı bütün neşve ü tâbım bu gece.

Yıllar ne çabuk geçti o günler arasından.

Segâh:

Dilde sevda sînede dâğ-ı firak.

Sun da içsin yâr elinden.

Bensiz ey şûh gülşen-i âlemde mey nûş eyleme.

Hüseynî:

İçtim suyunu şu coşkunun derenin.

Durmadan aylar geçer yıllar geçer, gelmez sesin.

Dün yine günümüz geçti beraber.

Sultâniyegâh:

Al sazını sen sevdiceğim şen hevesinle.

Eserler

- Acemaşîran-Bir haber ver ey Sabâ.
- Acemaşîran-Bir kimseye açılmaz.
- Acemaşîran-Ey bâğ-ı hüsnün diltü nihâli.
- Acemaşîran-Hoş gelirdi câna bezmin.
- Acemaşîran-Senin aşkın ey dilrûba.
- Acemaşîran-Tutuldum türlü derde.
- Acemaşîran-Yokmuş bir aha ey gül-i rânâ.
- Acemaşîran-Zehr olsa bile nûş edelim câm-ı şarâbın.
- Acemkürdî-Aşkım gibi sönmüş sanyorken.
- Acemkürdî-Elverdi tegâfûl güzelim.
- Acemkürdî-İltifâtın kıldı ihyâ.
- Acemkürdî-Mevsim sonu yas bağladı gülşen.
- Acemkürdî-Sevilmeyi pek sever sevildikçe naz eder-Bayatîarâban-Aşkın beni öldürse de
- Bestenigâr-Her zaman serde hevâ-yı zülfî.
- Bestenigâr-Leblerinden katre-i sevdâyı emmek isterim.
- Bestenigâr-Mızrâbı bırak zülfünü sînemde gezindir. Bestenigâr-Rûhum sana ey sevgili.
- Bestenigâr-Şâhısın sen efendim güzellerin.
- Bestenigâr-Söz cihân içre.
- Dilkeşhâverân-Bir teessür görünür.
- Dilkeşhâverân-O çapkın büsbütün yaramaz oldu.
- Dilkeşhâverân-Sen bir gül idin bülbül-i âvârede. Evç-Nâzeninim biselerden.
- Ferahnâk-Candan uruldum sen verdi âle.
- Ferahnâk-Dil bülbül olup.
- Ferahnâk-Fettan gözünün gamzesi dillerde.
- Ferahnâk-Gülşende ne hoş neşelice meclisi kurdun.
- Ferahnâk-Kızmasan sanki a dilber ne olur.
- Ferahnâk-Nûr-ı ismetle münevver gözlerin.
- Ferahnâk-Rüşen etse bu gece şem-i rûhum hânemizi.
- Hicaz-Acaba şen misin kederin var mı?
- Hicaz-Ağyâr ile sen geşt-i güzâr eyle.
- Hicaz-Her yerde senin rûy-i melâlin görünür.
- Hicaz-Bir peri sîma melekten yâre oldum müptelâ.

- Hicaz-Böyle mahsun durma.
- Hicaz-Çok zamanlar ben yaşattım serseri vicdânımı.
- Hicaz-Firkatin aldı bütün neşve ü tâbim bu gece.
- Hicaz-Gel bir daha gül rûyini.
- Hicaz-Gel eylenelim bu şeb beraber.
- Hicaz-Gel harâbim bilmez misin hicran nedir
- Hicaz-Gönlüm yine bir şüh-ı cefâ pîşeye aktı.
- Hicaz-Gül gamzelerin penbe yüzün neşesi miydi?
- Hicaz-Gülmedim bir gün bile hasretle gönlüm yaralı.
- Hicaz-Günden güne rûhum daha yorgun.
- Hicaz-Hâl-i dili arza yok mecâlim.
- Hicaz-İltifâtın beni ihya eyler.
- Hicaz-İsmi bilmezdim fakat tanırdım.
- Hicaz-Kaçsam bırakıp senden uzak yerlere gitsem.
- Hicaz-Ömrüm artar sana baktıkça.
- Hicaz-Rûhum emelim kalb-i nizârım zedelendi.
- Hicaz-Sahilde bu şeb yâr ile zevkini sürdürdüm.
- Hicaz-Ya nasıl sevdim seni nerden sataştım?
- Hicaz-Yıllar ne çabuk geçti o günler arasından.
- Hicaz-Yol verin ey karlı dağlar aşayım.
- Hicazkâr-Hicran ile hastayım ümmid ile nâlân.
- Hicazkâr-Kırsa bin tel terk-i esâret eylemem.
- Hüseyinî-Açtıkça rûyin saçtıkça zülfün.
- Hüseyinî-Aşkına düştüğüm ilk günden beri.
- Hüseyinî-Beni her görüşte handeler saçar.
- Hüseyinî-Bıktım artık elinden senin.
- Hüseyinî-Bir gün olacak ben gibi nâçâr kalacaksın.
- Hüseyinî-Dağları aştım da indim ovaya.
- Hüseyinî-Dün yine günümüz geçti beraber
- Hüseyinî-Durmadan aylar geçer yıllar geçer.
- Hüseyinî-Ebedi aşk olamaz
- Hüseyinî-Hasta-i zâr u nizârım seni sevdim seveli.
- Hüseyinî-Hep nağme uçar neşe doğar handelerinde.
- Hüseyinî-İçtim suyunu şu coşkun derenin.
- Hüseyinî-Sen inleme tâ inlemesin gökte melekler.
- Hüseyinî-Seveyim sevdiğini âh bilerek.
- Hüseyinî-Üzme kendim nâfile kanmam söze.
- Hüzzam-Aşkımın tahtını gönlüme kurdum.
- Hüzzam-Bibehre bir âşık gibi tetkike ne hâcet.
- Hüzzam-Bilirim daha sen pek küçüceksin.
- Hüzzam-Bilmem ki sen beni ne zaman şâd edeceksin.
- Hüzzam-Büyini senden alır her bir çiçek.
- Hüzzam-Cemâl-i şivekâre bak.
- Hüzzam-Dilhûn olurum yâd-ı cemâlinle senin ben.
- Hüzzam-Durmadan aksın eğer isterse artık gözyaşım.
- Hüzzam-Endâmının hayalini gözlerimden silemem.
- Hüzzam-Görmedim âlemde vefa hiç kimseden.
- Hüzzam-Göz ucuyla bir baktı her tarafı kıvraktı.
- Hüzzam-Gözlerim gözlerine hayrandır.
- Hüzzam-Gözüm leyl ü neâr ağlar benim.
- Hüzzam-Hâleli gözlerin hayâle döndü.
- Hüzzam-Hep yeşile dökmekte iken didelerim kan.
- Hüzzam-İltifat etmezse gam-ı rûzigâr.
- Hüzzam-Merhamet eyleme hiç sen de bana ey nazlı.
- Hüzzam-Mey seni gonce-i naz açtı da bülbül.

- Hüzzam-Ranneder ettin dil-i vîrânımı.
- Hüzzam-Ruhumda bu şeb hicr-i visâlin yanıyor.
- Hüzzam-Sabrımı gamzelerin sihriyle tarâç edeli.
- Hüzzam-Sakladım söylemedim derdimi.
- Hüzzam-Sükûnda geçer ömrüm seyri gibi enhârın.
- Hüzzam-Yine düşman kurmuş hudûda pusı.
- İsfahan-Ben feda etmek dilerken dost için hep cânımı.
- İsfahan-Dehrin elemi bitmedi billahi usandım.
- İsfahan-Ne bakarsın a gönül hırs ile yârin gözüne.
- İsfahan-Sanma temin eyledin cânâ beni.
- Karcığâr-Bağlandı siyah zülfüne divâne mi gönlüm?
- Karcığâr-Bir hoş tekellüm eyler ol âfet çıtır çıtır.
- Kürdilihicazkâr-Andıkça senin ismini dil sızladı durdu.
- Kürdilihicazkâr-Aşkın bana her safhası bir.hüzne bedeldi
- Kürdilihicazkâr-Âteş-i aşkın dile etti eser.
- Kürdilihicazkâr-Bağrı yanmış bir garip âvâreyim.
- Kürdilihicazkâr-Bir tatlı seda çıkmaktadır bestelerinden.
- Kürdilihicazkâr-Can esiri ıstırâb olsun mu sen cânân.
- Kürdilihicazkâr-Dün gece ümmidi vuslatla melek
- Kürdilihicazkâr-Duydum ki takılmış o ipek saçlara tüller
- Kürdilihicazkâr-Görmedim bir daha bir benzerini.
- Kürdilihicazkâr-Gözümde sevdiğim nûr-ı emelsin.
- Kürdilihicazkâr-Gözünün misli yok âlemde senin.
- Kürdilihicazkâr-Güle konmuş bülbül gibi kalbim neşeli
- Kürdilihicazkâr-Gün kavuştu ümîd gülü soluyor.
- Kürdilihicazkâr-Gülmek yakışır hüsnüne söz söyler iken sen.
- Kürdilihicazkâr-Hayalin gitmiyor gözümde dildâr.
- Kürdilihicazkâr-Hayli demdir görmedim ben sevgili cânânımı.
- Kürdilihicazkâr-Her gece semâda ararım seni.
- Kürdilihicazkâr-Kahpe felek yaktı bu cism ü teni.
- Kürdilihicazkâr-Kalbimde seni bir senedir gizli sevdim.
- Kürdilihicazkâr-Kemend et sâgarı destin ile doldur atalım.
- Kürdilihicazkâr-Kemend-i zülfe bend etti
- Kürdilihicazkâr-Koparan sînemi ağyâr elidir.
- Kurulsun bezm-i işret sâkiyâ peymâneler dönsün.
- Kürdilihicazkâr-Mey âlihi sâkilik eder hem bizi gözler.
- Kürdilihicazkâr-Nazlı güzel bebeciğim.
- Kürdilihicazkâr-Rûz-ı hicrânı uzattıkça uzatmıştı felek.
- Kürdilihicazkâr-Seninle ey gül-i ahsen.
- Kürdilihicazkâr-Severim ben seni pek çok severim.
- Kürdilihicazkâr-Şivekârım taht-ı gâhin sînem olsun.
- Kürdilihicazkâr-Yüzüm şen hâtıram şen daima.
- Mâhur-Aşkına hâil olur yoktur emin ol güzelim.
- Kürdilihicazkâr-Tâ haşre kadar taze kalır neşve-i bûsem.

- Mâhur-Bazan o melek gelir fakat pek seyrek gelir.
- Mâhur-Sendedir hüsn-i cihân zevk-i nihân.
- Mâhur-Seni gönlüm severken gel.
- Mâhur-Tâlimden ben ederken iştikâ.
- Mâhur-Tig-igamzenlesaçınbendindesergerdânım.
- Mâhur-Vuslat dileyip vâdine ey sevgili kandım.
- Mâye-Dolsun dile nûrun aç nikâbın.
- Mâye-Söndürsün yâr elinden âşıkın peymâniye.
- Muhayyer-Ah felek aldın benim bir tanemi.
- Muhayyer-Benim ey dilber-i sevda eserim.
- Muhayyer-Çünkü gönül bir gülistân lazım sana.
- Muhayyer-Her derdimi bir gizli nigâhımla unuttum.
- Muhayyer-Şâhâne bakışlarla o çeşmân-ı latîfin.
- Muhayyer-Hezâr mihen ü meşakla yoruldu cism-i nizârım.
- Muhayyer-Nevbahârın en güzel leylinde sendin.
- Muhayyerkürdî-Bir gün unuttur zannediyor dinleyen aldaniyorsun.
- Müstear-Bakınız şu kuşa ne söyler öter.
- Müstear-Ne yaptın ki bana söyle?
- Müstear-Zevk-i dilberle gönül düşme gama.
- Nihâvend-Aksın mı benim gözyaşım âvâre seninçün.
- Nihâvend-Ana harb ilan oldu gâzilere gün doğdu.
- Nihâvend-Baktım yüzünün hâline de âline kandım.
- Nihâvend-Benim yârim şıktır şıktır.
- Nihâvend-Bir gün seni öpmüştüm uyurken yatağında.
- Nihâvend-Nereden sevdim o zalim kadını.
- Nişâburek-Lâl oldu benim kalmadı valla mecâlim.
- Rast-Bir tesadüfle nasılsa sevdi gönlüm pek seni.
- Rast-Gün gelir de cânân beni ararsa.
- Rast-İzin lutf eyle darılma sakın.
- Rast-Müttefikler hepimiz bunu böyle biliniz.
- Rast-Senin aşkınla nâlânım.
- Sabâ-Boylu poslu hoş kıyafetli.
- Sabâ-Çamlar altında uzattı dest-i nâzi.
- Sabâ-Güllerin gölgelerinde uyuyan bir câya ben.
- Sabâ-İnsan mütesellî oluyor yoksa ne müşkül
- Sabâ-Pay malin olmak ümidiyle dâmânın gibi.
- Sabâ-Yollarda kalan gözlerinin nûrunu yordum.
- Segâh-Bensiz ey gül gülşen-i âlemde mey.
- Segâh-Dilde sevda snede dâğ-ı firâk.
- Segâh-Ey büse ne seyyâle eden kalbimi yaktın.
- Segâh-Hem bezm-i sefâ yan yana kol kola gezerken.
- Segâh-Sun da içsin yâr elinde aşıkın peymâneyi.
- Sultâniyegâh-Al sazını sen sevdiceğim.
- Sultâniyegâh-Gel güzelim biz gezelim.
- Sultâniyegâh-Gel şu teyyâre ile hâk-i kederden kaçalım.
- Sultâniyegâh-Gözlerinin hazin bakışı vardır.
- Süzidil-Bir sevâb et bu gece.
- Süzidil-Birdenbire neşen niye böyle yine kaçtı?
- Süzidil-Çamlarda dolaşarak yine hülyalara dalsak.
- Süzidil-Gül olsam sızsam inbiklerinden.
- Süzidil-Müştâkına gül ey gül-i gülzâr-ı letâfet.
- Süzidil-Oya olsam o ipekten tülüne.
- Süzidil-Seni böyle niçin sevdim?
- Süzinak-Bıraktı beni âvâre düşkün.
- Süzinak-Çeşm-i âlem görmedik bir nev-cihânsın.
- Süzinak-Ey hüner-ver dil-rübâ.
- Süzinak-Yine تنها elime girdi hele cânânım.
- Şedarabân-Büy-i zerrîn tutuyor.
- Şedarabân-Gönlüm yine bir gonca-i nevrûza tuttu.
- Şedarabân-Nâzırın yok vücûd-ı bî-bedelsin.
- Şehnâz-Bir yaz gecesi Çamlıca'da yâr ile kaldım.
- Şehnâz-Ey gamlı dağların siyah gülleri.
- Şehnâz-Gönlüm seni sevdi diye.
- Şehnâz-Hüsn ü ânın pek beğendim işvebâz.
- Şehnâz-Söyle niçin benden kaçtın?
- Şehnâz-Yeni baştan bir dilbere yandım ben.
- Tâhîrbüselik-Geliyor benim edâlî yârim.
- Tâhîrbüselik-Pek bozulmuş meh cemâlin gül tenin.
- Tâhîrbüselik-Sonbaharın zevki hoştur.
- Uşşâk-Adadan gitti seninle bütün ezvâk-ı safâ.
- Uşşâk-Bahar erdi buyur gülzâre sen de.
- Uşşâk-Bana doğru söyle âhû-nigâhım
- Uşşâk-Bir görüşte aklım aldın.
- Uşşâk-Cerh elinden kimse yok âlemde.
- Uşşâk-Dök dök yüzüme saçlarını gözyaşı bitsin.
- Uşşâk-Ey kuş neden mahzun durursun öyle?
- Uşşâk-Feryâdımı gördükçe benim ey gül-i rânâ.
- Uşşâk-Girdâb-ı ye'se düştüm yok halâsa çâre.
- Uşşâk-Gözlerini bir gün görsem o gün kalbim şenlenir.
- Uşşâk-Hayli demdir neye hırçnlığı?
- Uşşâk-İçin dostlar cabadan hovardayım babadan.
- Uşşâk-Safâ senin tebessümün.
- Uşşâk-Seni gidi çapkın seni.
- Uşşâk-Ümidim bağına nurlar saçıldı.
- Uşşâk-Vasili senin değil mi âh u feryâdım benim.
- Uşşâk-Yandım o senin gül gibi ruhsârına yandım.
- Yegâh-Ah n'olurdu mavili simin beden.
- Yegâh-Ne gülün rengini sevdim ne bülbülün sesini.
- Yegâh-Ser-beste oldum zülf-i nigâre.
- Yegâh-Yârin saçını çözdü elim.
- Zâvil-Güzelim gel gidelim âlem-i âb eyleyelim.
- Zâvil-Kurban olam endâmına yâr senin

Bir Kültürün Işığında; Dua, Büyü ve ... Üfür Püfür Tükür

Gülmisal GÜRSOY*

Seher Hanım sinirliydi bağırmaya başladı: “Teyze, Hül-ya’ya ödediğim paranın haddi hesabı yok. Bu işi ya olduracak ya olduracak! Eğer yaptıkları bu sefer de bir işe yaramazsa bilsin ki ne yapar eder bir kuruşumu dahi onda bırakmaz geri alırım. Kapısına polis dikerim. Basına veririm. Müşterilerinin yolunu keserim, onun nasıl bir soyguncu olduğunu her önüme gelene anlatırım. Alt tarafı yapacağı bir üfürük iki tükürüktü. Beceremedi...” Seher Hanım konuşmasını kontrol edemiyor, öfkesini, heyecanını dizginleyemiyor konuştuğu, bağırdıkça daha da celal leniyordu. Karşısında süklüm püklüm kendisini dinlemekte olan teyzesi ise onu sakinleştirmeye çalışmıştı ama nafile. Seher Hanım’ın öfkeden burnunun ucunu görececek hâli yoktu...

Bu bağırs çağrışın geçtiği mekân, İstanbul Boğazi’ nin eşsiz güzellikteki tarihî yalılarından biriydi ve bu yalı şahsa aitti yani özel bir mülktü. Sahipleri ise bağlı oldukları hayır kurumu yararına bahçelerinde bir organizasyon düzenlemişti. Davetliler bir hayli kalabalıktı. Atmosfer son derece hoş olmasına rağmen, bu iki hanım arasında geçen konuşma nâhoştı ve dikkat çekiyordu. Bu nâhoşluğun orta yerinde ise teyzeden cılız bir ses yükseldi: “Ölmüş bir arkadaşımı dün gece rüyamda gördüm. Mavi elbisesini bu organizasyonda satışa çıkartacaklarmış, git parasını öde de onu oradan satın al, dedi bana. İyiliksever, ışığı dikkat çekici bir genç hanım mı ne varmış. O da ne yapar eder bana yardım edermiş ama onun da adını sanını söylemedi, yüzünü, gözünü tarif etmedi.” Seher Hanım bu sözler karşısında daha da kontrolünü kaybetmişti: “Ben ne diyorum sen ne diyorsun be!” diye gürledi. Teyze, aza-

rını hazmetme çabasıyla sendeledi, sustu ve sessizlik içinde rüyasının peşine düşüp kalabalığın içine karıştı. Çok geçmedi organizasyonda küçük bir müzayede başladı ama bahse konu elbise

bir türlü satışa çıkmadı.

Teyze telaşlandı, sordu soruşturdu lakin elbiseden bir iz bulamadı. Ümitsiz bir ânında yalının sahibi ailenin evlatlarından Ayşe isminde genç bir hanım, kendisine yardımcı olmak istedi. Teyze, Ayşe Hanım’ın yüzüne şaşkınlıkla bakıyordu.

Ayşe Hanım ise çok geçmedi ne yaptı etti, buldu buluşturdu elbiseden bir haber getirdi.

Evet, elbise organizasyon mekânındaydı. Üstelik vefat etmiş biri-

ne ait olduğu için satıştan kaldırılmış, dip köşe saklanmıştı. Rüya sahibinin şaşkınlığına doğrusu yeni bir şaşkınlık daha eklendi. Demek rüyası haktı. O ölmüşlerle iletişim kurabiliyor ve onlardan bilgi alabiliyordu. Ne kadar da mübarek bir zâttı! Ancak meselede ilginç olan ayrıntı; Ayşe Hanım denilen kişi, defalarca üfürüp püfürdükleri kişinin de ta kendisiydi. Buldukları mekân da Ayşe Hanım’ın ailesine ve dolaylı da olsa Ayşe Hanım’a aitti.

O gün geldi, geçti. Yine aynı yalıda bir başka organizasyon düzenlendi. Seher Hanım, buna da katıldı ancak ayağının tozuyla kendisini tuvalete kapattı. Bir süre sonra bir ahababı, Ayşe Hanım’ı buldu ve ondan bir eşyasını alarak tuvaletteki dostuna(!) götürdü, ver-

*Araştırmacı Yazar.

di. Seher Hanım'ın yüzünde güller açıyordu. Anlaşılan üfür püfür tükür için toplanacak malzemeler bir bir sepete dolmaya başlamıştı. O günden sonra kim bilir nelerle neler yapıldı ama görülen o ki pek işe yaramıyordu. Günler geçtikçe Seher Hanım'ın yüzü kararıyor, aklını anlamsız, olumsuz düşünceler kemiriyordu. Ama hep karamsarlık içinde kalacak değildi ya genç kadın! Yine aklına bir fikir geldi ve leziz bir mercimek köftesi yapıp içine Allah bilir ne kattıysa kattı. Daha sonra onu aldı Ayşe Hanım'ın da bulunduğu organizasyonlardan birinde başta Ayşe Hanım olmak üzere bütün katılımcılara bir güzel yedirdi.

Bu arada Ayşe Hanım'ın arabasının sol arka teker üstü kaportasında oto yıkamacıların; "Bu domuz yağdır!" diye ısrar ettikleri bir leke zuhur etmişti. Bu neyin nesidir derken, genç kadının işletmecisi olduğu antika mağazasının en olmayacak yerinde yağlı, ilginç bir şekil oluşmuştu. Görenler, bunu da pek hayra yormuyordu ama Ayşe Hanım suskunluk içindeydi. Üstelik antika mağazasının dört bir tarafında, hatta genel olarak da antika Kur'an-ı Kerim içlerinde -yeni yazılmış- muskalara da rastlanıyordu fakat bu iş son sürat devam ettiği hâlde üfürükçüler istedikleri sonucu elde edemiyor, dolayısıyla da olay, başta Ayşe Hanım'ın gözünde itibarı hiç hak etmiyordu. İyi ama bütün bunlar acaba niçin yapılmaktaydı dersiniz?

Bundan birkaç sene önce kuaförde hanımlar arasında geçen bir konuşmadan esinlenerek kaleme almaya çalıştığım bu hikâyenin sonu, aslında bir hayli ilginç ama hanımların konuya ilişkin değerlendirmeleri daha da ilginç. Hanımlar; "Herkes her şeyi biliyor, yaptığımız bir dedikodu değil, biz de dedikoducu değiliz. Taraflarla defalarca konuştuk, biz açığız, netiz, sözümüzün eriyiz." dediler ve Seher Hanım'ı haklı buluşlarındaki sebebi rahatlıkla anlatmaya başladılar. Onlar şöyle diyorlardı: "Ayşe Hanım, Seher Hanım'ın eşinin, eski bir tanıdığıydı ve Seher Hanım'ın eşi, her vesileyle Ayşe Hanım'a olan öfkesini, nefretini dile getirmekten çekinmiyordu. Seher Hanım bu hâli gözledikçe, öfkenin ardında, aşk ve unutamamışlık olduğu kanaatine kapılmıştı. Ayşe Hanım'a, o çevreden uzaklaşması gerektiği açıkça söylendi -biz de söyledik- ama o buna aldırmadı. Ayşe Hanım'ın çevresinde dolanmamak ve Ayşe Hanımsız yeni bir hayat kurmak bütün bunlarla uğraşana kadar evet daha tercih edilebilir bir yoldu ancak bu konuda da Seher Hanım, eşine söz geçiremedi. Geriye tek yol kalmıştı. Ayşe Hanım, Seher Hanım'ın eşi Orhan'ın yanından, buldukları çevreden, eş dost ortamlarından ne yapıp edip uzaklaştırılacaktı. Kadıncağız öyle yaptı olmadı, böyle yaptı olmadı ve çareyi üfürüp püfürtmekte, tükürtmekte buldu." Hanımlar; "İnanın buna anlayış göstermemek için hiçbir sebebi-miz yok." dediler.

Hadiseye bakıp gerçi büyü, demediler ama kibarca, kuvvetli duanın gücünü uzun uzun öven cümleler ettiler. Bu arada dua ve büyü bir birine bu kadar yakın iki kavram mı diye de insan doğrusu düşünmeden edemiyor! Konunun dedikodu cephesinin yol kesmemesine ve bu konu üzerinde de düşünülmesi gerektiğine, hatta konunun yazıya dökülerek işlenmesi gerektiğine inancım doğrusu daha da artmıştı. O gün kuaför salonunda biraz da hedefime hizmet etmesi için kendimce söze iştirak etmeye çalıştım. "Bir taraf büyü yaparken diğer tarafın vebali niçin üstlenilsin?" dedim. Fakat sözümü dinleyen ya da ne demek istediğimi anlayan pek çıkmadı. Hanımlar hararetle heyecanlı; "Ayşe Hanım'ın hayatına bak da duanın gücünü fark et." dediler ve önüme âdeta bir tablo serdiler. Bu tabloya baktığımda gördüm ki; evet, Ayşe Hanım'ın işleri zaman içinde alt üst olmuştu. Bu arada karşısına bir bey çıkmış ve bey herkesin içinde bağrı çığırış şöyle demişti: "Hangi kadını istedimse benimle birlikte oldu.

Üstelik hiç kimseden hiçbir şey saklayarak yaşamadım bu güne kadar. Eşim de beni böyle kabul etti. Ancak vakit, olmayan evliliğimi nihayete erdirmeye vaktidir. Eşimin de benden kurtulmak, yeniden sevmek, sevmek hakkıdır."

Bey bunları söylemişti ve söylemekteydi de ancak fatura ilginç bir şekilde Ayşe Hanım'a kesilmişti. Ayşe Hanım'a her yaklaşmanın karalanması, her uzaklaşmanın sözüm ona aklanması da dikkat çekiciydi. Genç kadının aleyhine olabilecek potansiyel kişilerin dolduruşa gelmeleri ve olmayacak şeyleri söylerken, yaparken kendilerini bulmaları da ayrı bir enteresanlıktı. Ayşe Hanım'ı elektrik prizine benzetenler, aman dokunma yanarsın diye espri yapanlar bile türemişti.

Kuafördeki hanımlar; "Ayşe Hanım aleyhine ne koysan gitmeye başladı." deyip duanın gücünden dem vurmaya devam ettiler. "Birisine ona eşek dese, onun eşekten doğma bile olduğunu iddia edenlerin türemesi yadırganmazdı artık." deyip güldüler. İşin daha da ilginç ve beni de tereddütte bırakan husus şu; bir çevreden o veya bu şekilde rahatsız olunuyorsa o çevreyi terk etmek, daha rahat edilebilecek bir çevre içinde yaşamak için mücadele vermek doğal bir durum olsa gerek. Fakat rahatsız edici çevrenin orta yerinde durup da yumruk üstüne yumruk yemeyi kabullenmiş çok ilginç ve ister istemez "Neden?" sorusunu sorduruyor. Kuafördeki hanımlar buna da -sözüm ona- kuvvetli duanın gücüdür, diye cevap veriyorlar. Haklılar mı yoksa bu işin içinde başka bir iş aramamak ahmaklık mı? Bilemiyorum...

***

Müsaadenizle burada hikâyemize ufak bir virgül koyalım ve bu sayımızdaki köşemiz aracılığıyla biraz

da büyü konusunu irdelemeye çalışalım. Büyü var mıdır yok mudur? İslamiyet'teki yeri nedir? Dua ve büyü arasında ne fark var? Kimler büyüye tenezzül eder? Büyü evliliği kurtarırsa mubah mıdır? Tasavvufi bakış, büyü hakkında ne söyler? Büyü, dua ve enerjileri... Neden büyü tesir ediyor veya etmiyor? Büyüye karşı nasıl zırlanılır? vs.

Enerji:

Bu gün için çevremizdeki her şeyin atomlardan oluştuğunu, canlı ve cansız dediğimiz her varlığı oluşturan atomların da nihai olarak enerjiden oluştuğunu biliyoruz. Kabaca söylersek enerji, ortaya bir iş çıkarmaya yarayan güce deniliyor. Canlı, cansız her varlık yaratılış tablosunu inşa hizmet ediyor. Bunu yaparken de kendisinden açığa çıkmakta olan enerjiden faydalanıyor. Enerjinin de muhtelif sınıflandırmaları söz konusu: Mesela ısı enerjisi, elektrik enerjisi, manyetik, mekanik, kimyasal, nükleer, kinetik, potansiyel, durgun enerji, ses enerjisi gibi... Enerji, ne yaratılabiliyor ne yok edilebiliyor, sadece bir biçiminden farklı biçime sokulabiliyor. Evrendeki benzer enerjilerin açığa çıktığı öğeler ne kadar bir aradalar ise o kadar toplam enerji oluşumuna da hizmet ediyorlar.

Kelimelerin Enerjisi:

Her şeyde olduğu gibi kelimelerin de enerjisi var. Düşüncelerimizdeki enerjiyi, kelimelere giydiriyoruz. Kelimelerin; gerek titreşim dolayısıyla ses, gerek yükledikleri mânâ, yazıya dökülmüşlerse şekilleri (kütleleri, kalıpları)... itibariyle tesirleri söz konusu. Yani kelimeler enerjilerini yayıyorlar. Elbette yaydıkları enerjiye uygun olarak da enerji çekiliyor. Âdeta manyetik bir alan oluşuyor. Mesela küfrediyorsak kelimelerimizin enerjisi negatif ve buna uygun bir çekim alanı yaratılıyor. *Tatlı dil yılanı deliğinden çıkartır*, ifadesi bile esasen bu yapıya bir vurgu.

Büyü Nedir?

Büyü; hayatın doğal akışına etki etmeye yönelik bir takım (hayvan, kukla, kan, kişisel eşya gibi) malzemeleri kullanıp ve/veya belli sayılarda sözcükler, hareketler tekrar ederek, şekiller, semboller yapıp, hatta karışımlar içererek, içirterek, yedirterek ortaya -niyetle şekillenen- karşı durulmaz etki çıkarmak, demek. Yani büyü vs. ile ortaya bir enerji çıkıyor. Bu enerji ile doğal akışa müdahale etmek mümkün. Bu ise hedeflenen kişi veya kişilerin ruhunu tesir altına alabilme imkânı veriyor. Enerji bahsinde geçen izaha da bakarsanız evet elbette bunun olabilirliği çok yüksek... Ruhu tesir altına almak demek ise o ruha istenilenin yaptırılıyor olması ve dolayısıyla hadiselerle müdahale demek. Bu seyirde kullanılan sözcükler ise dua algısı da yaratıyor ancak buradaki yakarış, takdire isyanın sesi, isyankâr dua olmaz. Dua, Allah'la yakınlaşma vesilesidir. Allah'tan kopartıp dünyaya gömen her şey masum dahi gözükse, şeytanî bir oyunun ta kendisidir.

Allah'ın takdirinin dışında gelişen bir hadise olamayacağına göre büyü konusu, İslamî açıdan dolayısıyla da tasavvufi boyutuyla da nasıl değerlendirilebilir?

İslam'da büyü yoktur demek, İslam'da büyüye yer yoktur demektir. Buhari ve Müslim'e ait hadis kaynaklarına baktığımızda, Hazreti Muhammed'e (s.a.v.) de büyü yapıldığını öğreniriz. Hatta bu büyüü bir Yahudi'nin yaptığı, mübareğin tarağını, saçlarını kullandığı, tarağın dişlerini kuyuya attığı, kuyunun Hz. Ali (r.a.d) tarafından boşaltılıp tarağın dişlerine ulaşıldığı kaynaklarda anlatılmaktadır ve Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimize bu olay üzerine vahiy geldiği, büyüden Felak ve Nas sûrelerini okuyarak kurtulabileceği kendisine müjdelenmiştir. Peygamberimizin bu sûreleri okuyarak büyüden kurtulduğu, kendisi için atılmış düğümleri bu sûreleri okuyarak çözdüğü, çözdükçe de feraha kavuştuğu yine kaynaklarda bildirilmektedir. O hâlde büyüün varlığı âşikârdır ancak Allah'ın takdiri haricinde hiçbir şey olmaz. Şayet büyüün tesiri altında kalış söz konusu ise orada, Allah'ın büyülenen için takdiri söz konusudur. Ancak bu böyle olduğu gibi büyüü yapan, yaptıran için de takdir söz konusudur. Bütün bu yaşananlar şüphesiz ki ezeli bir nasibin yeryüzü toprağında yeşertilişidir. Ancak birine sevap, diğerine günah takdir biçilmiştir ve yeryüzü toprağında takdir yeşerir.

Cüz'î irade kişiyi yanlış düşmekten korumaz mı?

Eğer biz bizden açığa çıkmakta olan tâbiri câizse malzemeleri, güçleri, isimleri, sıfatları yerli yerinde kullanamazsak, kendimizi yeryüzü toprağında layıkıyla gerçekleştirilmeye kapatmışızdır. Hep verilen örnektir; makas kesmek için vardır ama o makasın kesmek maksadıyla var olması yetmez. O makasın kesme fonksiyonunu icra etmesi gerekir. O makasın kötü ahlâkı kestirip atabilmesi için her türlü donanıma sahipken kesmemesi, netice itibariyle baktığımızda Allah'ın bizi bize göstermesi, bildirmesidir. Allah her şeyi bilendir. Şüphesiz kulunu da bilendir. Allah, hadiselerle, bizden açığa çıkanlarla bizi bize gösterirken kapasitemizi, konumumuzu mülk âleminde ortaya çıkartır ve zerre kadar hayır edeni hayırla, zerre kadar şer edeni şer ile buluşturur. Böylece yaratılış tablosu şekillendiği gibi âhiret de inşa edilir. Buna mukabil, hiç şüphe yok ki kul kendisi için tayin edilmiş takdiri bilmez. Dolayısıyla daima gayretle mükelleftir. Kulun gayretinde ise Cenâb-ı Hakk'ın takdiri seyredilir ve gayretle takdir yeşerir.

Neden büyü kimilerine tesir eder, kimilerine tesir etmez?

Hadis kaynaklarına baktığımızda büyü, Hazreti Muhammed (s.a.v.) tarafından da önemsenmiş hatta ona dahi tesir etmiştir ki Hz. Ali'nin (r.a.d.) kuyuya

varıp suyunu boşaltarak büyü malzemesi olan tarağın dişlerini, kuyu dibindeki taş altından çıkartmasına vesile olmuştur. Ancak ömür boyu da büyü ve kurtuluş yolu Peygamberimize bildirilmeyebilirdi. Burada ki hikmeti Peygamber ahlâkında aramak gerekir. Ne kadar Peygamber ahlâkı benimsenirse o kadar büyü tutmaz, tutsa bile kurtulmanın yolları ortaya çıkar. Dolayısıyla Peygamber ahlâkı, büyü'nün çürümesine, eriyip, süzülüp gitmesine sebeptir. Bu izahın bir başka noktadan okunuşuyla da görüleceği üzere; bir anlık gafletimiz bile büyü'nün tesiri altına kalışımıza zemin hazırlar. Kuluz, âciziz. Mükemmel olan ise yalnız Allah'tır. Allah gaflette bırakmasın, gaflete düşürmesin ama olur a gaflete düşebiliriz. Bu noktada da en önemli yardımcımız, tövbe kapısıdır. Kendimizi mümkün olduğunca görüp hatalarımızı teşhis edebilmeli, bunun neticesinde de onarmaya, güzele çevirmeye gayret göstermeliyiz ki her türlü kötülükten korunabilelim. Ama bu da yetmez. Bu yapıyı hayır hasenatla, zekâtla, sadaka ile pekiştirmek gerekir. Ama bu da yetmez. Kuluz, eksiz, âciziz.

Sığınmayı bilmedikçe kendi yapıp ettiklerimizle bir arpa boyu yol alamadığımız ortadadır. İyi diye yaparız, kötü olabilir. Kötü deriz, iyi çıkabilir. Dolayısıyla bizler himmete, şefaate muhtacız. Gayret bizden himmet ise Allah'tandır. Gayrette de şüphesiz takdirin, himmetin izi vardır. Peygamberimizin nuru, gönülümüzü açmanın mümkünlüğü ölçüsünde bize ulaşır ve yolumuzu aydınlatır ve o zaman öyle bir zırlanış ortaya çıkar ki bu zırlı giymiş olana ne büyü işler ne fitne ne de fesat. Bunun ispatı Peygamberimizin bizâtihi kendisidir. Nuru, büyüü başta kendi üzerinde tutmamış, defetmiştir.

Büyüden kimler medet umar?

Sanıldığı gibi büyüden çaresizler medet ummaz. Allahsızlar dolayısıyla da cahiller medet umar. Zira düşününüz dünya üzerinde kim dertsizdir? Kimin tasası yoktur? Herkes kendince bir çileyle boğuşur ama gidip de kolay kolay kimse büyüye el uzatmaz. Çünkü işin günahı bir yana, kendisi için neyin iyi, neyin kötü olduğunu, neyin hayırlı, neyin hayırsız olduğunu kimse bilemez. Aczini bilmek erdemdir. Düşünün ki evlat sahibisiniz; evladınız incinsin, kırılın, canı yansın, üzülün ister misiniz? Biz bunu istemezken âlemin var edeni, varlık sebebimiz bunu niçin istesin? Niçin onun takdiriyle savaşa girilsin ve niçin o bizi darda koysun, zorda koysun? Allah'ın her yaptığında bir hikmet, bir güzellik vardır. Çirkinlik bizim ısrarlarımızda, isyanlarımızda. Israr ve isyan ancak felaket hazırlar.

Mübarek zâtların da sözlerinde hatta bakışlarında şüphesiz ki tesir var. Büyünün de gücü dikkate alınırsa büyücünün mübarekliğine mi kanaat getirmek gerekir, yoksa mübarek zâtlarda büyü etkisi mi aranır?

Mübareklikle nefsin endişeleri, hazları, ego tatmin arayışları bir arada yer almaz. Dolayısıyla her önümüze geleni mübarek diye nitelendiremeyiz. Kendisinden açığa çıkanlar ile nefse hizmet sunuluyorsa orada hayra âlet oluşu aramamalıyız. Gerçek bir mübarek, Allah için söyler, Allah için işler. Bu sebeple sözleri, bakışları tesirlidir ve böyle kişiler muhatabını isyan kanalizasyonuna düşmekten kurtarır, onlardan açığa çıkanlarla misk-i ambere çekiş yaşanır. Zira onlar ne şart altında olursa olsun, hayrı görmeyi öğretir. Allah'a teslim olup hayır duadan başkaldırmamayı telkin eder. Allah'ın takdirinin en doğrusu, en güzeli anlattığı gerçeğini onlar benimsetirler. Bu ise şahsiyetli bir duruş ile kendini bildirir. Tabii ki iyi için, doğru için, hakların korunması için mücadele verilir ancak işin içinde isyan varsa, hedefe ulaşmak için her yol mübah kılınmışsa, bu hâl teşvik görüyor ya da bu hâle göz yumuluyorsa, bir türlü "Hayır olandadır." denemiyorsa, insanlık şerefi nefsanîyete satılmayıp de ne yapılmıştır sizce? O hâlde büyücü, üfürükçü, hipnozcu vs. mübarek zât demek değildir.

Evet, her insan bir yere kadar saygıyı hak eder ve ortada bugün için yeteri kadar çözülememiş bir ilim olduğu da muhakkaktır ama ilmi bilmek, ilim sahibini mübarek kılmaz. Gerçek ilmin sahibi, Allah'ın takdirinin dışında bir şey olmayacağını bilendir ve Allah'a rağmen diyen bir anlayışın peşine düşmeyeceği gibi bir tarafı yaparken öteki tarafı yıkmak için mücadele gösterende Allah'ın ilmi yer almaz. Hazret-i Merkez ismiyle anılan Muslihiddin Efendi ile hocası Sümbül Sinan Hazretleri arasında geçen bir hadise vardır. Kısa nakledecek olursak: Hoca Sümbül Sinan Hazretleri; "Âlemi değiştirecek kudret sizde olsa ne yapardınız?" diye öğrencilerine sorar. Herkes farklı şeyler söylerken Muslihiddin Efendi; "Âlemin düzeninde bir hata yoktur efendim. Nasıl geldiyse öyle devam etmesini sağlardım." diye cevap verir. Böylece hocasının iltifatını kazanan Muslihiddin, Sümbül Sinan Hazretleri'nin halifesi olur ve o günden sonra kendisi her şeyi merkezinde bırakması dolayısıyla "Merkez Efendi" ismiyle anılır. Bu hadiseyi bilerek veya bilmeyerek Merkez Efendi Kabristanı'na varıp, kaşıkları ters çevirerek oraya buraya sokanlara, çul çaput bağlayanlara gülecek misiniz, kızacak mısınız, ne yapacaksınız?

Allah'ın isimleri olan Esmâü'l-Hüsnâ'yı belirli sayılarda tekrarlamak bir çeşit büyü demek midir?

El attığımız her değer, bizim ona yüklediğimiz anlama göre masumlaşır veya canavarlaşır. Şayet Esmâü'l-Hüsnâ'yı da tekrarlayarak nefsimizi tatmine, bunu yaparken de bir tarafı yapıp bir tarafı yıkmaya yol arıyorsak, bu sâfiyetimizi zedeleyip nefsimizi azdırmayı hedeflemek demektir. Bu yapılanın hayra âlet olduğunu iddia edemeyiz. Ancak öyle kelimeler vardır

ki bunları tekrar etmekle, bilincimizde uyuyan alanı uyandırırız. Buna isterseniz, kelimelerdeki titreşimin getirdiği enerjinin işi deyin, ister düşünce gücünün marifeti vs. deyin, bilinçte kapalı olan alan kendisini etkileyecek kelimeleri tekrarlamakla uyanır. Zira Esmâ'ül-Hüsna dediğimiz zaman bu kelimeler Allah'ın isimleridir. Allah'ın sözleridir. Başlangıçta bunları tekrarlamaktaki maksat her ne kadar nefsanî olursa olsun gitgide bu yapı değişir. Bilhassa Allah'ın isimlerindeki, sözlerindeki enerji tekrarlarana tekrarlarana bizi etkisi altına alır, uyandırır, açar ve bize insanlığımızı hatırlatır. Dolayısıyla kötünün içinde yer alıyorsak da kötüden sıyrılıp çıkmaya bize lutf edilen enerjinin gerçek hâliyle mülk âleminde zuhuruna vesile teşkil eder.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ
مَلِكِ النَّاسِ إِلَهِ النَّاسِ
مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ
الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي
صُدُورِ النَّاسِ مِنَ الْجِنَّةِ
وَالنَّاسِ

قَالَ

Nâs Sûresi

Yukarıda anlatılan hadisede teyze karakteri, ölmüş bir arkadaşından rüya yoluyla bir bilgi aldığını dile getirmekte. Bu olay üzerinden de konuya ilişkin nasıl bir değerlendirme yapılabilir?

Bu yapının da ilmî bir izahı elbet bulunabilir. Pek çok kişi için mübarekliğin işareti de kabul edilebilir. Ancak nefis hortlamışsa, hortlayan nefse hizmete sunuluyorsa orada mübareklik vs. barınmaz. Orada, hakikatin aksedeceği duru gönül de bulunmaz. Allah duymasını, görmesini bilen gönle, yarattığı her zerre-sinden konuştuğu gibi lutf ettikleriyle, bildirdikleriyle de seslenir. Yukarıda anlatılan hadisede de farz edelim ki dalavere yok ve ulvî bir sesleniş, üst bir maharet hatta belki üst bir ilim var. Mavi elbisenin oradan satın alınması kimin, ne işine yaradı? Yukarıda anlatılanlar üzerinden söyleyelim; bu iş en fazla Ayşe Hanım'a yaradı. Üfürüp püfürülen genç hanım, bir çeşit rüya vesilesiyle iltifat gördü. Bu rüya, rüyayı gören için, ne yapmaktasınız bir düşünün, demek olmasın sakın?

Yukarıda anlatılan hadisenin sonundaki ilginçlik;

Kuaför salonunda dinlediğim hadise yıllar içinde küçük küçük değişim göstermekteydi, aralıklarla da bu konu hep konuşuldu. Bugün varılan noktada Seher Hanım'ın evliliği kurtulmuştu. Yani görünüşte üfür püfür tükür işe yaramıştı ancak işe yararken yıkılıp dökülmedik kimse kalmadı. Seher Hanım'ın ailesine ait ne kadar olumsuz hadise varsa sağır sultanın bile dilindeydi. Tapındığı kocası, itibarı, imkânları vs. -hayat bu- indi, çıktı, tökezledi. O mukaddes yuvasından ise şu seslerin yükseldiğine istense kırk şahit bulunabilirdi: "Seni kim sardı benim başıma be adam? Miskinsin. İlgisizsin. Umursamazsın. Sosyal hiçbir yönün yok. Para desen o da yok. Ben olmasam... Bak falancanın kocasına..." Bu bağrışın yanı sıra Seher Hanım vaktiyle muradına ermek için kimi nasıl kullandıysa, kullanılanlar da gün olmuş onu, aynen öyle kullanmak için kendilerinde hak görmüşlerdi. Bu durum, kocası dışında Seher Hanım'ın son zamanlardaki en büyük derdiydi.

Ayşe Hanım deseniz, sözüm ona üfürük tükürükten fazlasıyla nasibini almışa benziyor ve ortalıklarda hiç gözüküyordu ama reklamın iyisi kötüsü olmaz derler, âdeta efsaneleşmişti. Aradan yıllar geçse de hangi diyarda, hangi mücadelelerin içindeydi bilinmez lakin ismi bir masal kahramanıymışçasına, hatta aşk sembolüymüşçesine ortalarda dolanıp durmaktaydı ve bu durum da Seher Hanım'ın canını sıkırmaya yetiyordu. Ne yapmalıydı acaba Seher Hanım? Yine üfürüp püfürüp tükürmeli miydi dersiniz? Yoksa Allah'ın takdiri dışında bir şey olmaz, deyip üfürükçülerden medet ummayı kesmeli, günahla, isyanla hatta şirkle kol kola gezmek yerine, olanın içinde hayrı görmeyi öğrenmeli miydi?

Kahramanlarımız için şüphesiz ki takdir buymuş, bu yaşandı. Ama birilerinin bir yerde sizin aleyhinize üfürüp püfürüp tükürdüğünü bilmek, çok da mutluluk verici bir durum olmasa gerek. Allah böyle bir hissi hiç birimize yaşatmasın. Bu hâllerden korunmanın yollarını ise hep bilelim. Peygamber Efendimiz bu konuda Felak ve Nas sûrelerini sık sık okumanın gerekliliğini işaret ediyor. Bizler de sık sık okumayı inşallah alışkanlık hâline getirelim ve şu niyazla bu bölümdeki yazımızı nihayete erdirelim:

"Cahiliz, nereden ne gelir bilmeyiz! Görünür, görünmez, bilinir, bilinmez her türlü kötülükten, fitneden, fesattan, hileden, hasetten, sihirden, büyüden, her türlü belâdan ancak Allah'a sığınırız. Sensin yaratan ya Rabbi, var eden Sensin. Sensin velim, Sensin vekilim. Koruyan ve koruyacak olan, zırhlandıran ve zırhlandıracak olan ancak Sensin. Beni, sevdiğlerimi Peygamberimin aşkına, sevdiğlerinin aşkına arındır, koru, zırhlandır. Felak ve Nas sûreleri başta olmak üzere cümle âyetlerinle kuşat, kötülükleri üzerimize değdirme, defet. Var olan kötülükleri, her türlü belâyı tesirsiz et yâ Rabbi. Senin gücün her şeye yeter. Âmin."

Bir Sesin Seyri

Doç. Dr. Cenk GÜRAY*

Vahdet'in Sırrının Sadâsı - Tanbur ve Ney

Sözlük anlamı olarak Allah'ın birliğini işaret eden "Vahdet" kavramı ruhun ölümsüz, dolayısıyla ilâhî olması görüşüne dayanarak Allah ile insan arasındaki ilişkinin mâhiyetini tanımlayabilmektedir. Bu kavrama göre evrendeki her nesne yüce Yaradan'ın sonsuz bilgisinden (İlm-i Ezeli) oluşmaktadır, yani her nesnenin esası birdir ve bu birlik Allah'ın birliğidir. İnsanın içindeki ölümsüz, ilâhî mânâyı keşfedebilmesinin sırrı ise Cenâb-ı Hakk'ın "Alim" sıfatına işaret etmektedir.

Vahdet kavramına göre her insanda yüce Yaradan'dan bir öz bulunmakta ve kul; olgunlaşarak, yani Hakk'a vuslat ederek önce Rabbini sonra kendini bulmaktadır. Anadolu'daki tüm tarihsel inanç sistemleri "müsikîyi", "kendi benliğini bilerek" Allah'a yaklaşmanın en önemli yolu olarak belirtmişlerdir. Çalgılar ise âdeta bu yola dâir rotayı insanlara tarif eden kılavuzlar olarak betimlenmişlerdir. Osmanlı müzik tarihine dâir en eski yazılı ve görsel belgelerden itibaren birliktelik ve âhengin önemli araçlarından olarak tanımlanan tanbur ve ney, enstrümanlara atfedilen bu işlevin en önemli temsilcileri arasındadır. Dîvan Şiirimizin önemli ismi Şeyh Gâlib de bu birlik-teliğe, aynı perdenin iki farklı oktavlardaki hâlini işaret ederek sonsuz varlığın sonlu varlıklardaki yansımalarını gösteren yegâh ve nevâ perdeleri aracılığıyla gönderme yapmıştır.

*Açmış cemî-i perdeyi mutlak yegâhdan
Tanbûra sor ki vahdet-i merd-i yegânedir.*

*Nevâ-yı aşk ile nây-ı gelûsu Mansûrun
Makâm-ı dâra münâsib terâneler söyler.*

Tabii ki Şeyh Gâlib, usta anlatımıyla bu iki kadim çalgıyı nevâ ve yegâh perdelerindeki kutsal sesler ile birleştirirken, bu birleşimi "Allah ile cemalet cemâle" olmanın en büyük temsilcilerinden bir olan Hallac-ı Mansur ve onun kişiliğiyle vücut bulan "Vahdet" kavramı ile âdeta hiç ayıramayacak gibi mühürlemiştir.

Bu anlamda, Dr. Murat Sâlim Tokaç'ın hem ney hem de tanbur sazındaki nâdir rastlanan ustalığı bizlere, sanatkârın kendi iç dünyasına doğru açılan yolun büyük bir tevâzu ile ilme ve sanata dolayısıyla uçsuz bucaksız

"vahdet" âlemine açılan yolu işaret etmesi çok çarpıcı bir şekilde gösterebilmektedir. Tokaç, binlerce yıllık bu yolculuğun, günümüzdeki mütevâzî kılavuzlardan biri olma işlevini tanburu ve neyi ile doğallıkla üstlenirken, bu manevî dünyaya hizmet etmenin yüksek sorumluluğunu büyük bir bilinçle taşımaktadır. Bu iki bölümlü çalışma da bu sorumluluğun en zarif belgelerinden biri olarak, şüphesiz ki müzik kültürümüzün gelecek kuşaklarına bırakılan önemli bir emanet olacaktır.

TANBUR FASLI

1. Uşşak Taksim
2. Uşşak Saz Semâisi Beste: Neyzen Aziz Dede (1840 ? - 1905)
3. Hüseyinî Taksim
4. Hüseyinî Saz Semâisi Beste: Lavtacı Andon (? - 1925)
5. Kerimoğlu Zeybeği Beste: Anonim
6. Şehnâz Taksim
7. Şehnâz Saz Semâisi Beste: Cinuçen Tanrıkörur (1938 - 2000)
8. Ferahfezâ Taksim
9. Ferahfezâ Saz Semâisi Beste: Udî Arşak Efendi (1880 - 1930)
10. Hicazkâr Taksim
11. Hicazkâr Saz Semâisi Beste: Cinuçen Tanrıkörur
12. Hicazkâr Sirto Beste: Kadı Fuat Efendi (1890 - 1920)

NEY FASLI

1. Büselik Taksim
2. Büselik Saz Semâisi Beste: Lâ Edrî (Bilinmiyor)
3. Muhayyer Taksim
4. Muhayyer Saz Semâisi Beste: Tanbûri Cemil Bey (1873 - 1916)
5. Muhayyer Türkü Güfte: Yunus Emre Beste: Anonim *Yar yüreğim yar gör ki neler var...*
6. Acemaşiran Taksim
7. Acemaşiran Saz Semâisi Beste: Cinuçen Tanrıkörur
8. Ferahfezâ Peşrev Beste: Tanbûri Cemil Bey
9. Zâvil Taksim

10. Zâvil Saz Semâisi Beste: Keçi Arif Ağa (1794 ? - 1843)
 11. Sabâ Taksim
 12. Sabâ Saz Semâisi Beste: Neyzen Aziz Dede
 13. Sabâ Zeybek Beste: Ali Fuat Aydın (1973)

TANBUR FASLI

1. UŞŞÂK TAKSİM

Murat Sâlim Tokaç'ın taksimlerinde yoğunlukla görülen iki özellik mevcuttur ki bu özellikler onun özgün müzik üslûbunun da çerçevesini çizmektedir. Bu özelliklerin ilki makamların temelini oluşturan perdelerin ve perdelelerin birbirlerine olan nazârî konumlarından ortaya çıkan aralıkların son derece yüksek bir hassâsiyet ile geleneğin ve kuramın gösterdiği mertebelere ustalıkla yerleştirilmiş olmasıdır. Tokaç'ı özgün kılan diğer özellik ise taksimlerinde geleneğin işaret ettiği perdeleri, aralık ve istikametleri kendi doğaçlama icra gücüyle birleştirerek zarif bir bestecilik anlayışını inşa edebilmesidir. Bu iki özellik, geçmişin köklerine dayalı bir zemine, günümüze ve geleceğe dâir tohumlar ekebilme fikrini Tokaç'ın icrâsında var etmekte, icrâyı geçmiş ile tutarlı son derece yaratıcı ve öğretici bir 'üretim serüveni' hâline sokmaktadır. Tabî ki tüm bu taksimler her zaman karar perdelerinin binlerce senelik nidâlarında nihâyete ermektedir ki bu da 'vahdet'e dâir zarif ve güçlü bir hatırlayıştır, zîra "...Nereye dönerseniz dönün Allah'ın yüzü işte oradadır..." (Bakara Süresi, 115).

2. UŞŞÂK SAZ SEMÂİSİ

Beste: NEYZEN AZİZ DEDE (1840 ? - 1905)

XVII. yüzyıl ve öncesinde Dügâh makamı olarak bilinen Uşşâk makamı Anadolu'daki ses dünyasını en güzel betimleyen makam yapılarından biridir. XIX. yüzyılın en kudretli neyzenlerinden biri olarak bilinen Aziz Dede aynı zamanda Üsküdar, Galata ve Bahariye gibi üç ana Mevlevî tekkesinde neyzenbaşılık görevini yürütmüş olması sebebiyle, Osmanlı'nın son dönemine kadar gelen önemli bir mâneviyat mirasının da temsilcisidir. Uşşâk Saz Semâisi ise dönemin müzik anlayışını ve dinî mûsikî geleneğin ruhsal derinliğini en başarılı şekilde yansıtan eserlerden biridir.

3. HÜSEYNÎ TAKSİM

Geçmiş XIV. yüzyıla kadar giden Hüseyinî makamı, sonrasında Türk Müziği'nin ana karakterini oluşturan pek çok makama da kaynaklık etmiş, hem kentli hem de kırsal geleneklerde yoğunlukla kullanılmış bir yapıdır. Hüseyinî makamındaki taksiminde Tokaç, Anadolu'nun hem kentli hem de yöresel müzik geleneklerine vukûfiyetini sergilemektedir.

4. HÜSEYNÎ SAZ SEMÂİSİ

Beste: LAVTACI ANDON (? - 1925)

Hüseyinî makamının dünyasını ustalıkla yansıtan bu saz semâisi İstanbul'un çok kültürlü yapısı içinde muh-

telif kentli ve kırsal geleneklerini barındıran müzik dünyasını detaylı bir biçimde yansıtabilmektedir. Kardeşleri Hristo, Civan ve Üstat Vasilaki ile birlikte XIX. yüzyıl İstanbul Müziği'nin en önemli renklerinden birini bize yansıtan Lavtacı Andon'un ismini, sesini ve müziğini günümüze en güçlü şekilde buradaki naif Hüseyinî Saz Semâisi taşıyabilmektedir.

Lavtacı ve Udi Andon, Civan Ağa ve Lavtacı Hristo'nun ağabeyidir. Kardeşleri ile birlikte artık kaybolmuş bir gelenek olan 'kabasaz' takımlarının aranan icracıları oldular. Özellikle köçekçeleri icra etmek için kurulan 'kabasaz' takımlarında lavta, ritmik hareketlerle kemençeye eşlik etme görevini benimsemişti. Andon ve kardeşleri bu eserleri çalmakta kullanılan mızrap tekniklerini yakın dostları Kemençeci Vasil aracılığıyla Tanburî Cemil Bey'e intikal ettirmişlerdi. Üç kardeş de Vasil'in yardımlarına rağmen son yıllarını yoksulluk içinde geçirmiş, kendileriyle beraber İstanbul'un müzik geleneklerinin bir kısmını da gaibe taşımışlardır.

5. KERİMOĞLU ZEYBEĞİ

Beste: ANONİM

Aydın ilinin bilinen zeybek havası, geleneğin ihtişamını ve inceliklerini bir arada sunabilme gücüne sahiptir. Zeybek ezgilerinin kendine has ezgisel, ritmik kalıpları ile tavır özelliklerinin tanbur icrâsına katılması ise Murat Sâlim Tokaç'ın araştırmacı ve çalışkan kimyasının müzik kültürümüze yaptığı önemli bir katkı olarak anılmalıdır.

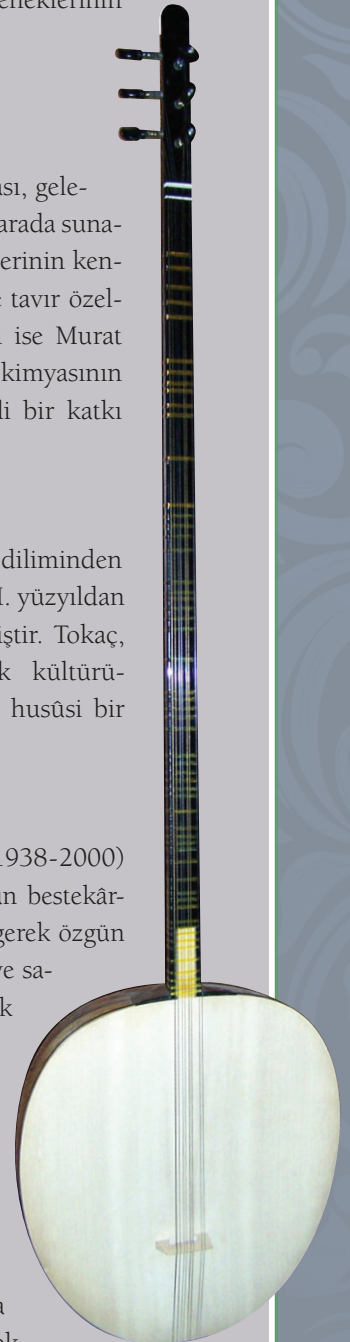
6. ŞEHNÂZ TAKSİM

Neredeyse bin yıllık bir zaman diliminden bize seslenen Şehnâz makamı, XVIII. yüzyıldan bu yana çok az değişiklik ile gelmiştir. Tokaç, taksiminde makamın eski müzik kültürüne dâir taşıdığı perde özelliklerine husûsi bir önem atfetmektedir.

7. ŞEHNÂZ SAZ SEMÂİSİ

Beste: CİNUÇENTANRIKORUR (1938-2000)

20. yüzyılın tartışmasız en özgün bestekârlarından olan Merhum Tanrıkorur, gerek özgün ud icrâsı gerekse de güçlü bir ifadeye sahip tasvirî besteleri ile Osmanlı müzik mirasını günümüze taşıyabilme ayrıcalığına sahip olmuş bir kıymettir. Bir fikir adamı olarak da müzik kültürümüzün kimliğine ve köklerine dâir çok önemli fikirleri -pek çok zaman yalnız kalma paçasına- cesurca ifade eden Cınuçen Tanrıkorur; Murat Sâlim Tokaç'a da pek çok sesi ve nefesi hâtra ederek,

Şehnâz makamındaki nidâlarını Tokaç'ın bugüne taşınmasına aracılık etmiştir.

8. FERAHFEZÂ TAKSİM

III. Selim döneminin “mümtaz” bestekârlarından Seyyid Ahmed Ağa (1728-1794) tarafından terkip edilmiş Ferahfezâ makamı, İsmâil Dede Efendi tarafından işlenerek, zenginleştirilmiştir. Makam, geniş ses sahası ve perde çeşitliliğine ek olarak mümkün kıldığı geçkiler açısından Tokaç gibi usta bir “taksim bestekârna” önemli üretim alanları var etmiştir.

9. FERAHFEZÂ SAZ SEMÂİSİ

Beste: UDİ ARŞAK EFENDİ (1880 - 1930)

Tatyos Efendi ile Kırkor Çulhayan'ın öğrencisi, İstanbul'un çalgılı kahvelerindeki ud icraları, müzik dükkânında sattığı nota ve çalgılar ile dönem İstanbul'unun çok bilinen bir sîması olan Udi Arşak Efendi, Nubar Tekyay ile Piyanist Valentin'in de babasıdır. Bestelediği içli saz semâisi de dönemin İstanbul müzik hayatından çok özel bir kesiti günümüze taşımaktadır.

10. HİCAZKÂR TAKSİM

Hicazkâr makamının pek çok ses, duygu ve renkten oluşan dünyasını Tokaç, kendi hayal dünyasından geçirerek yansıtıyor.

11. HİCAZKÂR SAZ SEMÂİSİ

Beste: CİNUÇEN TANRIKORUR

Tanrıkorur'un en latif eserlerinden biri olan Hicazkâr Saz Semâisi, makamın geniş imkânlarını bir bestekârlık ustalığı ile birleştirip, Tokaç'ın mızrabından bizi esrarlı ve elem dolu bir öyküye davet ediyor.

12. HİCAZKÂR SİRTO

Beste: KADI FUAT EFENDİ (1890 - 1920)

Tanburî Cemil Bey'in en fedâkâr ve cefâkâr öğrencisi olan ve ona yaklaşan icra seviyesinden dolayı “Fenâfi'l Cemil” (Cemil'e en yakın) olarak anılan Kadı Fuat Efendi'nin Zeytinburnu sokaklarındaki gölgesinin sindiği eski bir Rum sirtosu, Tokaç'ın tanburunda coşkulu bir hayal gibi canlanıyor.

NEY FASLI

1. BÜSELİK TAKSİM

Murat Sâlim Tokaç'ın neyde önümüze açtığı ses dünyası, tanburda açtığı dünyayı -Vahdet'in gerekliliği doğrultusunda- tamamlar gibidir. Her iki çalgıdaki üslubu da geleneğe güçlü bir şekilde dayanırken, tanburda enstrümana kattığı

yeni imkânlar ile önümüze açtığı serüvenler, neyde yerini tarihin yapraklarında kaybolmuş “eski müsikimizin” inceliklerinin hatırlanıp tekrar keşfedilmesindeki şevk ve heyecanla birleşerek “eski müziği”, şimdide tekrar var etmektedir. En eski müziğin, aslında “en yeni müzik” olduğu fikrinden yola çıkarsak, Tokaç geleceğe de geçmişe de gitse, müziğimize sinmiş vahdet anlayışının gereği olarak, “ilâhî güzelliğe dâir benzer sırları” keşfetmektedir. Böylelikle hem enstrümanlara geçmişe ve geleceğe dâir çok önemli yol ve imkânlar sunmakta; hem de ruhlara “kemâlâta doğru yolculuklarında” sami mi bir yoldaş olmaktadır.

Karl Signell'in armağanı olan “kadım” bir Şah Ney ile yapılmış bu taksim, eski müziğin geniş zaman algısını, incelikli makam duyusunu önümüze, “benliğimizi” görebileceğimiz bir ayna gibi yerleştirmektedir.

Muhabbet çerâğın yakan Ali'dir

Âşığım didâre pervâne gibi.

Cümle vücûd içre bakan Ali'dir

Âşığım didâre pervâne gibi.

(Sefil Abdal)

2. BÜSELİK SAZ SEMÂİSİ

Beste: LÂ EDRÎ (BİLİNMIYOR)

Bestekârı belli olmayan ve 600 yıllık Büselik makamına dâir türlü unutulmuş sesi günümüze taşıyan bu eserin icrası, müzik kültürümüzü bugüne taşıyan cümle lâ edrî bestekâra ithaf edilmiştir.

3. MUHAYYER TAKSİM

Murat Sâlim Tokaç'ın ney taksimleri, ses organizasyonu olarak “sanatlı” olduğu kadar, perde taksîmâtı ve aralık bilgisi açısından da bir o kadar öğretici bir nitelik taşımaktadır. Neyin teknik olarak en büyük zorluklarından biri olarak gözüken “perdeleri ve aralıkları doğru seslendirebilme” olgusunu Tokaç, ustalığı ile, müsikimizin en önemli özelliklerinden biri olan perdelerin birbirlerine göreceli olarak konumları ve aralık esnekliği konularını, örnekleyebileceği bir imkâna dönüştürmüştür. Muhayyer Taksim bunun en güzel örneklerinden biri olarak takdim edilmiştir.

4. MUHAYYER SAZ SEMÂİSİ

Beste: TANBURÎ CEMİL BEY (1873 - 1916)

XV. yüzyıldan beri halkımızın hâfızasını süsleyen Muhayyer makamının Tanburî Cemil Bey'in mızrabından yansıyan kıvılcımını kendi rüzgârıyla yakmakta, aleve dönüştürmekte...

Zannetme ki ne güldür ne de lâle,
Âteş doludur tutma yanarsın
Karşında şu gülgün piyâle... (Ahmet Hâşim)

5. MUHAYYER TÜRKÜ

Güfte: YUNUS EMRE Beste: ANONİM
“YAR YÜREĞİM YAR GÖR Kİ NELER VAR...”

XIV. yüzyıl Hak âşığı ve mutasavvıfı Yunus'un gösterdiği menzil üzerine sonsuz bir yolculuk... İnsandan Allah'a, oradan tekrar insana... (Mîrac)

Anâsır gömleğini giymezden evvel
Âzâde başıma hünkâr idim ben.
Yemekten içmekten münezze (arınmış) iken
Nûr-ı necminde envâr (yıldız nurundan bir parça) idim ben.
Bir zaman gezdim sülb-i (öz) pederde
Germe (sıcak) uğradım cânâ yetiştim.
Bir zaman meksittim (dinlenme) mâderde
Vücut hâsıl edip cânâ yetiştim.
Erbâb-ı anâsırdan olundum tertib
Üstâdım Hüdâdır eyleyen terkîb.
Ben ona kul oldum o bana habîb (sevilen kimse, sevgili)
Bir mâh idim şekl-i insânâ yetiştim.
(Genç Osman'dan Ankara Dîvân'ı)

6. ACEMAŞİRAN TAKSİM

Avrupa müziği aralık ve dizilerine benzerliğinden, icrâsında maalesef gelenekten uzaklaşma ve “yabancılaşmaya” en fazla rastladığımız makamlardan biri olarak gözüken Acemaşîran makamına; Tokaç'tan, Gâzi Giray Han'dan (1554-1608) beri bize gelen mirasa yürekten bağlı, tüm tarihsel ayrıntıları gözlemlemeye müsâit örnek, incelikli ve ustalık yansıtan bir taksim...

7. ACEMAŞİRAN SAZ SEMÂİSİ

Beste: CİNÜÇEN TANRIKORUR

Tanrikorur'un Acemaşîran makamı üzerinde gelenekten geleceğe açtığı aydınlık yollar için âdeta bir işaret feneri teşkil eden icra...

8. FERAHFEZÂ PEŞREV

Beste: TANBURÎ CEMİL BEY

Müzik tarihimizin tartışmasız en önemli mihenk taşlarından olan Murat Sâlim Tokaç'ın, müzik algısının arka planındaki temel figürlerden biri olan Tanburî Cemil Bey'in zerâfet dolu peşrevine dâir; “sanat” denilen olgunun ancak ve ancak şimdiki zamana sinmiş bir izdüşüm ile mümkün olabileceğini ve bu mânâda her büyük sanat eserinin “aslında her dâim” güncel olduğunu bize hissettiren “usta işi” ve “gerçek” bir yorum.

9. ZÂVİL TAKSİM

Günümüzde Halk Müziği geleneği ve birkaç beste dışında zorlukla duyduğumuz Zâvil makamının özel, karmaşık ve latif dünyasını Tokaç'ın nefesi bize hatırlatıyor.

10. ZÂVİL SAZ SEMÂİSİ

Beste: KEÇİ ÂRİF AĞA (1794 ? - 1843)

III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinin Enderûn'dan yetişen bu değerli tanburî ve bestekârı, aynı zamanda Dilküşâ ve Şevkâver makamlarının da mücidi olarak bilinir. Yine III. Selim'in çabasıyla canlanan Zâvil makamındaki bu saz semâisi, maalesef zerâfeti zulümle karşılık bulmuş bu bestekâr padişaha da bir ağıttır.

11. SABÂ TAKSİM

Neyin sadâsına belki de en fazla yakışan makam olan Sabâ, Tokaç'ın makamın zorlu perde taksîmâtı içinden “eski zaman ses ve silüetlerini” çıkaran sabırlı, dengeli, mücevher inceliğinde keşifleri var eden bir taksim yapılandırıyor. Birlikte hatırlayabilmek adına...

12. SABÂ SAZ SEMÂİSİ

Beste: NEYZEN AZİZ DEDE

Belki de vahdet sırrını en fazla âşikâr eden makam olan Sabâ içinden keşfettiği sırları Aziz Dede Üstat, âdeta Tokaç'a fısıldıyor:

Harîr-i şûleye tebdil idüp libâs-ı teni
Fenâda anladı zevk-i hulûd pervâne.
(Şeyh Gâlib, 1757-1798)

13. SABÂ ZEYBEK

Beste: ALİ FUAT AYDIN (1973)

Zeybek ezgilerinin ustası, emekçisi, seveni, çocukluğundaki özlediği düğünleri ancak aklındaki ezgilerle bulabilen düş avcısı Ali Fuat Aydın'ın kendi geçmişine dâir yolculuğu, bu noktada Tokaç'ın yolculuğu ile keşif, incelikli bir durak oluşturuyor. Eserde; hem Ali Fuat Aydın'ın Ege müziğine dâir hâkimiyetinin hem de Tokaç'ın “ney” gibi Ege yerel müziklerinin icrâsında seyrek kullanılan bir enstrümanı böylesine kişilikli bir biçimde bu müziğe yansıtabilme ustalığının izdüşümlerini keşfetmek mümkün. Anadolu'nun müzik mirasının bütününe feryadında “Vahdet”i duyumsayabiliyor olmanın açık bir örneği...

KAYNAKÇA

- Güray, C. (2012). *Anadolu'da İnanç ve Müzik İlişkisinin Semah ve Semâ Kavramları Çerçevesinde İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk Din Müsîkîsi Anabilim Dalı. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kutluğ Y. F.(2000). *Türk Müsîkisinde Makamlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Özalp N. (2000). *Türk Müsîkîsi Tarihi*, MEB Yayınları, Ankara.
- Güray C. (2012). *Bin Yılın Mirası-Makamı Var Eden Döngü*: Edvar Geleneği, Pan Yayıncılık, İstanbul.

Abdülkâdir Belhî (K.S.)

Flâl Tercemesi

Yazan: Abdülbâki GÖLPINARLI
Çeviri: Yusuf ÖZTÜRK (2015)

1255 hicrîde (1839) Belh'in Kunduz şehri mülhakâtından Hangâh'da doğmuştur. Babası Hangâhlı Seyyid Şeyh Süleyman Hüseyinî'dir. Eserlerinin birçoğunun sonunda kendisini "Esseyyid Abdülkâdir bin Es Seyyid Süleyman el Hüseyinî El Belhi El Kunduzî El Hangâhî İbn Es Seyyid İbrahim İbn Es Seyyid Baba ibn Es Seyyid İbrahim ibn Es Seyyid Mâruf ibn Es Seyyid Tursun el Bakî ibn Es Seyyid Gulâmundin ibn Es Seyyid Nâsuriddin ibn Es Seyyid Cemâleddin Ve hâzâ bihî kudvetü'l-ârifin Es Seyyid Burhâneddin Kılıç Vehüve ibn Es Seyyid Kemâleddin kaddesallahu esrârahum." diye takdim etmektedir. (Künüzül Ârifin, El Yazması,

Torununda) "Yenâbiu'l-Hikem" de

bir münasebetle Hüseyinî olduğunu neşren tanzih ve ailesi

hakkında epeyce mâ-

lumat verip babasının

Hangâh köylerinden

Çallı Seyyid İbrahim'in

oğlu olduğunu ve bu

zâtın Seyyid-i Padişah

Hâce, Seyyid Muham-

med ve Seyyid Süleyman

adlı üç oğlu olduğunu,

Buhara'da tahsil ettik-

lerini, feyizlerinin Hin-

distan'dan olduğunu,

Buhara, Belh ve

Berhşan'da şö-

hret kazandıklar-

ını, Katağan

ve Berhşan

ahalisinin

umumi-

yetleba-

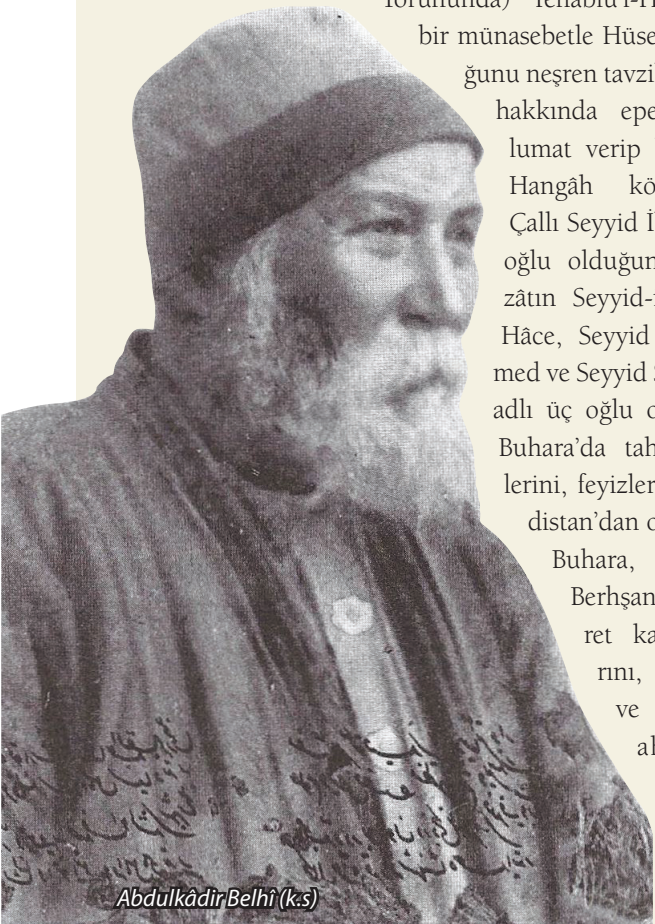
basına

m e n -

sup olduklarını nazmen tasrih eder ve Seyyid Kemâleddin'e ve Seyyid Kemâleddin'den Peygambere kadar atalarını birer birer sayar. Seyyid Kemâleddin'den itibaren ecdâdı şunlardır: Seyyid Celâleddin Şah Hasan, Şah Hüseyin, Muhammed, Ahmed, Abdullah, Abdullah Mufaddal, Abîdullah, Tâlip, Ahmed Arc, Ahmed, Mûsa el Müberka', İmam Muhammed el Takî, İmam Ali Er Rıza, İmam Mûsa el Kâzım, İmam Câfer es Sâdık, İmam Muhammed el Bakır, İmam Ali Zeynülâbidin, İmam Hüseyin bin Ali, İmam Ali bin Ebi Tâlip.

Yine bu kitapta Seyyid Kemâleddin'in Belh Emîri'nin kızını aldığını ve Burhâneddin Kılıç'ın bu az mevâcibde doğduğunu ve emîrin bilâveled vefatından sonra bir müddet imâmette bulunduğunu, sonra Şeyh Muslihiddin Hâcendî adlı bir zâta intisap edince imâreti terk ettiğini yazar. Ve kendisine kötülük edenlerin yahut etmeye çalışanların mutlaka bir belaya uğradığı münasebetle "kılıç" lakabıyla anıldığını söyler.

Seyyid Süleyman Belhî 1272 hicrîde (1855) memleketindeki şöhretinden çekinerek aile ve dervişleriyle hicret etmiş ve İran, Bağdad yoluyla Meşhed, Kербela, Nefes ve Samarra'da imamları ziyaret ederek Anadolu'ya geçmiş, 1276 hicrîde (1859) Konya'ya gelmiştir. Seyyid Abdülkâdir, Konya'da Şeyh-i Ekber Muhyiddin Arabî'nin eserlerini istinsah ile vakit geçirmiş ve 1280 hicrîde (1873) babasıyla Bursa'ya gelmiştir. Sultan Abdülaziz, Seyyid Süleyman Belhî'nin şöhretini duyup İstanbul'a davet etmiş, Seyyid Süleyman da bu davete icâbetle aynı sene içinde İstanbul'a gelerek aylığı padişah tarafından verilmek üzere kiralanmış, Sülûklü'deki bir konağa misafir olmuştur. Bir müddet bu konakta, bir müddet de Üsküdar'da oturmuş, nihayet 1284'te (1868) Eyüp Nişancı'sındaki Şeyh Murad Tekkesi şeyhi Feyzullah Efendi'nin vefatıyla inhilâl eden tekke şeyhliğine tayin edilmiş ve 1293 hicrîde (1877) vefat edip, tekke avlusuna gömülmüştür. Babasının vefatından sonra Seyyid Abdülkâdir şeyh olmuştur. Seyyid Abdülkâdir'in babası Nakşî şeyhlerindedir ve icâzeti de babasındandır.

Abdülkâdir Belhî (K.S.)

Fakat Abdülkâdir gibi babası da Ehl-i Beyte fevkalâde muhibdir. Bu hususta 1301'de İstanbul'da Ahter Matbaası'nda basılan "Yenâbiu'l-Mevedde" adlı kitabını tetkik kâfidir. Son zamanların en âlim ve en nüfuzlu bir sūfisi olan Seyyid Abdülkâdir, zâhiren Nakşî olmakla beraber hakikatte Hamzevî idi. İstanbul'a gelir gelmez, o zamanın Hamzevî-lerince kutup tanınan ve ihtisap ağası Hüseyin Bey ile Âdile Sultan'ın (.....lığndan) mütekâid olup Fatih'te boyacı kapısındaki konağında münzevî bir hâlde yaşayan Seyyid Bekir el Reşad Efendi'ye intisap etmiştir. Eserlerinde bazen:

Bâb beste râ eger sâzi keşad

Feth kereded der dilet ilm reşat

(Gülşen-i Esrâr)

Ez edeb râh-ı hüdâvendî keşad

Ez Edeb râ heyti an râh-ı Reşat

(Yenâbiu'l-Hikem)

Hüdâ beyn-i çeşm eger bâşed küşâde

Nebiz râh-ı cez râh-ı reşâde.

(Künüzü'l-ârifin)

gibi telmih ve ibhâm ile bazen de:

Hazret-i Seyyid Reşad'a bende olmuşlar bugün

Âlem-i mânâda anlar cân içinde cân olur.

gibi sarâhatle adımı anar.

Seyyid Bekir El Reşad 1292 hicrîde (1875) vefat edince Hamzevîler Seyyid Abdülkâdir'i muktedâ ve kutup tanımışlardır. O sıralarda "Nüriyye Melâmîliği" dediğimiz üçüncü devre melâmîliğini tesis eden Mısırlı Muhammed Nûru'l-Arab (1305-1887), adedleri pek az olmakla beraber mercû olan Hamzevîleri ve bilhassa bütün tarikat erbâbı tarafından tanınan ve pek büyük bir nüfuzu olan Seyyid Abdülkâdir'i de kendisine tâbi kılmak niyetiyle, İstanbul seyahatlerinin ikisinde de Seyyid Abdülkâdir'e gitmiş, görüşmüş fakat kendisine uydururamamıştır. Seyyid Abdülkâdir geniş ve derin irfanıyla bilhassa Mevlevîler üzerinde müessir olmuş ve bu yakınlarda vefat eden ve Mevlevîlerin bir kısmı tarafından kutup tanınan Ferruh Çelebi'yi, Bahariye Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede (1329-1910) ve diğer bazı Mevlevîleri müsâhabları arasına almıştı. Bektaşilerden Şâir İbrahim Mehrayî Baba (1338- 1919) da Seyyid Abdülkâdir'e kavuşanlardandı. Seyyid Abdülkâdir, kendisiyle görüşenlerin naklettikleri gibi fevkalâde mütevâzî ve kerîm, vasf edilemeyecek kadar ruh-âşinâ ve halim, son derece de şefik ve rahîm, sohbeti çok tatlı ve müessir bir merd-i hakîm olup mesleğini hakıyla temsil eylemiştir.

1341 Receb'inin yirmi birinci gecesi (1923) vefat edip dergâh avlusunda babasının yanına defin edilmiştir.

Eserleri:

Şems-i Rahşân: Mesnevî tarzında ve Farişî olup, 7777 beyittir.

Yenâbiu'l-Hikem: Bu da Farişî ve mesnevî tarzında olup, 11000 beyitten hâsıldır.

Künüzü'l-Ârifin: Farişî ve mesnevî tarzında olup, 0403 beyittir.

Gülşen-i Esrâr: Farişî ve mesnevî tarzındadır. 6876 beyittir.

Sünühât-ı İlahiyye (?): Farişî ve mesnevî tarzındadır. 2270 beyittir.

Esrâr-ı Tevhid: Farişî ve mesnevî tarzındadır. 232 beyittir.

Farsça, Türkçe, Çağatayca ve mülemmâ olarak yazdığı gazeller bir küçük divan teşkil etmiştir. Gazellerinde "Kadir Hikmet, Kadir Belhî, Belhî" mahlâslarını kullanmıştır. Esrâr-ı Tevhid, 1325'te İstanbul'da Ahmet Sâki Bey Matbaası'nda, kardeşi şâir Burhâneddin Belhî'nin oğlu Ali Seyfullah tarafından bastırıldığı gibi Selanik Valisi Muhammed Nâzım Paşa tarafından da ve aynı vezinle Türkçe'ye çevrilmiş ve 1331'de metniyle tercümesi bir arada olarak Şems Matbaası'nda basılmıştır. Diğer eserleri gayr-ı matbûdur. Şiirleri, umûmiyetle tasavvufî, hakîmâne ve didaktik mâhiyettedir. O da diğer sūfî şâirleri gibi şiiri ancak bir vasıta olarak kullanmış, bediî istiârelere ehemmiyet vermemiş, hatta bazen kafiyye bile aldırış etmemiştir. Böyle olmakla beraber ilminin kuvveti ve benimsediği meslekteki rûsûhu dolayısıyla muknî, mantığı kuvvetli, ifadesi sade, selîstir. 1292'den vefatına kadar tam kırk dokuz yıl mensupları ve hatta mensup olmayanlar tarafından bile kutup tanınan ve nüfuzu bir an bile eksik olmayan bir zâta, son zamanın en âlim ve kudretli sūfisi demekte zerre kadar tereddüt edilmez. Türkçe şiirlerine numûne olarak ikisini derc ediyoruz:

Hâk-i dilde kim bulursa âlem içre şâhiddir

Feyz-i haktan kangân âdeminin yüzü çün mâhdır.

Bu fenâ fillâhtır her kim üzün ifnâ eylese

Ol Hüdâdan bil anga ihsân bekâbillâhtır.

Terk-i tecrîd bulgan âdemini bil kâmil imiş

Terk-i tecrîd bulgan âdem bende-i dergâhtır.

Âlem cân içre tayrân eylegen âşıklarının

Maksad-ı aksâsı bulgan bil cemâlullâhtır.

Levh-i dilden kâdir-i hikmet oku sırrın ayân

Levh-i dilden sır okugan merd-i ehlullâhtır.

***

Vücûdun anla ey insan ki hak senden ayân oldu

Heme esrâr-ı pinhâni yüzünden bil beyân oldu.

Vücûdun istivâsından heme âfâkı seyreyle

Heme âfâkı enfüste çü zerre der nihân oldu.

Vücûdun kulle-i ankâ-yı esrâr-ı Hüdâdır bil

Vücûdun kullesi içreki ol ankâ nişân oldu.

Vücûdun zübde-i ekvân olupdur Kadir-i Belhî

Vücûdun sırrını bildin Hüdâ sırrı ayân oldu.

Kendi eserleri:

Melâmîlik ve Melâmîler

Yenâbiu'l-Mevedde

Sema ve Semah'ın XIII. Yüzyıl Öncesi Temelleri

Doç. Dr. Cenk Güray*

İslâm Dönemi İnanç ve Müzik İlişisine Dâir Düşünce ve Uygulamalar: Kafkas ve Kuzeydoğu Coğrafyası Temelli Düşünce ve Uygulamalar¹

Kuzey ve Kuzeydoğu coğrafyaları incelendiği zaman, buradaki inanç sistemlerinin her dönem Anadolu'yu etkilediği göze çarpmaktadır. Bu bölgelerde özellikle Şamanizm kökenli inanç sistemlerine dâir izler İslâm döneminde de ya oldukları gibi ya da değişik simgelere dönüşerek anlamlarını devam ettirmişlerdir. Özellikle Türk gruplarının arasında gerek İslâm'ı kabul etmiş gerekse de eski inançlarını devam ettirmiş olanlar, bağdaştırmacı bir anlayışla eski inançlarına dâir sembelleri yaşadıkları zamana taşımışlardır. Müziğe dâir sembeller ise bu aktarım içinde önemli bir pay sahibidir.

XI. yüzyıl düşünürü Ahmet Yesevî (1093-1166) Şaman inancının müzik ve edebiyata dâir yansımalarının İslâm inancına aktarılması adına önemli bir figür olarak görülebilir. Ahmet Yesevî'nin geliştirdiği yeni âyin sisteminde müzik ve söz çok önemli bir rol oynamaktadır. Günümüz Kırgızistan ve Özbekistan toprakları içinde yaşayan ve Yesevîliğin günümüzdeki takipçileri olarak görülebilecek olan Laçiler'in geleneklerinde bu aktarımın yansımaları görülebilmektedir.² Laçiler zikirlerini "dutar" adlı bağlama tipli çalgı eşliğinde gerçekleştirmekte ve kökeni Ahmet Yesevî'ye dayanan tasavvufî şiirler olarak adlandırılabilen olan "Hikmetler"i bu çalgı eşliğinde icra etmektedirler.³ Bu olgu, Anadolu'ya ve eski Türk geleneklerine dek uzanan ozanlık geleneğinin İslâm anlayışı içinde tekrar yapılanmasını örneklemektedir.

1946 yılında Güney Sibiry'a'da 67 yaşındaki bir Altay şamanı ile görüşen Popotov, şaman davullarıyla ilgili ilginç gözlemlerde bulunmuştur.⁴ Roman Kaidarakov isimindeki şaman, davulundaki "yay kirişi" adındaki beyaz

çizginin, ruhlara uçarken ona yolunu gösterdiğini anlatırken, siyah şeritlerin de yağmur çağırma için gerekli bulutu temsil ettiğini söylemiştir. Davulun üzerinde bulunan Orion takımyıldızının bir temsili, şamanın hem yerde hem gökte yolunu bulmasını sağlarken, kuş, kız ve oğlan tasvirleri de uçuş ve trans sırasında ona yardımcı oluyordu.

Şamanın tedavi edeceği hastalığın köklerini bulmak için ziyaret etmek zorunda olduğu "huş" ağacının bir resmi de davulun üzerinde bulunmaktadır. Güneş ve ay tasvirleri ise yükseldiğinde şamanın yolunu aydınlatabilmesi için davula konulmuştur. "Yedi mavi kurt" tasviri kurtların yağmasından sürüleri korurken, "dokuz kara köpek" de ruhları hastalardan uzaklaştırmak için kullanılıyordu. Bir yılan, bir kertenkele ve bir toprak solucanı tasvirlerinin kadın hastalıklarının tedavisinde kullanıldığı düşünülürken, kurbağa tasvirinin ise zührevî hastalıkların tedavisinde kullanıldığı düşünülmektedir. Bu ve benzeri bulguların ışığı altında; günümüz Anadolu'sunda gerek halk danslarında gerekse de "nevruz" törenleri gibi dinî içerik taşıyan geleneksel bayramlarda rastlanan davul kullanımına dâir pek çok uygulamanın, şaman inancı kökenli olduğu da akla gelebilmektedir.

Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü üzere, Türklerin İslâm anlayışını etkilediğine dâir bulguların daha önce tartışıldığı "şamanlık" olgusu, özellikle müzikal sembellerin kullanımı açısından İslâmiyet sonrası dönemde de bu etkisini sürdürmüş, değişik coğrafyaların kültürel izlerini Anadolu'ya taşımıştır.

Dipnotlar

1 Ayrıntılı tartışmalar için bkz. Güray, *Bin Yılın Mirası: Makamı Var Eden Dönü, Edvar Geleneği*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 48-50.

2 Ali Yaman, *Allahçılar: Orta Asya'da Yesevîlik, Kızılbaş Türkler, Laçilik*, Nokta Yayınları, İstanbul 2006, s. 121.

3 Yaman, a.g.e., s.121.

4 Julian Baldick, *Hayvan ve Şaman: Orta Asya'nın Antik Dinleri*, Çev. Nevin Şahin, Adıyaman 2011, s. 96-97.

Aşk Söyletir...

Mustafa TATÇI*

Hak âşıkları eserlerinde, “Aşk olsun” ve “Aşk söyletir, dert ağlatır” gibi pek çok deyimler kazanmışlardır. Bunların tamamını değerlendirmek birkaç cilt kitap yazmayı gerektirecektir. Burada bir iki örnek vermekle yetinelim:

Meselâ, “Aşk demini oynamak” deyimi; ezel bezminde ruhların vahdet zevkini tattığı hâli ifade eder.

*Şükür bu deme geldik dostları bunda bulduk
Tuz ekmek bile yedik aşk demin oynar iken.*

“Aşktan bir elif okumak” mutlak zâtın birlik sırrını anlamaktır:

*Aşk eteğin tutmak gerek âkibetzevâl olmaya
Aşktan bir elif okuyan kimseden suâl olmaya.*

Aşkın “ulu hece” olması, elifin dört miktar okunması, dolayısıyla dört tevhid makamının yaşanması demektir:

*Dört kitabın ma'nisinin okudum tahsil kıldım
Aşka gelicek gördüm bir ulu heceymiş.*

“Aşk mezhebi” deyimi de Hak yolu anlamında söylenmiştir:

*Ey âşıkân ey âşıkân aşk mezhebi dindir bana
Gördü gözüm dost yüzünü yas kamu düğündür bana.*

Yunus’un aşk ve muhabbetullah konusunda “aşkın imâmeti” ve “gönlün cemâat olması” gibi kullandığı öyle deyimler vardır ki bunlar tek kelimeyle muhteşemdir:

*Aşk imândır bize gönül cemâat
Kiblemiz dost yüzü dâimdir salât.*

Yine İslâm’ın mükemmel bir yorumu kabul edilebilecek “Din tamam olunca, muhabbet doğar.” telakkîsi de benzersizdir. Diyor ki Yunus:

*Kimsene dînine hilâf demeyiz
Din tamam olıcak doğar muhabbet.*

Diğer taraftan Yunus, “aşka bac vermek” şeklinde bir deyim daha kullanır. Bac ‘vergi’ demektir. Yunus, “Cübbe vü hırka taht u tâc bular verirler aşka bac.’ mısraında, makam âlâmetleri olan cübbe, hırka ve tâc gibi zahirî unsurların, yani dünyevî etiketlerimizin ve makamlarımızın aşk gelince terk edileceğini, kalmayacağını ifade etmek ister.

Dilimizde daha nice aşkla ilgili deyimler, ifadeler vardır ama hiç biri Hazret-i Mevlânâ’nın; “Hamdım piştim, yandım.” tarifi kadar derinlikli değildir.

Edebiyatımızda bir o kadar da aşksızların hâllerinden bahseden şâirlerimiz vardır. Aşksızların işi zordur. Onların kalpleri, kararmış sert karataş(granit) gibidir veya onlar hayvanlardan da aşağıdırlar. Yunus, âşıkların sözleri aşksızlara “kaya yankısı” gibi gelir, der:

*Aşksızlara benim sözüm benzer kaya yankısına
Bir zerre aşkı olmayan belli yabandadır.*

Yunus Emre Yorumları, İştin Ey Yârenler, Mustafa Tatçı, H Yayınları, 2014.

Yolcu, Zahirî ve Batınî Duraklarda Oyalanmamalı

Emrah ALTUNTECİM

İstanbul'dan Konya'ya devam eden yürüyüşümüzün on ikinci günündeyiz. 24 Ağustos... Bugün gün doğumundan itibaren 15.000'den fazla adım attık ve 15 km'lik bir yürüyüş için daha hazırlanıyoruz. Bursa'nın merkezinden anayola çıkmak bizi biraz sersemletti doğrusu. Amacımız bugünün sonunda köyüne varmak. Bir an önce bu hâlden kurtulmamız gerekiyor. Kalacak yerimiz her zaman ki gibi belli değil. Hava yavaş yavaş kararmaya başladı. Bu durumda gece yarısı köye varabiliriz... Birlikte ilâhiler okuyarak yürümeye devam ediyoruz:

*Canım kurban olsun senin yoluna,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed,
Şefâat eyle bu kemter kuluna,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed.*

Planımıza göre bu akşam pedometre cihazımız 30 bini geçmiş olacak. Yarın sabah uyanıp Kestel üzerinden Yenişehir'e doğru yürümeyi planlıyoruz.

***

İftar vakti yaklaşıyor. Kamyoncular yol kenarlarında kümelenmiş ezanın okunmasını bekliyorlar. Yanla-

rından geçerken onlara ilginç gelmiş olmalıyız ki uzun uzun bakıyorlar. Burnumuza buram buram kebab kokuları geliyor.

Şehir dışına doğru uzun bir yürüyüşe başlayalı henüz bir saat olmasına karşın yorgunuz. Bursa içinde arşınladığımız yollarda da enerji sarf ettik tabii ki. Ancak o anlarda hissetmemiş yorgunluğumuzu.

Hava serinlemeye başladı, adımlarımızı sıklaştırıyoruz. Sağ tarafımızda uzanan sıra dağların eteklerinde bir yerlerde Cumalıkızık köyü bulunmalı. Yol kenarında oturan bir kişi dikkatimizi çekiyor. Pejmurde simsiyah kıyafetler içinde, uzun saçlı ve sakallı bir adam olduğunu fark ediyoruz. Yaklaştıkça keskin bir koku burnumuza geliyor. Bu gariban adamcağz bir sokak adamı. Üzerindeki kıyafetler lime lime olmuş. Heykel gibi hareket etmeden öylece oturuyor yolun kenarında. Yanından usulca geçiyoruz... Sağ tarafta dağların yamacında yeşillikler arasında evler görünüyor.

Sağ tarafta bir ara yoldan içeri giriyoruz. Otobanın gürültüsü arkamızda kalıyor. Bir polis memuruna emin olmak için köyün yolunu soruyoruz. Ezan okunuyor... İnsanlar sıcakık yuvalarında iftar sofralarına kurulmuş

besbelli. Sokaklarda sessizlik hâkim. Biz de bir evin önünde alçak bir duvarın üzerine oturup, Bursa'dan aldığımız kuru incir ve fındıkları yiyoruz. Su içmek iyi geliyor... Fakat hava iyice kararmadan yola devam etmeliyiz. Yaklaşık beş kilometre daha yolumuz olduğunu tahmin ediyoruz. Yol kısa olsa da yukarı tırmanacağımız için biraz yorucu olacak. Bu yollarda bol miktarda çoban köpeği olduğunu tahmin ediyoruz.

***

Yürüdükçe köyün düşündüğümüzden daha uzaklarda olduğunu anladık. Tırmanışa başlayalı bir saati geçmişti ama zifiri karanlık içinde tek bir lamba, bir ev görünmüyordu. Kafa lambalarımızı en üst kademeye getirdik ve çantalarımızın arkasına da yanıp sönen kırmızı uyarı lambalarımızı taktık. Bu kıvrımlı rampalarda, araçlar tek tük olsa da âniden belirdiği için tek sıra hâlinde yürümeye dikkat etmeliyiz. Ceyda biraz gergin, karanlıkta yürümek onu tedirgin ediyor ve yoruyor. Bense bir yandan araçlara karşı tetikte olmaktan diğer yandan da köpeklere karşı etrafı gözlemekten dolayı gerginim. Ceyda'yı ve kendimi rahatlatmak için birkaç defa espiri yapacak oldum ama işe yaramadı. Ceyda'nın dudakları sürekli dua okumakla meşgul... Derken birkaç yüz metre ileride ışıklar görüyoruz. Bir lokanta olduğunu tahmin ederek adımlarımızı sıklaştırıyoruz ancak yemek yemek için değil. Yanlızca kendimizi biraz daha güvende hissetmek ve karanlıktan kurtulmak için. Belki birer fincan da çay içebiliriz. Hava yaz mevsiminde bile bu dağ yamaçlarında oldukça soğuk. Lokantanın önünden geçiyoruz ve köpekler bizi görüyor. Lokantaya uğrayamadan yürümeye devam ediyoruz. Takip edilmediğimizden emin olana kadar ilerliyoruz. Ancak arnavut kaldırımı taş parke yollara girdiğimizde köye vardığımızı hissederek rahatlıyoruz. Köpekler yine var fakat bir yerleşim merkezine varmak bizi rahatlatıyor. Sokaklarda henüz kimseye rastlamadık ama evlerin camlarından süzen ışıklar bile içimize sıcaklık vermeye yetiyor. Sokak aralarından akan derelerin şırlıtısı, gecenin sessizliğinde o kadar güzel ki... Ceyda ile bu zor geceyi atlamış olmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Bir anda tüm yorgunluğumuz kayboluyor. Neşe içinde "Mavi Boncuk" adı verilen pansiyonu arıyoruz.

Karanlık sokaklar arasında küçük bir tabela bize yol gösteriyor. Mavi Boncuk pansiyonunun büyük ahşap bahçe kapısından girip uzunca bir bahçede yürüyoruz. Bahçe bitiminde tarihî köy evleri ve genişçe bir avluda bulunan sedirli bir ahşap mekân ile karşılaşıyoruz. Burada misafirler oturmuş çay içip sohbet ediyorlar. Misafirler arasından bir hanımefendi ayağa kalkıp bize;

Bursa, Cumalıkızık Köyü

"Hoşgeldiniz Ceyda Hanım, Emrah Bey!" diyor. Bu pansiyonun sahibi ve işletmecisi Güner Hanım olmalı. İki genç delikanlı gelip çantalarımızı elimizden alıyor ve Güner Hanım ile sohbet ederek kalacağımız odaya çıkıyoruz. İki katlı ahşap ve taştan yapılmış eski ve tamamiyle orijinal köy evleri bunlar. Odalar küçük ama ferah, tavanlar yüksekçe ve içerisi tertemiz. Mis gibi yeni serilmiş yorgan kokusu odayı sarıyor. Henüz yaz mevsiminin sonuna yaklaşmamıza ve havalar sıcak olmasına karşın geceleri buraları soğuk oluyor ve insanlar yorgan altında uyuyorlar. Yorgun olduğumuzu bilen Güner Hanım birer fincan çay ve yanında bir sürü leziz yemek ikram ettikten sonra bizleri odamıza çıkartıyor. Serin ve sessiz bir odada yorganın altına gömülerek derin bir uykuya dalıyoruz.

13 GÜN; "TURAN RAMPASI"

PEDOMETRE: 340.760 ADIM (Adımlar zikir ve dua ile...)

"Allah'ım ümmetime erkenciliği mübarek kıl." Hz. Muhammed

Sabah biraz geç uyandık. Deliksiz uyumuşuz. Pencereden süzülen güneşin parlak huzmeleri, saatin dokuz civarlarında olduğunu ele veriyor. Uyandıktan sonra da hemen kalkmıyor, mekânın tadına varmak istercesine şekerleme yapıyoruz. Dün gecedan kalan sessizlik aynı şekilde devam ediyor. Oda küçük olmasına karşın oldukça havadar. Mis gibi kokan bol oksijenli dağ havası, ahşap geçmelerin arasından usulca odaya sızmış... Perdeyi aralayıp bahçeye bakıyoruz.

Buz gibi dağ suyuyla yüzümüzü yıkadıktan sonra Günay Hanım ile beraber kahvaltı ediyoruz. Belgesel ekibimizden Sedat Bey de sabah gelmiş, çayını yudumluyor. Gökhan Bey geçici olarak İstanbul'a dönmüş. Neşe içince ev yapımı reçel, tereyağı, kaymak, leziz bir zeytin, beyaz peynir ve sucuklu yumurta ile donatılmış

masaya oturuyoruz. Taze köy ekmeği yiyoruz. Bugün oruçlu değiliz. Çok uzun ve yorucu bir yolun başlangıcındayız ve enerji depolayıp çok kısa aralıklarla dinlenerek dağları arşınlayacağız.

Mavi Boncuk pansiyonunun bir de köpeği var, adı “Cesur”. O kadar afacan ki kahvaltı boyunca bahçede bulunan kedileri kovalayıp durdu. Güner Hanım ne kadar kızsın, ne kadar uyarırsa da fayda etmiyor, Cesur ortalığı epey karıştırıyor. Ancak bu, belgesel yönetmenimiz Sedat Bey’in oldukça hoşuna gidiyor. Hayvanları ve çocukları çok seven ve onların afacanlıkları ile neşe bulan bir insan ne de olsa... Güner Hanım bu köyün en eskilerinden olduğunu, büyük büyük babalarının yaklaşık 500 yıldır burada yaşadığını söylüyor...

Ayrıca bahçenin biraz yukarısında “Sal Dede” isimli bir evliyanın kabri bulunduğu ve bu bölgeyi her türlü tehlikeden koruduğundan bahsediyor. Ayrıca bazı komşuların, zaman zaman Sal Dede’nin, çok yakınında akan küçük dereye bazı sabahlar erken saatlerde elinde bir testi ile gelip su doldurduğundan bahsediyor. Sal Dede’nin rûhâniyeti sayesinde bölgede hırsızlık ve âsâyiş sorunu görülüyormuş.

Kahvaltıdan sonra Sal Dede’nin kabrini ziyaret et-

mek için Güner Hanım’ın yetiştirdiği domates, salatalık, biber ve kabak bostanlığının içinden yürüyerek ilerliyoruz. Kahvaltıda büyük bir zevkle yenilen sebze-lerin buradan günlük olarak toplandığını ve bu sebze-lerin tamamıyla doğal olduğunu söylüyor Güner Hanım. Bu arada Güner Hanım’ın arkadaşı ve köyün en yaşlılarından biri olan Fatma Teyze de geliyor ve bize katılıyor. Ceyda, Fatma Teyze ve Güner Hanım kol kola önde gidiyorlar, biz de Sedat Bey ile onları takip ediyoruz. Yemyeşil çayırar üzerinde beyaz mermerden yapılmış mütevâzı bir kabir karşımıza çıkıyor. Dua ediyoruz ve ardından çaylarımızı tamamlamak üzere bahçeye geri dönüyoruz. Pansiyon, bahçe, kahvaltı ettiğimiz masa, bostanlık ve Sal Dede’nin kabri arasında onar yirmişer metre ya var ya yok... Her şey iç içe. Ancak ağaçlar ve çiçekler o kadar sık ki her birini bir noktadan görmeniz imkânsız. Burası âdeta bir cennet parçası... “*Her sene Dede adına dua yaparız, pilav pişirir, mevlit okur ve adak adarız.*” diyor Fatma Teyze. “*Bir de Köy Mezarlığı’nın altında Ali Dede vardır.*” diye de ekliyor. Hep beraber dua ettikten sonra yeşillikler arasında yürümeye devam ettik.

***

Saatın ilerlediğini fark ediyoruz. Ancak kahvaltı sonrası hepimize bir uyku hâli hâkim oluyor. Bu huzurlu ortamın havasından olsa gerek gözlerimizi açmakta zorlanıyoruz. Bir saat sonra Mavi Boncuk’tan ayrılmaya karar vererek odamıza çekiliyoruz.

Kısa ancak derin bir uyku ardından, verdiğimiz kararın gerisinde kalacağımızı anladık. Odadaki eşyalarımızın da toparlanması zaman alıyor. Aşağıya inerken sabah kahvaltısını yeni yapmamıza rağmen acıktığımızı hissediyoruz. Ancak yemeğe kalırsak geç kalacağız ve bir sonraki durağımız olan Turan Köyü’nde kalacak yerimiz henüz belli değil. Buna rağmen Güner Hanım’ın karışık gözleme teklifine hayır diyemiyoruz. Bu bahçede on dakika fazla durmak bile bizim için çok büyük bir ikram gibi geliyor. Gözleme ve tazelenen çayların ardından, namazlarımızı eda ediyoruz. Ardından köyü gezmek için bahçeden dışarı çıkıyoruz.

***

Bu köy âdeta bir açık hava müzesi... Emrah tıpkı bir çocuk gibi neşeli, koşar adımlarla yürüyor sokaklarda...Cumalıkızık, 1920-1922 yılları arasında Yunan işgali sırasında yanmaktan kurtulmuş olan ve Osmanlı Dönemi kırsal mimarisinin önemli bir örneği olan nadir yerleşim birimlerinden biri...

Bursa, Cumalıkızık Köyü - Cin Aralığı, Cin Sokağı

Kiraz, ahududu ve yine kestane ağaçları arasında gizlenmiş bir Osmanlı köyü... Daracık sokaklar içinden köy meydanına iniyoruz. Köyün geleneksel ve tarihsal ürünleri köylü kadınların tezgâhlarında satışa sunulmuş. Ev baklavası, erişte, tarhana, reçel gibi ev ürünleri satılmakta... Köye has köy ekmeği ve cevizli ekmek de var.

Köyün en geniş yolları, yaya ve binek hayvanları ile at ve öküz arabalarının geçebileceği genişlikte yapılmış. Yerler, taş parke ya da diğer tâbirle yassı taş... Yassı taş döşemeli dar sokakların orta kısımları, yağışlı günlerde suyun akıp gitmesi için hafif çukur bir kanal hâline sokulmuş. Bu özellik köyün özgün yapısının bir parçası. Eğimli yüzey, saçaklardan gelen yağmur suyunu evlerin cephesinden uzaklaştırmanın yanı sıra, köyün en üst noktasında yer alan kaynaktan, suyun bilinçli bir şekilde dağıtımında da kullanılmakta. Bahçe sulamada kullanılan bu su düzeneği, köyün yaz aylarında serinlemesine de yardımcı olmakta.

Köyde iki kişinin yan yana yürümesinin mümkün olamayacağı darlıkta sokaklara da rastlıyoruz. Mesela "Cin Aralığı" adı verilen daracık sokak "dünyanın en dar sokağı" olma özelliği taşıyor. Tek sıra hâlinde ancak geçebiliyoruz.

***

Saat 14.00 oldu. Oysa ki sabah erken kalkıp yola çıkmak istiyorduk... Nimetler ve güzellikler arasında zamanımızın uçup gittiğini anladık. Aklıma Bursa'nın en tepesindeki saat kulesi geldi. Manevî mekânların sokak başı var olduğu bir tepenin başında bir saat kulesinin oluşu ve bu kulenin muhâtabı olan insanların, günlük koşuşturmacalar içinde ara sıra durup bu saate bakması mânîdar değil mi? Şimdi bu güzelim dağ köyünde kaldığımız her dakikanın, menzile varan yolda bir engel olabileceği endişesine kapılmıştık.

Gözlemeleri paketleyip çantamıza koyduk ve çaylarımızı da hızlıca tamamlayarak ayağa kalktık. Güner Hanım belli ki hüzünlenmişti. O bizi bir müşteri olarak değil, birer gönül dostu, birer evlat olarak misafir etmişti. Bunun için de herhangi bir şey istemediğini, Aşk Yolunda Adım Adım Seyahati'ne destek olarak kabul etmemizi rica etti. Mektup yazıldı, yolculuk mührü vuruldu ve altıncı gonca gülü de aldıktan sonra minnet ve şükran duyguları ile pansiyondan ayrıldık.

***

Cumalıkızık köyünden anayola inmemiz bir buçuk saat sürdü. Yokuş aşağı koşar adımlarla hızlı bir inişten sonra yeniden fabrikaların çokça bulunduğu bir bölge-

Bursa, Cumalıkızık Köyü -Kestel Kalesi

de yürümeye başladık. Yer yer tretuvarlardan, yer yer de yol kenarındaki uygun yerlerden ilerleyerek Kestel'e vardık. Cumalıkızık'tan ayrıldığımızda hava bulutluydu. Yağmurluklarımızı almak için büyük valizimizi, Sedat Bey'den rica ettik. Havanın kapalı oluşu aslında bizi oldukça rahatlatmıştı. Hava sıcaklığı 5-6 derece kadar düştüğü için daha az terledik. Kestel'e kadar mineral ve su kaybı yaşamadık.

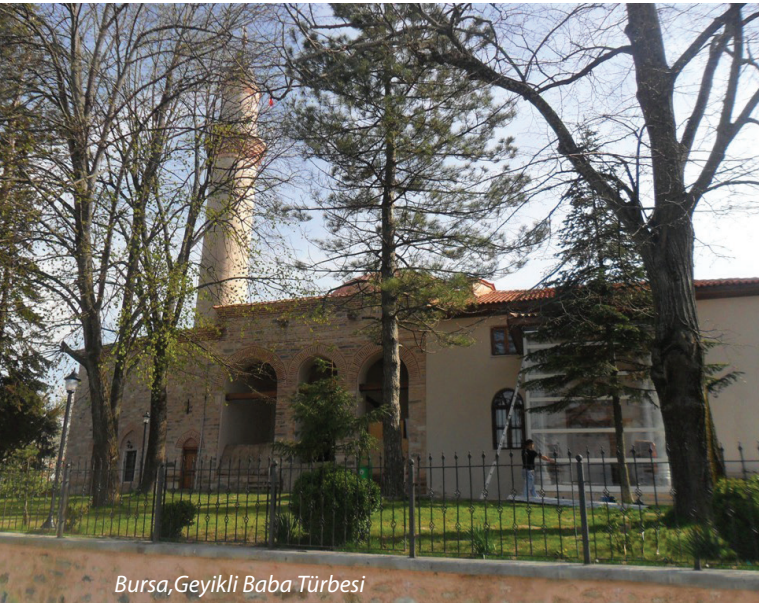
Meşhur Anadolu evliyâlarından Geyikli Baba'nın yaşanmış olduğu Kestel bölgesinden Yenişehir'e doğru uzanan yoldan yürürken birkaç defa karşımıza çıkan çoban ve bekçi köpekleri, bizi tempolu ve el ele bir yürüyüşe sevk etti.

Kestel Kalesi bir tepenin üzerinde yükseliyordu. Bir benzincide durup ihtiyaç molası verdik. Bir Kestelli'den ilçe hakkında ön bilgi aldık. Tepesinde bir düğün salonundan başka birşey kalmadığını öğrenince kaleye çıkmaktan vazgeçtik. Kestel Kalesi'ne gözümüzü dikerek yola devam ediyoruz.

Bu yörenin en meşhur velisi ise kuşkusuz ki Geyikli Baba. Türbesi, "Baba Sultan" diye de anılıyor. Geyikli Baba, Osmanlı'nın kuruluş yıllarında Azerbeycan'dan yola çıkıp Anadolu'ya gelen bir dervıştır. Bursa'nın kuruluş yıllarında, Anadolu'nun en uç bölgesinde İslamiyeti yaymak için çarpışan ve gayret eden Osmanlı mücâhit gazilerin arasına katılmış. Bir geyik sırtında, altmış okkalık dev bir kılıçla savaşa katıldığı ve görüntüsünün Bizanslıları korkuttuğu rivayet edilir. Askerlerle ettiği sohbetlerin etkili olmasından dolayı askerler tarafından "Baba" diye anılmaya başlamış.

***

Yola devam ediyoruz. Hava iyiden iyiye kararmaya başladı. Kırmızı uyarı lambalarımızı çantalarımıza takıyoruz. Belgesel ekibimiz, araçları ile yanımıza yaklaş-

Bursa, Geyikli Baba Türbesi

arak uzun bir rampa yolun bizi beklediğini ve en yakın köyün yaklaşık 10 kilometre ilerideki "Turan Köyü" olduğunu söylüyorlar. Çantamıza su takviyesi yaparak yürümeye devam ediyoruz. Yaklaşık yarım saat sonra tırmanışa başlıyoruz. Hava zifiri karanık ve kafa lambalarımızı da takarak tek sıra hâlinde yürüyoruz. İstanbul'dan yola çıktığımızdan beri, yürüdüğümüz trafiği en yoğun parkur burası. Kamyonlar ve tırlar hiç durmaksızın peş peşe geçiyor. Egzoz dumanları ortalığı boğuyor. Düşük banketten yürümeyi deniyoruz ancak şişe kırıkları ve çöplerin üzerinden karanlıkta yürümenin imkânsız olduğunu anlıyoruz. Ayrıca farkına varıyoruz ki karşı şeride geçmek artık imkânsız. Karşı şeritle aramızda yaklaşık bir buçuk metre yüksekliğinde ve yerden yukarı doğru yaklaşık bir metre çapında, kalınlaşarak yükselen ve kilometrelerce süren bir bariyer var. Araçların farları, karşı şeritte yol alan araç sürücülerinin gözlerini almasın diye böyle birşey yapılmış olabilir, diye düşünüyoruz. Geri dönüp yol değiştirmek ise bize en az bir saat kaybettirecek. Devam etmeye karar veriyoruz ama araçlar karşımızdan değil, arkamızdan geldiği için de gerginiz. Sürekli sol tarafınızdan büyük bir homurtu ve rüzgâr savurarak gelen tırlar ve kamyonlar olduğunu düşünün. Bu yolculukta ilk defa yüreğim yanarcasına endişe içinde yürüdüğümü hatırlıyorum. Kendimden çok Ceyda için endişeleniyordum. Ceyda'ya baktım, büyük bir azimle karanlıkta yol almaya çalışıyordu. Gözlükleri vardı, benim kadar iyi görmiyordu. Onu tehlikeye attığımı hissettim. Bu yokuşu yanlış taraftan yürümeye başlamıştık. Bir yol baştan yanlışsa devamı da sıkıntılıdır. Bir ara durdum ve Ceyda'nın omuzlarından tutarak gözlerinin içine baktım ve özür diledim ondan. Bir kadının gecenin geç saatlerinde aydınlatması olmayan dar bir otobanda araçlardan sakınarak kilometrelerce yürümesi, normal birşey değildir ve bu yüzden kendimi suçlu hissediyordum.

Ceyda ise özür dilememem gerektiğini, bu yola çıkarken kararları beraber verdiğimizizi, yanlış birşey varsa bu yanlışın ikimize ait olduğunu söyledi. Ceyda'nın üşümeye başladığını görebiliyordum. Dağ havası akşamları soğuk olur ve sağ tarafımızda yükselen kayalıkların üzerindeki karanlık çam ormanlarından yola doğru akan hava akımlarını hissedebiliyorduk. Vadi arasındaki bu hava akımı, bazen artabiliyordu. Polarlarımızı çantalarından çıkardık ve giyindik. Ardından birer avuç kuru üzüm ve fındık yedikten sonra tırmanışa devam ettik.

"Turan Rampası" adı verilen bu dik yokuşu tırmanmak hayatımızda yaşadığımız en zor deneyimlerden

biri oldu. Bir karar verirken iyi düşünmenin, acele karar vermemenin ne kadar elzem olduğunu anladık.

Aslında Turan Rampası'nda yaşayanların başlangıcı Cumalıkızık köyüne dayanıyor. Bu sizi şaşırtabilir ama gerçek bu. Cumalıkızık cennet gibi bir köy... Bu köyden sabah saatlerinde ayrılmayı planlarken ikinci vakti ancak ayrılabilirdik. Güzelliklere daldık ve yalnızca birkaç saat değil, yürümek için günün uygun saatlerini neredeyse harcamış bulunuyorduk. Sabah erken kalkıp köyün tadına varabilirdik ama bunu yapamamıştık. İki saat kadar erken kalkıp aynı programı uygulaysaydık, Turan Rampası'nı karanlıkta değil, nisbeten aydınlık bir havada tırmanacak ve bu kadar sıkıntı yaşamayacaktık. Beton bariyeri de başında fark edebilir ve karşı tarafa geçip araçları karşımıza alarak daha güvenli bir şekilde yürüyebilirdik.

Hayatta da böyle olmuyor mu? Hayatımızın Turan Rampaları'nı tırmanmaya hazırlanırken, tırmanış öncesi yaşanan güzelliklere ve ferahlıklara kendimizi kaptırıp havanın kararacağını ve neredeyse hiç durmadan tırmanış yapmamız gereken anların da gelebileceğini unutabiliyoruz.

Mesnevî Şerif'te şöyle buyruluyor:

“Nefsinin arzu ettiği nefis yemekler, hurmalar, incirler aslında, seni Hak yolundan alıkoyan ayağına batmış dikenlerdir. Sen ilahî sevgiyi göremeyen çok nankör birisisin.

Can Lokmanı, Allah'ın gül bahçesidir. Bütün ilahî bilgiler, irfan, aşk hep oradan gelmektedir. Böyle mübarek bir varlığın (Can Lokmanı'nın) ayağı niçin bir dikenle yaralansın?

Can ayağına batmış, nefsanî istekler dikenini, şehvet ve hiddet dikenini çıkarmadıkça gözün kararır, görmezsin. Bu hâlde nasıl dönüp dolaşacaksınız?”

(Mesnevî, Cilt 1, Sf.145)

***

Sedat Bey bizi arayarak Turan Köyü'nde olduklarını ve köy muhtarının yardımı ile bu gece kalabileceğimiz bir ev bulduklarını ilettiler. Sabahattin Amca'da kalacaktık. Koordinatlarımızı söylediğimizde yaklaşık dörk kilometrelik yolumuz kaldığını anladık.

Nihayet bir saat kadar sonra rampayı tamamladık. Rampa sonunda, yolun düzlüğe çıktığını görmek harika bir duyguydu. Beton bariyer sona ermiş, hemen yolun karşısına geçmiştik. Bir dağın zirvesine varan dağcılar gibi kucaklaştık. Sol tarafta bulunan toprak alanı kullanarak yürümeye devam ettik. Turan Köyü ıslık ıslık karşımızdaydı artık... Birkaç yüz metre ileride belgesel yönetmenimiz Sedat Bey, bize el sallıyordu.

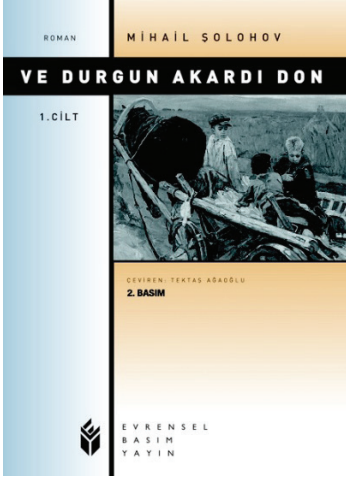
***

Yol, bir geçittir. Dağların arasından, yanından ya da içinden sizi menzile ulaştıran bir geçit. Tıpkı yaşam gibi... Yaşam da bir geçittir, zorlukların arasından, yanından ya da içinden sizi menzile ulaştıran... Menzil nedir? Daha önce kendisine varanların hakkında ipuçları verdiği, varılan son nokta... Durakları son nokta sanmak veya oyalanmak ise geçidin sizin tarafınızdan kapatılması anlamına gelir.

Turan Rampası'nda Hazreti Mevlânâ'nın şu sözleri bizleri ferahlattı: „Her sıkıntının ardında bir ferahlık gizlidir.“

Kitap Adı: **VE DURGUN AKARDI
DON**

Yazarı : **MİHAİL ŞOLOHOV**

Yayınevi: **EVRENSEL Y.**

Sayfa : **1655 s. (4 CİLT)**

Ebat : **14 x 20 cm.**

Rus Romanlarına da Ambargo Gelir mi?

Kaderin garip bir cilvesi olsa gerek, bizimkiler Rus uçağını düşürdüklerinde Kelimde Şolohov'un, *Ve Durgun Akardı Don* kitabı vardı ve kitapta I. Dünya Savaşı Rusya için bitmiş, çar devrilmiş, komünist devrim ülkeye yerleşmeye çalışıyordu. Paralel evrende Türkiye ile Rusya arasındaki kriz derinleşirken, ambargolar sert açıklamalar art arda gelirken ben, komünist devrimi sonrası ayaklanmaları, karşı devrim denemelerini vs. okuyordum. Sonra bir an düşündüm; ya Rus klasikleri de ambargo sınırlarına dâhil edilirse?

Eser, Don kıyısında bir kazak köyünde ve Çarlık Rusya'sı zamanında başlıyor. I. Dünya Savaşı, komünist devrimi, bölgesel ayaklanmalar, karşı devrim denemeleri aynı coğrafya ve aynı insanlar üzerinden anlatılıyor.

Kitabın ana karakteri Gregor Melehov, bütün bu savaş ve çatışmaların içinde cepheden cepheye koşuyor. Hem de aynı bu savaşlar gibi gel gitli ve fırtınalı bir aşkı yaşıyor. Kitap, tam bir savaş anlatımı şaheseri. Savaşın devletler düzeyindeki etkisi, toplum kitleleri üzerindeki etkisi, ailelerin içine olan etkisi, ilişkileri ve aşkları bile nasıl dönüştürebildiği, cephe hatlarında nelerin yaşandığı, cephelerin gerisinde nelerin yaşandığı, ordu içindeki rütbeli, rütbesiz ilişkileri, rütbesini cephede kazanan (Gregor Melehov, erikten Generalliğe kadar yükseliyor) ve okullarda subay olarak yetişenlerin farkları, devrimciyken karşı devrimci saflara geçişler veya tam tersi geçişler, kamplaşmaların insan ilişkilerinde meydana getirdiği derin yarılmalar vs.

Kitabın diğer bir öne çıkan yanı da tabiat tasvirleri. Tasvirler hem çok detaylı, hem çok başarılı. Bazen anlatılan doğa olayları, kitapta anlatılacak hadiselerin habercisi gibi de kullanılabilir. Yazar, eserinde köyünü anlatıyor. Gençliğinde devrim ordusunda savaşmış, devrim sonrası bazı işlerde çalışmış, gazetecilik de yapmış ama sonrasında yazarlık yaparak hayatına devam etmiş. *Ve Durgun Akardı Don* kitabının ilk cildi 1926 yılında basılmış ve tamamlanması 14 yıl sürmüştü. Kitabın ilk cildi ve diğer ciltleri arasında bir ton farkı hissediliyor.

Şolohov, kitabını savaşların kılıç, tüfek, mavzer ve toplarla yapıldığı, süvarilerin çok mühim rol oynadığı, henüz motorlu taşıtların, savaş uçaklarının meydanlarda görülmediği yıllarda yazmış. Eseri, "Bugünkü şartlarda bir savaşı görse nasıl anlatırdı acaba?" diye düşünerek okudum.

Yazarın çizdiği kadın karakterler, bana yer yer Kemal Tahir romanlarının kadın karakterlerini hatırlattı. Her ikisi de başına buyruk, hisleri ile yaşayan, yeri geldiğinde baş eğen, yeri geldiğinde baş kaldıran... Ayrıca yazar, ana karakteri karşı devrimci olan bir romanı tam da devrimin en kuvvetli olduğu yıllarda yazarken, kitap boyunca takdir haklarını devrimcilerden yana kullandığını hissettiriyor. Mesela karşı devrimciler büyük Batılı güçlerle işbirliği içinde, devrime baş kaldıran güçler olarak resmedilirken, devrimcilere yardıma gelen Çinlilerin, bunu tamamen devrim aşkıyla yaptıkları belirtiliyor.

Savaş tamamlanmasının kulakları sağır edencesine çaldığı, III. Dünya Savaşı senaryolarının konuşulduğu şu günlerde hâlâ rahat koltuklarımızda oturabiliyorken, hâlâ gündelik hayatımıza devam edebiliyorken, savaşın başımıza neler getireceğini görmek için bile olsa okunması gereken bir kitap. Alacağınız edebî keyif de kâr hânenize yazılır.

Savaşların olmadığı bir dünyada yaşamak dileğiyle iyi okumalar...

“Bir Rüyada Yaşıyorsak, Biz Kimin Rüyasıyız?”

Kitabın içinde bir yerde yukarıdaki soru sorulmuştu. Cümle bir varsayımla başladığı için kafamızda bir yere oturtmak ve cevap vermek o kadar da kolay değil. Ben şahsen bu zorluğu henüz aşip cevaplayabilmiş değilim ama bu sorunun cevabının peşinde koşan bir adamın hikâyesini okudum.

Çok sevdiğim bir büyüğüm; “Orhancığım, ben de seni uyanık zannedirdim. Bu kitabı nasıl fark edip de okumadın?” diye sorduğunda, kitabı almaktan başka çarem kalmamıştı. Bir akşamüstü okumaya başladığımda sabahın kör karanlığına kadar okuyup soluksuz bitireceğime de pek ihtimal vermemiştim.

Kış Hasadı, Shems Friedlander’ın kendi hikâyesini, kendi üslubunca anlattığı bir nevi otobiyografisi. Bir seyr-i sülûk, bir uzun yol hikâyesi.

Friedlander, 1940’ta New York’ta Yahudi bir anne ve Hristiyan bir babanın evladı olarak dünyaya geliyor. New York, Brooklyn, Boston gibi yerlerde yaşıyor. Grafik tasarımcılığı, fotoğrafçılık gibi işler yapıyor. Zamanının önemli dergilerinde çalışıyor. Leonard Cohen gibi sanatçılara albüm kapakları hazırlayıp, John Lennon ve Yoko’yu evinde ağırlayabilecek kadar samimi oluyor.

Bir yandan da sürekli bir arayışın içerisinde olan yazar, kendi deyimiyle; manevî enerjinin Doğu’dan Batı’ya aktığı bir zamanda Batı’da olmak gibi bir şans olduğu için bir müddet Budistler, sûfiler, Hindü guruları, yoga üstatları, hahamlar, yungcular ve Tibet rahiplerinin manevî yağmurlarına gark oluyor.

1972 Aralığında gazeteci olarak Şeb-i Arus etkinliklerini izlemek üzere Kon-ya’ya geliyor. Orada Cerrahî Şeyhi Muzaffer Ozak ile tanışıyor. Sonrasında İstanbul’da ve Amerika’da görüşmeler devam ediyor. Friedlander’in zamanla tasavvufa alâkası artıyor ve bu yolda İslâmiyet’e girmeden ilerleyemeyeceğini fark edip, İslâmiyet’i kabul ediyor. Yazar Cerrahî tekkesindeki gördüğü şeyh efendileri, iz bırakan insanları ve hilâfet alışı da anlatıyor.

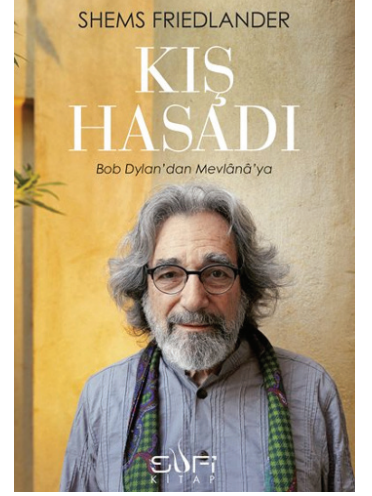
Kitap kronolojik bir sıra takip etmiyor. Yazar kendi kafasındaki sıralamayı takip etmiş. Anlatım dili son derece samimi, çeviri de başarılı.

Eserin son kısmında tasavvuf ile ilgili birkaç teknik husus ve insan hayatının evreleri ile ilgili yazarın kendi gözlemleri anlatılmış.

Yazar ağırlıklı olarak Kahire’de yaşıyor, oradaki bir üniversite de dersler veriyor. İstanbul ve Amerika’ya da sıkça uğruyor.

Merak edenler video kanallarında muhtelif videolarını da izleyebilirler. Bir yol hikâyesine ortak olmak isteyenler, arayış içerisinde olup bir bulanın hikâyesini bilmek isteyenler, nasip denen şeyin bazen ne güzel bir kurgunun içerisinde insanı bulabileceğine inancını kaybetmeyenler bu kitabı okuyabilir.

Her arayan bulmaz ama bulanlar arayanlardır...

Kitap Adı: KİŞ HASADI

Yazar : SHEMS FRIEDLANDER

Yayınevi : SUFİ KİTAP

Sayfa : 272 s.

Ebat : 13,5 x 21 cm.

Alem-i lahuta pervaz eyleyen Seyyid Abdülkadir Belhi Hazretlerine söylediğim tarih

Afil oldu bir siyadetpare-i kutb-i itila
Alem-i nasuti elbet istemez merd-i hüda

Ced-be-ced bir seyyid-i zişan idi allah için
Münceliydi vech-i tabanında envar-ı hüda

Hüsn-i ahlakıyla elhak dürre-i beyza idi
Meslek-i peygambere eylerdi her dem iktida

Nakşibend-i rah-ı tevhid eyledi hak zatını
Bakıyat-ı salihata vechi mirat-ı hüda

Cevherine yek-dâne-i irfanına müştak olan
Hakdanın ruşen oldu didesi nime'z-ziya

Cevher-i tarihi mahz-ı feyz-i mevladır bana
Merkez-i tehlihi Abdülkadir aldı bil rıza

*29 Receb-i Şerif 1341 İrtihalleri recebül müreccebdür
Tedrisat-ı Taliyye? Mümeyyizlerinden Ali Salahaddin (Salahi)*

Nota Arsivi

ISTANBUL
KONSERVATUVARI
 NEŞRİYATI

TÜRK MUSİKİSİ KLASİKLERİNDEN
 İLÂHÎLER

Birinci cilt

Mevlut Tevşihleri

Ali Rifat, Rauf Yekta, Zekâizade Ahmet Beylerden müteşekkil Konservatuvar "Tasnif hey'eti,, tarafından toplanarak notaya alınmış 27 adet "Mevlut Tevşihleri,, ile Hey'etin reisi Rauf yekta Beyin bir mukaddemesini ve Tevşihlerin bestekârları ile güfte sahipleri hakkında tarihî tetkikatını havidir

Her hakkı mahfuzdur

Istanbul
Evkaf matbaası
 1931

MUKADDEME

Türk musikisine ait eski ve kıymetli eserlerin tasnif ve tesbiti için Maarif vekâleti celilesi tarafından bu âcizin riyaseti altında teşkil buyurulan hey'etin vezaifini mübeyyin vekâleti müşarileyha "Talim ve terbiye,, dairesi "Sanayii nefise,, kısmının 9/12/926 tarih ve 176 numaralı tahriratına leffen İstanbul Şehremanetine gönderilen talimatnamenin 1inci maddesinde "*Tasnif hey'etinin üç zatten mürekkep olacağı,,* zikredildikten sonra 3üncü maddesinde de :

"*Hey'etin vazifesi mahfuzatı tesbitetmektir. Bu tesbit faaliyetinde(dinî eserleri) takdim edecektir.,,*

Denilmiştir. Bu talimatname mucibince teşekküleden *Hey'eti resmiye* ye âza olarak ibtida Zekâi zade Ahmet ve İsmail Hakkı beyler dâhilolmuş ve bil'ahare İsmail Hakkı beyin vefatı üzerine inhilâleden âzalığa üstadı şehir Ali Rifat Bey tayin olunarak bu suretle eski musiki eserlerine bihakkin vukufı müsellem en güzide zevatı sinesinde toplamış olan *Tasnif hey'eti* nin reis ve âzası bir taraftan kendi hafızalarındaki tarihî ve bediî kıymeti haiz *klasik eserler* i notaya almağa davametmekle beraber diğer taraftan bunların menafiini tamim maksadile büyük bir kısmını da tabı ve neşre başlamıştı.

1 numaradan 120 numaraya kadar (*Darül'elhan külliyyatı*) ve 121 numaradan itibaren (*İstanbul konservatuvarı neşriyatı*) namları altında yapılan neşriyat 180 numaraya kadar ileri gitmiş ve konservatuvarın 1930 bütçesinde ise neşriyat için tahsisat bulunmamasından dolayı bu mühim külliyyatın neşri durmuştur.

Türk musikisi tarihinde büyük mevkileri olan klasik üstatlarımızın eserlerini ihtiva eden bu külliyyatın her sayısında bazan iki, bazan da üç eserin notası muharrer bulunmasına nazaran bu 180 sayı ile zıya'dan kurtarılan parçalar 258 adede baliğolmuştur.

Tasnif hey'eti millî harsimiz itibarile gayet kıymetli olan bu tarihî ve vatanî vazifesini İstanbul'un çok muhterem Valisi :

Muhittin Beyefendi

tarafından gördüğü himaye ve muzaheret sayesinde ifaya muvaffak olmuştur. Bundan dolayı hey'etimizle bütün kadirşinaslar sevgili valimize karşı ciddi ve samimî bir şükran hissi ile mütehassis bulunmaktadırlar.

Tasnif hey'etinin neşrettiği halis türk klasiklerinin âli musiki eserlerindeki san'ati takdir eden zevat nezdinde ötedenberi haizolduğu ehemmiyet pek büyük idi. Filhakika külliyyatımızın içinde öyle san'atli ve nadide eserler vardır ki musiki meraklıları vaktile bunları elde edebilmek için nakten hatırı

IV

sayılır fedakârlıklar ihtiyarına mecbur kalmışlar idi. Bu cümleden olarak Mısırlı Prens Halim Paşa merhumun bu eserler için yaptığı fedakârlık burada zikre şayandır.

Külliyatımızın 3, 6 ve 7 numaralarıyla neşredilen “*Mâye*,” faslı ile diğer bazı kıymetli eserlerin musiki üstatlarımızdan *Yağlıkçı zade Ahmet Efendi* den başka kimsede bulunmadığını öğrenen Paşa merhum, üstattaki bu eserleri alabilmek için *Yağlıkçı zade* nin emniyet sandığına 800 altın liraya merhun ve satılması mukarrer olan evile zevcesinin mücevheratını kurtarmış ve yine *Dede Efendi* çıraklarından üsküdarlı *hoca Vahip* efendi ile *tamburî Kâmil* efendiden de bir hayli fedakârlıklar mukabilinde aldığı nadir klasiklerle koleksiyonunu zenginleştirmişti.

Tasnif hey’etinin *gayri dinî* (Profane) musikiye ait neşriyatı devamederken hey’etin vazifelerini gösteren talimatnamenin yukarıda mevzubahs olan 3 üncü maddesi mucibince en evvel tesbiti lâzımgelen *dinî* eserler hakkındaki tettebbüatında ihmalkâr davrandığına hükmedilmemelidir. Şukadar ki *dinî musiki* eserlerinin icra sahnelerini teşkileden mülga tarikatler tekkelerinin ve bu tekkelerde zakirlik[1] ile geçinen kimselerin hayatlarını kazanmak için yeni taayyüş vasıtaları aramak mecburiyetinde kalarak eskisi gibi kolaylıkla ele geçirilememeleri *dinî musiki* nin toplanmasına müteallik mesaimizin seri neticeler vermesine çok mâni olmuştur.

Tettebbüatımız esnasında muavenetlerini gördüğümüz zevatın cidden minnettarız. Bu cümleden olarak esbak adliye nazırı Sahip Molla zade İbrahim Bf. nezdlerinde mahfuz ve Âli Paşa imamı musiki üstatlarından *Mutaf zade Ahmet* efendiye ait bir mecmuayı bize iare etmişlerdir. Kezalik İzmir belediye mühendisi Necmettin Beyin pederinden kalan mükemmel bir ilâhî mecmuası ile İstanbul elektririk şirketi memurlarından Gavsî Beyin müsaadesile mülga *Kadirîhane* dergâhı kütüphanesinde bulunan binazir ilâhî kütüğünden de çok istifade ettik. Taharriyatımızın teshiline gösterdikleri alakadan dolayı bu muhterem zatlara burada bilhassa teşekkürü vecibe addederiz.

Maamafih bulabildiğimiz mecmuaların ekserisinde mukayyet ilâhîlerin bestekârı kim olduğuna dair mael’eseף hiç bir kayıt görülmiyordu. Bizce çok ehemmiyeti olan bu cihet hakkında da ayrıca taharriyata girişmek mecburiyeti hasıl oldu. Bu taharriyat esnasında bir çok ilâhîlerin bestekârları esamisini bulduğumuz gibi güftelerinin eshabını da tesbite muvaffak olduk [2].

Notalarını yazmak istediğimiz ilâhîlerin en güzel ve en nadidelerini —tekkelerinin çokluğu ile meşhur olan— Üsküdar ve havalisi zakirlerinde bulabile-

[1] Tekkelerde tarikat ayininin icrası esnasında *İlâhî* okuyan mugannilere *zakir* namı verilirdi.

[2] Notaların tab’ı esnasında vukua gelen küçük bir sehvin burada tashihine lüzum görüyoruz; 3 numaralı tevşihin güftesi—zaten “makta,” beytinden de anlaşıldığı veçhile— (Fenayî) isimli bir zatın eseri olduğu halde notasının baştarafına sehven güftesinin sahibi malûm olmadığı işaret olunmuştur. Şunu da ilâve edelim ki bu tevşih, *Tezkirei Salim* in 548 inci sahifesinde tercümeihali muharrer olan *Odabaşı şeyhi* namile maruf (Mustafa Fenayî Dede)nindir ve vefatı tarihi de 1115 senesidir.

V

ceğimizi ümit ettiğimizden taharriyatımızı en ziyade o havalide yapmıştık. Çektiğimiz müşkülâtı burada yazacak olsak söz uzar. Ancak bu müşkülâtın derecesi hakkında bir fikir vermek üzere şukadarını söyleyelim ki Üsküdar da Şehri Ahmet efendi tekkesini bulabilmek ve orada mahfuz olduğunu duyduğumuz eski bir ilâhî mecmuasından istifade edebilmek için tam bir gün akşama kadar sokak sokak dolaşmıştık; kime sorsak ya hakikaten bu namda bir tekke bilmediği halü tavrından anlaşılıyor, yahut sualimizden şüphelenerek tekkelerle alâkası olmadığını söyleyip hemen yanımızdan uzaklaşıyordu! Sabık zakirleri bulabilmek ise daha güç olmuştu.

Bari bunca zahmetlerden sonra temas edebildiğimiz kimselerden umduğumuz derecede istifade edebilseydik yorulduğumuza hiç de acımazdık. Halbuki bin müşkülâtla yakaladığımız eski bir *zakirbaşı*, notasını yazmak maksadile okumasını rica ettiğimiz nadir bulunur bir ilâhîyi ya tamamen unuttuğunu ve yahut mecmuasını gaip ettiğinden güftesi olmayınca bestesini de bulamadığını söylemekte idi!

Zakirlerin sümmettedarik verdikleri bu cevaplara rağmen biz pek âlâ biliyorduk ki bu adamlar vaktile asla mecmua kullanmazlar ve binlerce ilâhîyi serapa hafızalarında tutarak icrayi ayin esnasında okurlardı. Zaten mahfuzatını bilâ mübalâğa dört beş bin ilâhîyi ezberlemek derecesine vardırıyanlara *Zakirbaşılık* da tevcih olunmazdı. Hatta rivayet olunur ki üçüncü Ahmet devrinde (Kambur Hafız) namile maruf bir zakirin 3000 ilâhiden fazla bilmediği halde mahza sesinin letafeti sebebiyle Edirnekapısı civarındaki (Nurettini cerrahî) tekkesinin zakirbaşılığına tayin olunması tekkelerde kıylükali mucip olmuş ve:

— Kambur Hafız 3000 ilâhî ile *Zakirbaşı* oldu! ne günlere kaldık?...

deye istihza edenler bulunmuştur.

İşte bu gibi bir çok müşkülâtı iktihama mecbur kaldığımızdan dolayıdır ki *dinî musiki* eserlerini toplamak kolay olmadı ve tasnif faaliyetinde dinî eserler neşriyatının bir müddet gecikmesi bundan ileri geldi. Maahaza sây ve sebatın elinden bir şey kurtulmadığı için tasnif hey'etinin bidayeti teşkilinden beri devam eden taharriyat ve tetkikatımızın mahsullerini — 40 seneye yakın bir zamandan beri topladığımız eserlere ilâve edince— bu gün elimizde eslâfın bütün metrukâtı musikiyesini havi gayet mükemmel ve emsalsiz bir kolleksiyon vücuda geldiğini görmekte mübahi bulunuyoruz.

**

Bu ciltte notalarını neşrettiğimiz (Mevlut tevşihleri)ni zamanımızda okuyanların büyük bir ekseriyeti musikinin usul ve kavâidine o kadar bigâne kimselerdir ki bunların ağzında bu binazir eserler bir çok tahrifata uğrayarak acınacak bir hale gelmiştir. Bu tahrifatın başlıca sebebi musikinin kiraat ve kitabetinden bile bihaber olan bu adamların yalan yanlış öğrendikleri bir tevşihî ötede beride okumaları ve bir kısım nevheveslerin de bunların ağzından kaparak başkalarına öğretmekte olmalarından başka bir şey değildir.

Biz bu tahrifatın geçirdiği safhaların otuz kırk seneden beri şahidi olduğumuz için notalarını neşrettiğimiz tevşihlerin en mevsuk ve itimade şayan

VI

menbalardan aldığımız bu şeklini, şimdiki bozuk ve usulsuz okunuşlarına uydurmaktan bihakkın içtinabettik. Tasnif hey'etinin bu hususdaki vaziyetini şöyle bir misal ile daha güzel anlatabiliriz.

Farzedelim ki eski şairlerimizin gayri matbu eserlerini toplamağa memur bir hey'et teşekkül etse de bu hey'et âzasından biri de meslâ (Fuzulî'nin görülmemiş bir gazelini — her mısraı mevzun ve mukaffa olarak — vaktile bir mecmuada bularak zaptetmiş olsa; diğer taraftan aynı gazelin bir takım nahiller ağzında dolaşmaktan vezni ve kafiyesi bozulmuş bir şekli bulunduğu da hey'etçe ittila hasıl olsa. Böyle bir vaziyet karşısında o hey'etin ne yapması lâzım gelir? Mademki (Fuzulî'nin vezinsiz ve kafiyesiz şiir söyleyeceği tasavvur edilemez; o halde hey'etin vazifesi, ele geçen gazelin (Fuzulî) namına lâyük olan şeklini kabuletmek ve tahrifata uğradığına şüphe caiz olmiyan bozulmuş şeklini de nazari itibara almamaktan başka bir şey olabilir mi?...

İşte Tasnif hey'eti de mazbutında bu suretle hareket etmiş, ve bu harekete nefis eserlerinin uğradığı cahilâne tahrifattan müteessir olan eski bestekârlarımızın ruhlarını memnun ettiğine kani bulunmuştur.

Bahsettiğimiz tahrifata yalnız bir misal olarak 1 numaralı tevşihî zikredeceğiz. Bu enfes eserin 1 inci mısraı 14 *Sofyan* ikaile bestelenmiş, meyanının da aynı ölçüde olması fennen elzem bulunmuş iken:

Zuhurun derdi uşşaka...

Güftesinin taksimindeki tahrifat neticesi olarak tevşihînin meyanı 13 usulden ibaret kalmıştır! Tabîdir ki biz eserin bu bozulmuş şeklini kabul etmedik ve doğrusunu yazdık.

*
* *

Burada kemali şükranla kaydetmeliyiz ki Tasnif hey'etinin teşkili Maarif vekâletinin hakikaten çok musıp icraatından biridir. Başka memleketlerde bu gibi tarihî eserlerin yalnız tesbiti için değil, nefis bir şekilde tab'ı için de yapılan fedakârlıkların derecesi şayanı hayrettir.

Katolik kilisesinin kurunu vustadan kalma teganniyatının (Neumes) denilen bir nevi notalarıyla aynen neşir ve ilim dünyasına tamimi maksadile Fransa'nın Solem (Solesmes) şehrindeki meşhur *Benedikten* manastırına mensup *Dom Pothier* ve *Dom Macquereau* gibi musiki alimleri tarafından (Palégraphie musicale) namı altında neşredilen külliyat görülecek bir abidedir.

Rusların tarihî ve dinî musiki eserlerine verdikleri büyük ehemmiyeti de burada hatırlamamak kabil değildir.

Türkiye'de mütemekkin akalliyetleri teşkileden cemaatler bile kendi mabetlerinde kullandıkları tarihî ve mezhebî teganniyatı havi müteaddit mecmualar tabı ve neşretmişlerdir.

Biz Türkler bu hususda biraz geç kaldığımız için bir takım değerli eserlerin ziyana sebep olduğumuzu itiraf etmeliyiz. Maamafih eslaf yadigâri olarak elimizde kalan âsârın hem kemiyet, hem de kıymeti musikiye itibarile başka milletlerinkinden daha ehemmiyetli olduğunu memnuniyetle görüyoruz.

VII

Bil'akis bizim *ilâhi* ve *Ayin*lerimizin, *Durak* ve *Nat* lerimizin san'at itibarile ve güftelerinin ifade ettiği ruhanî ve ulvî hissiyatı bestelerinin tasvirdeki harikul'âde muvaffakiyeti noktai nazarından Katolik kilisesinin — tab'ı uğurunda milyonlar sarfedilen — yeknesak, ekserisi "ika,,sız teganniyatına bilvücuha faik eserler olduğunu da bihakkın iddia ve isbat edebiliriz.

Bu mukaddemattan sonra bizde tasnif ve tesbiti icabeden *Dinî musiki* eserlerinin hangileri olduğunun tayinine geçiyoruz. Bu eserler başlıca *sekiz* kısma ayrılabilir:

- 1 — *Tevşih* ler .
- 2 — *ilâhî* ler .
- 3 — *Şuğul* ler .
- 4 — *Durak* lar .
- 5 — *Bektaşî Nefesleri* .
- 6 — *Mevlevî Ayinleri* .
- 7 — *Cami "Nat,, leri* .
- 8 — *Miraciye* .

Bunlardan başka Bayram namazlarına mahsus ve (*Itrî*) nin ölmez bir eseri olan *Bayram tekbiri* ile Cuma günleri öyleden evvel minarelerde okunan *Salâ* , Ramazan geceleri Teravîh nemazından sonra yine minarelerde okunan *Temcid* , mukaddes emanetlerin ziyareti esnasında okunan *Salâtı ümmiye* ve sabah ezanından evvel verilen (Dilkeşi haveran) makamındaki ruhnüvaz *Sabah essalâtı* gibi cidden nefis ve tarihî kıymeti haiz beş parça eser daha vardır .

Türk musikisi klasiklerinin *dinî* kısmını ihtiva edecek olan bu külliyyatın ilk ciltlerini ale'l'itlâk *ilâhî* lere tahsis ediyoruz . Bu *ilâhî* lerin bir kısmına *Tevşih* , bir kısmına sadece *ilâhî* , diğer bir kısmına da *şuğul* isimleri verilir . Şurasına dikkat edilmelidir ki her *tevşih* bir *ilâhî* ise de her *ilâhî* , *tevşih* değildir . *Şuğul* namı ise güfteleri arapca olan , bununla beraber ekserisi Türkler tarafından bestelenen *ilâhî* lere mahsustur .

Tevşih in arapçada lûgat manası "tezyin etmek,, tir . Mevlut cemiyetlerinde okunan ve bazan peygamberimizin velâdetine veya methine müteallik, bazan da doğrudan doğruya cenabı hakka münacatı havi güfteler üzerine bestelenmiş olan *ilâhî* lerle Mevlut menkibesi *tezyin* edildiği için bu nevi *ilâhî* lere dinî musiki üstatları tarafından *tevşih* denilmiştir .

Külliyyatımızın bu 1 inci cildi ile *tevşih* lerden en müntahaplarının gayet mev-suk menbalardan alınmış notalarını neşrediyoruz .

Asıl *ilâhî* lerin miktarı çok olduğundan bunlar külliyyatımızın tahminen beş cildini işgal edecektir . *Şuğul* ler ise binnisbe az oldukları için bir cilt ile neşredilmeleri mümkündür . *Durak* lar da nihayet bir ciltten ziyade olmalıyacaktır .

Bektaşî nefesleri nin miktarı *ilâhî* ler kadar değilse de her hâlde iki cildi doldurması muhtemeldir .

Mevlevî ayinleri ne gelince, bunların hem miktarı çok, hem de tarihî ve bedîî kıymetleri yüksek olduğundan külliyyatımızın en mühim ve en değerli kısmını bu *ayin* ler teşkil edecektir .

VIII

Cami "Nat,, leri ni bilen kimseler zamanımızda hemen de kalmamıştır. Teşekkür ederiz ki bizim yetişebildiğimiz eski müezzinlerden ve alehusus Beylerbeyi camii müezzin başısı merhum Osman efendi den vaktile bu "Nat,, lerin en mühimlerini notaya almış idik; bunların da çok kıymetli eserler olduğu neşredilince görülecek ve takdir edilecektir.

Nayı Osman Dede nin cidden musanna ve ruhanî bir eseri olan tarihî Miraciye si de hususî tevşihleri ile bir cildimizi tezyin edecektir.

En son cildimiz yukarıda isimleri geçen beş güzide parçanın ve evvelki ciltlerin neşrinden sonra bulunabilecek ilâhî ve sairenin notalarını havi olacak ve bu suretle külliyyatımızın *Dinî musiki* kısmı hitama ermiş bulunacaktır.

Istanbul valisi muhterem Muhittin Bf. den bir rica

Mukaddememizin baş tarafında samimî bir şükran hissile söyledik ki Tasnif hey'eti tarihî vazifesini şimdiye kadar mahza tarafınızdan gördüğü yüksek himaye ve muzaheret sayesinde ifaya muvaffak olmaktadır.

Ancak Konservatuvarın geçen sene bütçesinde neşriyat için tahsisat bulunmamasından dolayı klasik eserlerin neşriyatı 180 numarada kalmış, bütçe yine bu halinde çıkarsa klasik eserlerle beraber *ilâhî* ler kısmının bundan sonraki ciltlerinin de tab'ı mümkün olamayacağı tabîi bulunmuştur.

Tasnif hey'etinin bu eserleri toplamak için sarfettiği emeklere mukabil beklediği bir mükâfat varsa o da bu tarihî eserlerin tabı ve neşrini görmekten ibarettir.

Yapılacak hizmet Türk harsine, millî musikimizin pek parlak olan tarihine ait olacaktır. Türklerin *beddiyyat* tarihi yazıldığı vakit milletimizin—bazı garazkâr Garp müellifleri tarafından isnat edildiği gibi—yakıcı yıkıcı bir kavm olmadığını ve bil'akis *güzel san'atler* in her şubesinde olduğu kadar *Musiki* denilen *Nagmeler san'ati* nde de muhteşem abideler yaratmış bir millet olduğunu yarüağyara göstermek için külliyyatımızın tabı ve neşrine çok ihtiyacımız vardır.

Bunların bir deftere yazılıp Konservatuvarda saklanması milletler arasında cari olan asrî ilim ve hars propagandası prensiplerile kabili telif değildir.

Bu ugruda yapılacak *maddî* fedakârlığın miktarı bu eserlerin neşrinden ve ziyana mâni olmaktan husule gelecek *manevî* faidelere nisbetle hiç mesabesinde.

Binaenaleyh, Konservatuvarın 1931 bütçesinin neşriyata devamımıza müsait bir halde çıkmasını Tasnif hey'eti kadirşinaslığınızdan beklemektedir; çünkü "*şahıslar,, fani isede "eserler,, her zaman için payidardır ve büyük bir şaiirimizin dediği gibi "Baki kalan bu kubbede bir hoş sada,, dan başka bir şey değildir...*

Istanbul Musiki Konservatuvarı
Tasnif hey'eti reisi

Rauf Yekta

Çargâh makamında Tevşih

Güftesi : Hüdâî Aziz Mahmut Efendinin [Bir riva-
yete nazaran *bestesi* de kendilerininindir .]

(Hicrî 1038 de vefatetmiştir)

[♩=60] Ku du mu n ra

No 1 Hü dâ i ye

İka Sofyan

ra h me ti ze v

ye şe fa a t

ku sa fa dı r ya

ki l e ge r za hi

ya re su lâ l

hi r e ge r ba

lah a_l la hı Zu hu ru n

tin a_l la hı Ka pu na

de de ri di u ş

i i ni ti sa

— 3 —

şa ka de va
be t mi ş ge da
di r ya ya
di r ya ya
re su lâ | lah a | la hı (SON)
re su lâ | la hı

*Kudûmun rahmeti zevku safâdir ya resûlallah
Zuhûrun derdi uşşâka devâdir ya resûlallah*

*Seninle irdiler zâte dahi envâi lezzâte
İşin erbâbî hâcâte atâdir ya resûlallah*

*Kemâli zümrei kümmel senin nûrunla bulmuştur
Vücüdün mazhari tamî hudâdir ya resûlallah*

*Nebi idin dahi Âdem dururken mâitin içre
İmanül enbiya olsarı revâdir ya resûlallah*

*(Hüdaî) ye şefâat kıl eger zâhir eger bâtin
Kapuna intisayı etmiş gedâdir ya resûlallah .*

Çargâh makamında Tevşih

Güfte ve bestesi Halvetiyeden (Atpazarî şeyhi) namile mes-
hur Sumnî'li Osman Fazlî Efendinindir. Hicrî 1102 de
menfasi olan Kıbrısda ölmüştür.

[♩ = 112] E — yi ce — ma — li — n pe — r te ve — ni da —
 Ü — m me — ti — n de — n â — ci zü — a — h
 İka { *Evsat*
 zi — se ma — va — ti — l u lâ —
 ka — n bu Fa — z lî — be — n de ni —
 ve — y ru hu — n mir — a ti — ve — c hi —
 he — m ha ri — mi t züm re — i — e — b
 e — n bi ya — vü — e — s fi ya —
 ra — ri le — ta — h te — l li va —
 ya — re su — la — l la — h (SON)
 ya — re su — la — l la — h

*Ey cemâlin pertey endâzî semâvâtil ulâ
 Vey ruhîn mir'âti vechi enbiyâ vü esfiyâ
 Ümmetinden âcizü ahkâr bu (Fazlî) bendeni
 Hem harim it zümrei ebrârile tahtelliyâ*

— 5 —

Dügâh makamında Tevşih

Güfte ve bestesinin sahibi malûm değildir

No 3 [♩ = 112] ya i lâ hi a si ta ni ni

İka {Evsat}

hası ta ya da ri şî fa

[1] şe r be ti va s lı n i çe n le ri

bu lu du he ri de r de de va

[2] şe ri be ti va s lı n i çe n le r

bu lu du he r de ri de de va (SON)

Ya ilâhi âsitânin hastaya dâri şifâ
 Şerbeti vaslîn içenler buldu her derde devâ
 Zerre görünmez fenâyi işbu âlem ârifeye
 Bir demine vuslatîn iki cihan olmaz behâ

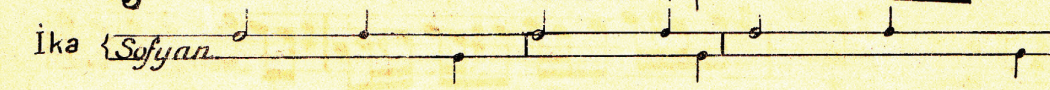
[1][2] Klasik eserlerin 141'inci sayısındaki izahat mucibince (do) ile (sol) notalarına (yarım diyez ♯) ilâvesi zararîdîr.

Uşşak makamında Tenvîh

Güfte ve bestesinin sahibi malûm değildir.

[♩ = 60] E — yi şe — hi — n şa —

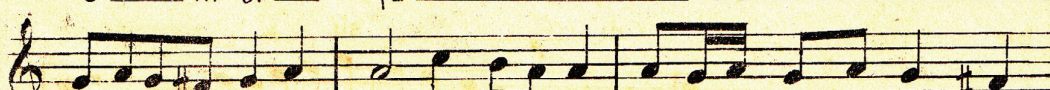
No 4

İka {Sofyan.

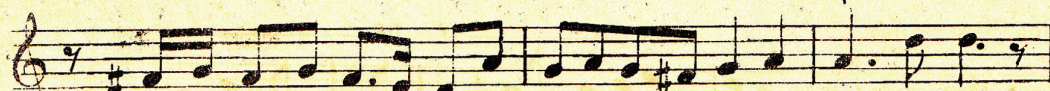
hi — se — ri — ri —

e — ni bi — ya — vü —

vü — e — vi li — ya —

ve — y si — pe — hi sa —

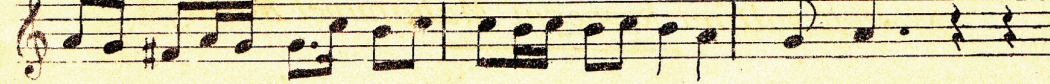
lâ — ri — ha — y .li —

li — e — ti kı — ya —

vü — e — s fi — ya —

— 7 —

Meyan e — y vü — cu — di —

pa ki — e — yi nu —

ri — mu sa — v ve — ri

pü rü zı — ya — ya —

me — vi li — di — su —

ta — ni — ke — v ne — y

ne — y ni — mü — ha — m

me — t mu — s ta fa —

*Ey şehinşahi seriri enbiyâ vü evliyâ
 Vey sınehsâlâri hayli etkiyâ vü esfiyâ
 Ey vücudi pâki ey nûri musavver pür ziyâ
 Mevlidi sultânî keşneyni Muhammet Mustafâ*

Uşşak makamında Tevşih

(Güfte ve bestesinin sahibi malûm değildir.)

[♩ = 60] E _____ yi en bi ya _____

İka Sofyan

la _____ n ser ve ri _____ e _____ yi es fi

ya _____ la _____ ri re hi be ri _____

Meyan

E _____ yi in sü ca _____ n pe _____ Y ga _____ m be

ri _____ e hi len ve se _____

h, le _____ n me _____ ri ha ba _____ (SON)

*Ey enbiyalar serveri, ey esfiyalar rehberi
 Ey insü can peygamberi, ehlen ve sehlen merhaba
 Sensin ol mahbubi huda, itme şefaatten cüda
 Ahmet Muhammet Mustafa, ehlen ve sehlen merhaba*

[Bu tevşihin Teravîh namazında okunan ilâveli bir şekli daha vardır ki onu da Ramazan ilâhileri sırasında tekmil güftesile yazacağız.]